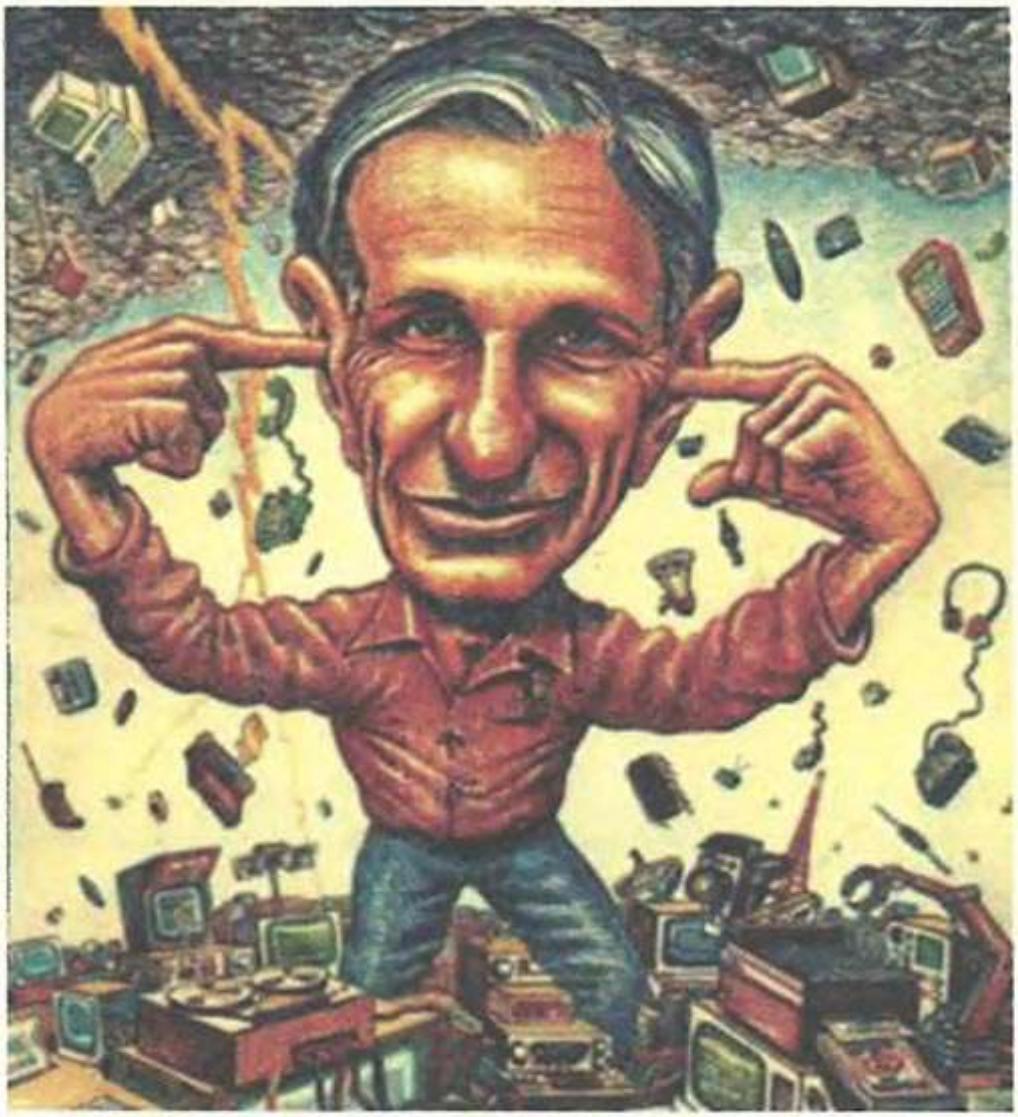
IVAN ILLICH

OKULSUZ TOPLUM

ROMAN ODA YAYINLARI

ISBN 975 - 385 - 350 - 5
Dizgi ve düzenleme: Şükran Coşkun
Baskı: Umut Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
1. Basım Ekim 2006

ODA YAYINLARI TURİZM SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Tünel, Kumbaracı Yokuşu 61 Beyoğlu - İSTANBUL
Tel.: (0212) 252 07 63 - 252 87 53 Fax: (0212) 249 79 62
www.odayayinlari.com.tr.

IVAN ILLICH

Türkçesi:
CELÂL ÖNER

OKULSUZ TOPLUM

ÖNSÖZ

Yeşil düşüncenin önde gelen esin kaynaklarından biri olan Ivan Illich, 1926 yılında Viyana'da doğdu. Babası Ivan Peter bir inşaat mühendisiydi. Bu nedenle, Ivan Illich rahat bir yaşam sürdü ve bütün Avrupa'yı dolaştı. I. Illich 1936'dan 1941'e dek Viyana'da Piaristenggymnasium'da okudu fakat Nazilerin 1941'deki işgalinin ardından, babası Katolik olmasına karşın, annesinin soyağacında Yahudilik olması nedeniyle, Avusturya'dan sürüldüler. Roma Gregoryen Üniversitesi'nde doğa bilimleri, tarih, felsefe ve teoloji okuyan I. Illich, 1951'de Salzburg Üniversitesi'nde "tarihsel bilginin doğası üzerine bir araştırma" başlıklı teziyle tarih doktorasını verip, New York, Washington Heights'de 1956'ya kadar rahip olarak çalıştı. Topluluğunun çoğunu İrlandalı ve Porto Ricoluların oluşturduğu Illich'in araştırma ve incelemeleri "çağdaş toplum" üzerinedir.

Çağdaş toplum "daha fazla kurumsallaşma ve uzmanlaşma üreterek bireyleri kendi kararlarını verme ve kendi yaşamları üzerinde söz sahibi olma hakkından yoksun bırakıyor" diyen bir düşünür, tarihçi ve teolog olan I. Illich, politik hiçbir etiketle tanımlanmamıştır. Ancak ona köktenci bir düşünür denebilir. Fikirleri, toplumu ve değerleri çözümleme biçimi şaşırtıcı, kışkırtıcı, dolaysız ve çığır açıcıdır. Yazarın Türkçe'ye çevrilen kimi yapıtları şunlardır:

Şenlikli Toplum, Tıbbın Öcü, Gender, H2O, Geçmişin Aynasında.

GİRİŞ

Kamu eğitimiyle ilgilenmemi sağlayan Everett Reimer oldu. Pek çok kişiyi etkileyip günden güne yaygınlaşan zorunlu eğitimin ne anlama geldiğini, onunla, 1958'de Puerto Rico'da karşılaşıncaya değin sorgulama gereği duymamıştım. Sayın Reimer ve ben, pek çok kimsenin öğrenim hakkının okula devam zorunluluğuyla sınırlandığını ayrımsadık.

Bu kitabın içeriği CIDOC'da(*) ortaya konulan ve 70'li yıllarda tartışıp üzerinde anlaştığımız taslağın sonuçlarından biridir. Kitaptaki son kısım, Erich Fromm'la, Bachofen'in *Mutterrecht* adlı yapıtına ilişkin bir konuşmamız çevresinde gelişen düşüncelerimdir.

Reimer'la 1967 yılından başlayarak, Meksika Cuernavaca'da Kültürlerarası Dokümantasyon Merkezi'nde düzenli aralıklarla buluştuk. Merkezin yöneticisi Valentine Borremans da çalışmalarımıza katılıyor ve Latin Amerika ve Afrika'nın gerçeklerine ilişkin fikirlerimi üsteleyerek, yeniden düşünmemi istiyordu.

Bu kitap, bir yanıyla da, Bayan Borremans'ın salt toplumsal kurumların değil, hayat felsefesinin de «okuldan arındırılması» gerektiğine ilişkin düşüncesini gösteriyor.

Uluslararası eğitim okulsuzlaştırma aracılığıyla başarılamaz; eğitim meselesine günümüz okul tipine uygun, almaşık yapılı kurumlarla girişilirse, başarı kazanır.

(*) Kültürlerarası Dokümantasyon Merkezi.

Evrensel eğitim için vaat edilen sonuçlara ne öğretmenlerin öğrencilere getirecekleri yeni yaklaşım, ne okul sınıflarının hızla yaygınlaşması ne de eğitbilimsel sorumluluğu öğrencilerin bütün yaşam alanlarını kapsayacak biçimde genişletme girişimleriyle ulaşılabilir. Eğitimde yeni olanaklar için harcanan çaba, kurumsal olana karşıtlığı temel alan araştırmalara yönelmek zorundadır; böyle bir kimliği olmayan yapılar, yaşamın her anında öğrenme, bölüşme ve diğerine sağır kalmama gibi, kişinin şansına yardım eden yapılardır.

Eğitim araştırmalarını bu doğrultuda ilerleten ve hazırdaki hizmet sektörlerine seçenek arayanların gereksindikleri kavram ve açılımlara yardımcı olmayı umuyoruz.

1970 yılı ilkbaharı ve yazı boyunca, çarşamba günleri bu kitabın kimi bölümlerini Cuernavaca'daki CIDOC programlarının katılımcılarıyla paylaştım. Katılımcılar kimi önerilerle birlikte, eleştirilerini de ilettiler. Joseph Fitzpatrick, John Holt, Angel Quintero, Layman Allen, Fred Goodman, Gerhard Ladner, Didier Piveteau, Joel Spring, Augusto Salazar Bondy ve Dennis Sullivan ile birlikte, özellikle Paulo Freire, Peter Berger ve Jose Maria Bulnes'in fikirleri de bu kitapta yer alıyor. Eleştirilerini ifade edenler arasında Paul Goddman'ın düşüncelerimi değiştirmemde köktenci etkileri var. 1., 3., 6. bölümlerde ise, Robert Silvers'in değerli katkıları oldu.

Reimer ile ben ortak araştırmalarımızın sonucunu ayrı ayrı yayınlama kararı aldık. Reimer bolca dokümanlar beslediği eserini 1971 yılında Doubleday-Company ve Penguin Eğitim dizisinde *School is Dead* (Okul Öldü) başlığıyla yayınladı. Reimer ile görüşmelerim sırasında tanıştığım ve Reimer'in sekreteri olan Dennis Sullivan, ABD'deki kamu okullarına ilişkin tartışmalar hakkındaki görüşlerinin bulunduğu bir kitabı yayıma hazırlıyor. Söz konusu çalışmanın

Cuernvaca'da kurulu CIDOC'daki «Almaşık Eğitim» başlıklı seminerlere «eleştirel bir yaklaşımın katkısı»nı getirmesini umuyorum.

Toplumun okuldan arındırılması önsavına içtenlikle inanıp desteklerken, beliriveren kimi çetrefil sorunları tartışmak, geliştirilmeyi hak eden kurumları ayırmamıza yardımcı olabilecek ölçütleri araştırmak ve egemenliği hizmet sektöründe olan bir ekonomiye karşıt olan «Boş Zaman Çağı»nın ilerlemesini ivmelendirecek bu kişisel ereklerimi ışığa çıkarmak istiyorum, çünkü bunlar okullulaştırılma'ın süregittiği toplumsal katmanlarda öğrenme eylemine yardım eder.

1970, Kasım

1

OKULU BİR DEVLET KURUMU OLMAKTAN NEDEN ÇIKARMALIYIZ?

Pek çok öğrenci, özellikle de yoksul öğrenciler, okulun kendilerine kattığı şeyin ne olduğunu sezinliyor. Bu yoksul öğrenciler, bulundukları zamansal dönemi ve gerçek yaşama değgin olanı birbirine karıştırmalarına neden olacak bir eğitim alıyorlar. Bu durum ilk kez belirsizleştiğinde ise, devreye giren mantık şu oluyor: İyi sonuç almanın tek yolu, onları bu sürece daha fazla katmak. Öğrencilerin «okullu» hale getirilmesinin nedeni öğrenim, ilerlemeci bir gelişmeyle eğitim, bitirme belgesi ve yeterlilik, ortaya akıcılıkla yeni bir şey koyma arasındaki karışıklık yaratma isteğidir. Öğrencinin düşlem gücü, değer yerine hizmetin geçerli kılınmasıyla «okullu» olur. Sağlıklı yaşam için tıbbî sağaltım, toplumsal hayatta gelişme kaydetmek için sosyal çalışma, huzurun sağlanması için polis örgütü, ulusal güvenlik için askeriye, üretkenliğin artırılması için iş rekabeti gerektiği doğrultusundaki çıkarsamaların sebep-sonuç bağıntıları yanlış öğretiliyor. Sağaltım, eğitim, konum, bağımsızlık ve yaratıcı emek söz konusu hizmetleri verdiğini savlayan kurumların edimlerine uygun tanımlar alıyor. Böylesi hizmetlerin ilerlemesi sağaltımevlerinin, okulların ve aynı sorunu olan diğer kurumların, bütçelerine ayrılacak kaynakların artırılmasına bağlı bir işleyişleri vardır.

Elinizdeki kitapta bulunan makalelerde, kurumsallaşan

değerlerin toplumsal karşıtlıklara ve ruhsal yıkıma neden olduğunu göstereceğim. Değindiğim unsurlar, küresel yozlaşma ve modern dönemlere özgü mutsuzluk dönemlerindeki üç boyutlu yapıyı oluşturuyor. Maddî niteliği bulunmayan gereksinimler metalaştığında; sağlık, eğitim, bireysel devinim becerisi, zenginleşme ya da ruhsal sağaltımın sözünün edildiği hizmetler veya «uygulamalar»ın sonuçları biçiminde tanımlandığında, küresel yozlaşmanın nasıl hızlandığını ortaya koyacağım, çünkü gelecekle ilgili şu anda yapılan araştırmaların çoğunun, bu değerlerin iyiden iyiye kurumsallaşmalarına destek olmaları ve bunun tam tersinin gerçekleşmesini sağlayacak koşulları ortaya koymamız gerektiği inancındayım. Araştırmalarımızı, kişisel, yaratıcı ve bağımsız ilişkilere ve aslında teknokratlarca denetlenemeyecek değerlerin ortaya çıkmasını sağlayacak kurumları var edecek bir teknoloji kullanımına yönlendirmek ve günümüzün gelecekçilik eğilimlerini belirleyecek bir doğrultuya yönlendirmek zorundayız.

Örnek olarak okulu seçtim, çünkü bireyin doğasını, dünyaya bakışını, ve dili biçimlendiren çağcıl kurumların sorunlarının neler olduğunu belirtmek istiyorum. Tüzel devletin bürokratik diğer kurumlarını somutlayan tüketici-aile, siyasî parti, ordu, kilise ve medyaya yalnızca dolaylı biçimde değineceğim. Okulun gizli öğretim izlencesine ilişkin çözümlemelerim yardımıyla aile hayatı, politika, güvenlik, inanç sistemi ve iletişimin toplumun okuldan arındırılmasından yarar sağlaması bir yana, kamu eğitiminin de söz konusu oluşumdan kârlı çıkacağını göstereceğim.

Çözümlemelerimin ilk adımını okuldan arındırılmış bir toplumun ne demek olduğunu açıklamak oluşturuyor. Bu bentlerde, gelecek bölümlerde işleyeceğim bu yöntemle ilgili beş özel yapının yardımıyla yazacaklarım daha rahat anlaşılacaktır.

Yalnızca eğitim değil, sosyal gerçekliğin kendisi de okullulaştırılmıştır. Bu durumun gideri, aynı sömürgede yaşayan varsıl ya da yoksul için yaklaşık olarak aynıdır. ABD'deki kentlerden yirmisinde, varoşlarda ve varsılların yaşadığı yörelerde öğrenci başına yıllık harcama birbirine yakın tutarlardadır ve bu tutar genellikle yoksulların zararınadır. Yoksullar ve varsıllar, eşbiçimde, hayatlarını yönlendirip, dünya görüşlerini oluşturan ve kendileri için yasalı ve yasa dışını tanımlayan okullara, sağaltımevlerine bağımlıdırlar. Her iki katmanın bireyleri de kendilerini sağaltmayı sorumsuzluk, eğitmeyi olanaksız bulmakla ve yetke tarafından yasal yaptırım korkutması bulunmadıkça herhangi bir örgütlenmeyi saldırgan ya da yıkıcı buluyor. Söz konusu iki grup için kurumsal uygulamaya duyulan güven, ondan bağımsız bir biçimde eylemde bulunmayı kuşkulu kılıyor. Bireyin kendine ve topluma duyduğu resmî dayanakları olan güvenin gelişmişliği, Brezilya'nın kuzeydoğusunda yerleşmiş halka oranla Westchester'da daha örneklik bir özellik gösteriyor. Her yerde yalnızca okulu değil, bütün halinde toplumu da okuldan arındırmak gerekiyor.

Toplumun düşlem gücünde neyin değerli ya da uygulanabilir olduğuna karar veren refah toplumlarının yazçizcileri uzmanlaşmış, siyasî ve ekonomik tekeller olma savındadırlar. Çağdaş yoksulluğun köklerinde, adı geçen bu tekeller vardır. Karşılığı kurumsal olan sıradan her gereksinim, yeni yoksullar yetiştirip, yoksulluğa yeni bir tanım buluyor. Meksika'da bundan on yıl önce, kişinin kendi evinde doğup ölmesi, ya da bir arkadaşının yanına gömülmek istemesi alışıldık bir davranıştı. Kilise, kişinin yalnızca ruhsal gereksinimlerini sağlardı. Günümüzdeyse hayatın evde başlayıp bitimlenmesi yoksulluğun ya da özel bir ayrıcalığın kanıtıdır. Hayatın sona ermesi doktorların, cenaze teşrifatçılarının kurumsal yönetimi altındadır.

Temel gereksinimler toplumca bilimsel yöntemlerle üretilmiş meta adına isteklere dönüştürüldüğü için, yoksulluk artık teknokratların gönüllerince ad verecekleri düzeylere göre belirleniyor. Bir sözcük olarak yoksulluk böylece kimi yönlerden, reklamı yapılan malın istenen satış düzeyine yükselememesi durumunda kullanılıyor. Meksika'da üç yıllık eğitim almayanlar yoksul sınıfına yerleştirilirken, New-York'ta bu süre on iki yıla çıkmakta ve yoksullar sınıfına dahil olmaktadır.

Toplumun en korunması gereken sınıfını sürekli yoksullar oluşturmuşlardır. Kurumsal korunmaya karşı güçlenen güven; yoksullara yardım edilmesinin önüne geçen, onlara ruhsal yetmezlik, kendi hayatlarını sürdürememek gibi akla ters suçlamalar yönelmesine neden oluyor. Andlar'ın doruklarında yaşayan köylüler, arazi sahipleri ve alsatçılarca sömürülüyor. Lima'ya yerleşmelerinin ardından, siyasetin patronlarına bağımlılanmış, eğitim almadıkları için de yetersiz damgasını yemişlerdir. Çağdaş yoksulluk, bireyde yer tutan gizilgücün kaybıyla birlikte, koşulları değiştirmeye yetecek gücün azlığıyla belirlenmiştir. Yoksulluğun çağdaşlaşması bütün dünyayı ilgilendirmesi gereken bir olgudur ve nedeni de modern azgelişmişliğin kökenlerindedir. Bu durum kuşkusuz, yoksul ya da varsıl ülkelerde farklı biçimler alıyor.

Özellikle ABD kentlerindeki çağdaş yoksulluk en ağır biçimiyle göze çarpıyor. Yoksulluğun bu düzeye çıktığı başka bir dünya ülkesinde bunca yüksek bir gider olmamış; yoksulluğun kökünün kazınması için harcanan paralar dünyanın başka hiçbir yerinde bunca bağımlılık, öfke, hayal kırıklığı ve daha fazla talep yaratmamıştır ve dünyanın başka hiçbir yerinde, yoksulluğun sadece para harcanarak gerçekleştirilen bir uygulamada esas alınması ve kurumsal devrimlere gereksinim duyulması bunca açıkça belirmemiştir.

Günümüz ABD kentlerinde yaşayan siyahlar ve göçmen-

ler, iki kuşak önce hiç akla gelmeyecek ve Üçüncü Dünyalıların çoğunluğunca garipsenecek uğraşman bir onay koparmaya can atıyorlar. Sözgelimi, on yedisine varıncaya kadar okulu asan çocuklarının yine okula alınması için, işini savsaklayan bir belge memurunun veya sağaltımevindeki günlüğü, dünya yüzündeki pek çok insanın üç aylık geliri olan altmış dolarlık bir yatağın kendilerine ayrılması için bir doktordan medet ummaktalar; ne var ki, bu tutum, yoksulları böylesi davranışlara iyice alıştırmakta; işlerini, kendi deneyimleri ve mensubu oldukları toplumdaki olanaklar çerçevesinde düzenlemelerini uygulanamazlaştırıyor.

ABD kentlerindeki yoksulların konumu, dünyamızdaki bütün yoksulları korkutan koşullarla benzeşiyor. Değinilen kurumların uğraşman hiyerarşisi, hizmet sunum biçimlerinin ahlaklı olduğuna halkı inandırmalarının ardından, ülkedeki yoksullar, parayla dönen refah kurumlarının içkinleştirdiği yıkıcılığı değiştiremeyeceklerini bulguladılar. Amerika Birleşik Devletleri'nin varoş yoksulları, kendi deneyimlerinden yola çıkıp, okuldan arındırılmış bir toplumun yapılandırılmasının yanlışlarını açıklayabilirler.

Anayasa Mahkemesi'nde yargıç olan William O. Douglas, «Bir kurumu oluşturmanın tek yolu onu akçalandırmaktır» der. Bunun tersi de doğrudur. Sağlık, eğitim ve refahı tehdit eden bu kurumlardan ekonomik yardımı çekerek, neden oldukları yoksullaşmanın önüne geçilebilir.

Değinilen durumu örneklersek, 1965-1968 yılları arasında, sayıları altı milyonu bulan çocukları yaşadıkları koşulların etkilerinden kurtarmak amacıyla ABD okullarına üç milyar dolar harcanmıştır. Bu uygulama, eğitim alanında bugüne değin uygulanan en yüksek maliyetli programdır, ancak olumsuz koşullarda yaşayan çocukların öğrenimlerinde bir gelişme görülmemiştir. Anılan çocuklar, orta gelir grubunda yer alan arkadaşlarıyla karşılaştırıldığında, düzeylerinin bu

grubun da gerisine düştüğü ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra, bu programın uygulanma aşamasında uğraşmanlar bu sayıya ek olarak, yoksulluk sonucu iyi bir eğitim almaktan yoksun kalan on milyon çocuk daha bulunduğunu saptamışlardır. Aynı kişilerin ellerinde, alınacak federal yardımın artırılması için daha fazla neden bulunuyor.

Harcanan paradaki çoğalmaya karşın, yoksulların eğitim düzeyinin yükselmemesinin nedenlerini üçe ayırmak olası:

1- Üç milyar dolar, altı milyon çocuğun edimi için yetersizdir.
2- Para, doğru biçimde harcanmamıştır. Farklı öğretim izlencesine, yönetimde iyileştirmeye, yoksul öğrencilere yapılan yardım tutarında artışa ve araştırmaların çoğalmasına gidilmelidir.
3- Eğitimin dezavantajları okul eğitimiyle etkisizleştirilemez, çünkü asıl sorun bir kurum olan okulun kendisindedir.

Para okul bütçesine uygun harcandığı sürece, ilk madde doğru ve geçerli oluşunu sürdürecektir. Para, sahiden dezavantajlı pek çok çocuğun bulunduğu okullara harcandı ama yoksul çocuklara harcanmadı. Yoksul çocuklara harcanmak üzere ayrılan bu para, parayı kendi bütçeleri için federal yönetimin ekonomik desteği olarak alıp okullarına giden öğrencilerin yarısı için harcandı. Andığımız maddî olanak eğitim için olduğunca, çocukların bakımı, toplumsal rollerin aşılması ve yeni seçimler için ayrıldı. Bütün bunlar kaçınılmaz biçimde; varolan ortam, eğitim izlencesi, öğretmenler, yönetim ve aynı okulların bütçelerindeki diğer bileşenlerde içerildi.

Söz konusu bu yardım, okula yoksullarla gittikleri için «sorunlu»laşan varsıl çocuklarını hoşnut etmek, onların giderlerini karşılamak için kullanıldı daha çok. Sonuç olarak,

yoksul bir çocuğun eğitiminde dezavantajları giderecek biçimde kullanılmasına karar verilen her bir doların çok küçük bir bölümü okul bütçesi yoluyla öğrenciye ayrılabildi.

Paranın isabetsizce kullanılmış olması mümkün, ancak en keskin isabetsizlik bile okul sistemini anılan duruma yetiştiremez. Okullar, ayrıcalıklıların bu konudaki baskılarına yapıları gereği direnirler, bu gerçekleşmediğinde bir dezavantaj durumu belirebilir. Özel eğitim izlencesi, ayrı sınıflar veya uzatılmış ders saatleri daha fazla gider ve daha derin farklılaşmalar getirebilir.

Vergilerini ödeyenler, üç milyar doların, Pentagon için harcanıyormuşçasına Sağlık, Eğitim ve Toplumsal Refah İzlencelerine ayrılmasını kanıksamış haldeler. Halihazırdaki yönetim, eğitimcilerin muhalefetine karşı koyabileceğine inanabilir. İzlencede herhangi bir kesinti olursa orta sınıf Amerikalı için bir kayıptan söz edilemez, ancak yardımın denetlenmesine ilişkin isteklerini kendi çocukları için dile getirseler bile, yoksullar yitirecekleri bir şeyler olduğunu biliyorlar. Kimileri, bütçede kısıntıya gitmenin ve kârı çoğaltmanın akılcı çözümünün, Milton Friedman ve diğerlerince önerilecek öğrenim yardımı sistemine bağlı olacağı beklentisindedir. Yurttaşın okullulaşmada üzerine düşeni yapmasını sağlayarak, yardımlar akılcı ve yararlı bir biçimde değerlendirilebilir. Bu, kredi işlemlerinin eğitim izlencesine uygun sınırlandırılmasına ve eşit uygulamaya olanak verecektir, ama yine de, toplumsal isteklerde bir eşitliğin sağlandığından söz edilemeyecektir.

Açık açık ortaya koyalım: Bir çocuk, eşnitelikte eğitim alma hakkıyla, varsıl bir yaşıtının konumuna çok az ulaşabilir. Aynı okula akran olarak başlasalar bile, yoksul çocuklar, orta sınıf aile çocukları için elbette mümkün olan eğitim olanaklarının çoğundan uzaktırlar. Onların üstünlükleri evdeki sohbetlerden, kitaplardan ve çocuğun hoşlanacağı tatil gezi-

lerinden, okula, okul dışı etkinliklere değin uzanıyor. Yoksul öğrenciler, gelişim ve eğitim ereğiyle okula bağımlı kaldıkları sürece, diğerlerinden geri kalacaktır. Yoksulların gereksinimi, savlanan eşitsizlikleri gidermek için belge almaya değil, öğrenme eylemlerini hayata geçirmelerini sağlayacak yardımlara gereksinimi vardır.

Anılan durum hem varsıl uluslar hem de yoksul uluslar için geçerlidir, ne var ki, bu, daha fazla kişiyi, daha somut ama daha önemsiz biçimide etkiliyor. Latin Amerika'da çocukların yarıdan fazlası beşinci sınıfa geçmeden okulu bırakıyor, ancak bunun sonuçları Amerika'daki kadar olumsuz değildir.

Bugün kalımlı ve daha az yoksun edici klasik yoksulluğun kurbanı olan birkaç ülke vardır. Latin Amerika'daki pek çok ülke ekonomik ilerlemeye, rekabet esaslı tüketime ve bunun yanı sıra, çağdaş yoksulluğa uzanan bir süreci yaşıyor. Adı geçen ülke halkları, varsıl olma düşleri kura kura yoksul bir yaşam sürdürmeyi öğrendiler. Bu ülkelerin yasaları altı ile on yıllık eğitimi zorunlu sayıyor. Bunca uzun bir eğitim dönemi, azınlıkla sınırlı kalmasına karşın, yalnızca Arjantin'de değil, Meksika ve Brezilya'da da sıradan yurttaşlar Kuzey Amerika tekbiçiminin aynısı olan bir eğitim istiyor. Adını andığımız ülkelerde nüfusun çoğunluğu artık okul bağımlısıdır. Özelliksiz bir eğitimden daha özellikli bir okullulaşmaya doğru bir yönelim görülüyor. Okul konusundaki tutuculukları, okul kurumunun onları iki kat daha fazla sömürmesine neden oluyor. Bununla birlikte, halkın, birkaç kişinin eğitim görmesi için bulunduğu yardımda artışa ve pek çok kimsece gerçekleştirilen sosyal denetimin kabul edilmesinde bir yoğunlaşma görülüyor.

Bir çatışkı biçimiyle, okullulaşmanın mutlaka gerekli olduğuna dair inanç, çok kısıtlı sayıda kimsenin okullardan yararlanabildiği ve gelecekte de bu sayının değişmeyeceği ülke-

lerde egemendir. Latin Amerika'da eğitim için aileler ve çocuklar tarafından bugün bile çok farklı yöntemlere başvurulıyor ve ulusal gelirden eğitime ayrılan yüzde, varsıl ülkelere oranla belki de daha fazladır, ancak yapılan yatırımın toplamı, dört yıllık zorunlu eğitim için bile kısıtlıdır. 1980 yılında, ülkedeki üniversiteleri kapatacağını, yaşamın tümünü bir eğitim sürecine dönüştüreceğini söyleyen Castro da okuldan arındırılmaya yönelik bir eğilimdeymiş gibi görünüyordu. Ama yine de, orta ve yüksek okullarda, Latin Amerika'nın öbür ülkeleri gibi, Küba da okul yaşı olarak saptanan dönemi, sorgulanamaz bir erek ve yalnızca geçici para sorunları sonucu oluşabilecek kesintilerle gecikebilecek bir aşama olarak görüp tutum geliştiriyor.

ABD'de somutlanan ama Latin Amerika'da sadece sözü edilen uygulamanın benzer aldatıcılıktaki uçları birbirini bütünlüyor. Kuzeyin yoksulları, güneyin yoksullarında silinmez etkiler bırakan on iki yıllık eğitimden yoksundurlar; ne kuzey de ne de güneyde zorunlu eğitimden eşit pay alınıyor ve ancak her iki somutta da «okullulaşmanın» varlığı, yoksulların kendi eğitimlerini denetlemesini engelliyor. Bütün dünyada bir kurum olarak okul, eğitim karşıtı etkiler barındırır; eğitimde okul uzman bir kurum olarak adlandırılıyor. Okuldan kaynaklanan başarısızlıklar, eğitimin genellikle alabildiğine pahalı, karışık, özel bir uğraş alanı olduğuna kanıt olarak gösteriliyor.

Okul, eğitim için ayrılan parayı, insan kaynağını ve iyi niyeti kendisi adına sahiplenir. Bununla birlikte, eğitimciliğe aday diğer kurumları da sekteye uğratır. İş, boş vakit, politika, kent ve aile yaşamının bile kendi başlarına birer eğitim aracı olduğunun tanımlanması yerine, adı geçen unsurların alışkanlık ve bilgi bakımından okul bağımlısı olmaları önkabul görmüş; okul ve okul dışı kurumlar altından zor kalkılır bütçeler oluşturmuşlardır.

ABD'de kişi başına okul eğitimi harcaması, neredeyse sağlık harcamalarını geçecek ölçüye varmıştır; ancak hem hekimler hem de öğretmenlerce verilen hizmet kalitesindeki düşüş, sonuçları bakımından alabildiğine bir düşüş yaşandığına işaret ediyor. Kırk beş yaş üzeri bireyleri içeren sağaltım harcamaları birkaç kez iki katına çıkmasına karşın, halkın gelecek umutlarında sayısal olarak yüzde üçlük bir artış olmuştur. Eğitim harcamalarındaki artışın ilgiye değer sonuçları vardır; eğer olmasaydı Nixon, 1970 yılı ilkbaharında her çocuğun okuldan ayrılmadan önce «Okuma Hakkı«nın olacağına ilişkin vaatte bulunmazdı.

ABD'de eğitimcilerin, her yıl orta ve yüksek okulları içeren eşitlikçi uygulamaları gerçekleştirmeleri için gereken kaynak seksen milyar dolardır. Söz konusu tutar şu anki giderin ikiyle çarpımını geçer. Eğitim, sağaltım, yaşam kalitesini artırma tasarıları, 1974'te bu tutarın henüz tasarılandırılmış kırk beş milyara karşın, yüz yedi milyar dolar olacağını açığa çıkarmıştır. 1969'da Vietnam'daki savaş harcamalarının da içerildiği savunma giderlerine seksen milyar dolara yakın para harcayan ABD, ilk anda ayrımsanacağı üzere, eşit okullulaştırma ereğinin uzağındadır. Okul harcamalarına ilişkin araştırmalar yapan Başkanlık Komitesi, giderek kabaran harcamaları nasıl karşılayacağı ya da ne tür bir düzenlemeye gideceğiyle değil, bu harcamalardan uzak kalmanın çaresini araştırıyor.

Eşit ve zorunlu okullulaşmanın ekonomik açıdan iflas ettiği kabul edilmelidir. Latin Amerika'da mezun her bir öğrenciye ayrılan kamu harcaması (en yoksul ve en varsıl arasında bulunan), sıradan bir yurttaş için ayrılan tutarın üç yüz elli ile bin beş yüz katıdır. Anılan çelişki ABD'de daha küçük yüzdeli, ancak uçurum daha derindir. Toplamda yüzde onluk kesimi bulan en varsıl ailelerin çocuklarına yönelik özel eğitim için gereksenen harcamalar karşılanmakta, vakıflardan

gelen burslardan yararlandırılabilmektedirler. Böyle olmasına karşın, varsıllar, yüzde ona denk gelen en yoksul ailelerin çocukları için yapılan harcamayla oranlandığında, kamu fonlarından kişi başına düşen gelirin on katını sağlamaktadır. Varsıl çocuklarının okulda daha uzun süreli eğitim alabilmeleri, liseyle karşılaştırıldığında, üniversitede geçirilen bir yılın daha pahalı olması ve özel pek çok üniversitenin dolaylı biçimde kimi vergilerden muaf tutulması bu durumun asıl nedenleridir.

Zorunlu eğitimin toplumu kutuplara ayırması bir yana, uluslar arası bir kast sistemi gereğince, dünya halkları arasında sınıflaşmaya da neden oluyor. Birer kast olarak tasarlanan ülkelerin eğitim alanındaki saygınlıkları, yurttaşlarının okulda geçirdikleri süre ortalamasına göre saptanıyor. Ülkenin gayri safi milli hasılasıyla da yakından ilintili olan bu değerlendirmenin iç karartıcı olması biraz da bundandır.

Okulların neden olduğu çatışkı bellidir: Çoğalan giderler ülke içi ve dışında yıkıcı bir görünümdedir. Söz konusu duruma çatışmalı bir toplumsal sorun olarak ad konulmalıdır. Üretimde bir değişiklik olmadıkça, biyokimyasal kirlilik sonucu doğal çevrenin bir süre sonra kalmayacağına ilişkin inançlar yaygınlaşıyor. HEW kirliliği ve refahın neden olduğu zorunlu ve rekabet esaslı tüketimin önlenemez yan ürünlerince eşit ölçüde tehdit edildiği de belirtiliyor.

Okullaşmanın artması, silahlanmanın artması ölçüsünde tehlikelidir ama bu tehlike istenildiği oranda ciddiye alınmıyor. Okullaşma dünyanın her bucağında gayri safi milli hasılanın üstündedir ve öğrenci sayısından daha fazla artıyor. Okullar için yapılan harcamalar ailelerin, öğretmen ve öğrencilerin beklentilerini aşıyor. Değinilen durum, her yerde okullulaştırılmamış eğitim için yaygın bir planlamayı paraca desteklemenin önüne geçiyor. ABD, hiçbir ülke okul sisteminin yarattığı isteği karşılayacak ölçüde varsıl olamayacağını

dünyaya göstermiştir; çünkü başarılı bir okul sistemi için aileleri ve öğrencileri okullu eğitime koşullanmış hale getiriyor. Buna ayrılması gereken para, daha yüksek eğitim düzeylerince istendikçe aradaki orantısızlık büyüyor.

Eşit okul eğitimini, geçici olarak uygulanamaz diye kabullenmek yerine, bu durumun ekonomik açıdan anlamsızlığını, buna kalkışmanın entelektüel bakımdan verimsizleştirici, toplumu kutuplaştırıcı olan bu sisteme arka çıkan politik sistemin yıkıcı bir inandırıcılıkta olduğunu teslim etmeliyiz. Düşünyapısında zorunlu eğitim bulunduran bu sistem mantıklı sınırları kabullenmeye yanaşmıyor. Geçmişte Beyaz Saray'ın sergilediği örnek iyi bir örnektir. Adaylıktan önce Bay Nixon'ı sağaltan psikiyatrist Dr. Hutschnecker, başkana, yaşları altı ile sekiz olan bütün çocuklar arasında yıkıcı eğilimde olanların bulunarak zorunlu bir iyileştirme uygulanmasını önermiştir. Bu durumdaki çocukların eğitimi gerekli bulunursa özel enstitülerde verilmelidir. Suça eğilimli çocukların, bu suçları işlemeden önce bulunup, eğitim kamplarında çalışmaları okul sistemini olumlu etkileyebilir.

Eşit eğitim olanağı, istenebilir ve uygulanabilir bir hedeftir, ne var ki bunu yalnızca zorunlu okullulaştırmayla olabilir sanmak; kurtuluşu kilisede aramak gibidir. Okul, günümüz işçi sınıfının dünya dini olmuş teknolojik dönemin yoksulları için bomboş kurtuluş vaatleri vazediyor. Ulus-devlet, bütün halkı, geçmişin toplum üyeliğine alınma törenlerine ve hiyerarşik terfilere benzemeyen ve diplomayla belgelenen gruplara bölünerek, bu sistemi kabul etmiştir. On altıncı yüzyılda Meksika ve Peru'yu ele geçiren İspanyol fatihler ve Engizisyon Mahkemesi aracılığıyla Tanrıbilimcilerin yorumlarını benimseyen İspanyol egemenlerinin yaptığı gibi, çağdaş devlet de okul kaçaklarıyla ilgilenen iyi niyetli görevlilerin iş ihtiyacı aracılığıyla, eğitimi ve eğitimcilerin değerlendirilmesini üstlenmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri iki yüzyıl önce, kilise tekelini ortadan kaldırma yolunda dünyaya öncülük etmişti. Bugünlerdeyse, okul tekelini ve ayrımla ilgili önyargıyı yasal olarak birleştiren bir sistemin anayasal olarak yok edilmesine gereksinim duyuyoruz. Çağdaş, insancıl bir toplum oluşturmak adına, haklar yasasında şu tür bir düzenlemeye gidilmelidir:

«Devlet eğitime ilişkin herhangi bir yasa yapma hakkını elinde bulunduramaz.» Böylece eğitime ilişkin kalıplaşmış herhangi bir zorunluluk kalmaz.

Eğitimi devletten bağımsızlaştırmak hedefiyle, geçmişteki kimi öğretim izlencesinin sürdürülmesini dayanak alan eğitim merkezlerini kiralamada, seçimde ya da girişte yaşanan ayrımları bir yasayla yasaklamak söz konusudur. Anılan güvence, bir rol ya da işlev için gereken yeterlilik testlerini dışta tutmayacaktır, ancak kamunun yüksek harcamalarıyla sağlanan bir beceriyi öğrenen veya yararlı hiçbir beceriyle, işle ilgili olmayan, yalnızca bir diploma alabilmiş birinin faydasına ve hâlâ varolan anlamsız ayrımı ortadan kaldıracaktır. Halkı, yalnızca okulda edindiği kariyeri yetkisizleştirmekten uzak tutarak, okulun anayasal biçimde devletten bağımsızlaşıp özerkleşmesi ruhsal bakımdan da iyi olacaktır.

Eğitimciler eğitimi belgeyle paketleyip sunmak konusunda üstelediği için, okullulaşarak eğitimde, adalette bir ilerleme kaydedilemeyecektir. Toplumsal rollerin öğrenilmesi ve konum okullulaşmada siliniyor, ancak sınıf geçme başkalarının likrine bağlıyken; öğrenim yeni beceriler ve içgörü edinmek demektir. Öğrenme eğitimin sonuçlarından biridir ama rol seçimi ya da iş hayatı için uygulanan sınıflandırma, zaman geçtikçe, okula gidiş süresinin uzunluğuyla ilgili duruma geliyor.

Eğitim öğrenme kolaylığı sağlayan koşulların tercih edilmesidir. Roller, adayın bir orun sağlamak için uyması gere-

ken koşulların öğretim izlencesini oluşturarak paylaşılıyor. Okul kurumu bu roller için gereken eğitimi verir, öğretimi değil. Bu durum mantıksızdır ve, özgürleştirici de değildir. Okulda kılgısal değeri olan özelliklerle ilinti kurulamadığından, hazırdaki eğitim sistemi mantıklı bulunamaz, ancak daha çok, bir süreçten geçilerek bu tür özelliklere kavuşulabileceği öngörülüyor. Bu durumun özgürleştirici veya eğitimsel değeri yoktur; çünkü öğrenimdeki bütün adımların toplumsal denetimce onaylandığı önceki önlemlere uygun birey için eğitimi saklı tutuyor.

Toplumsal hiyerarşide öğrenim programı sürekli belirleyici bir işlev üstlenmiştir. Kimi zaman bu, doğum öncesi de olabiliyor: Yazgı sizi toplumsal bir üst sınıfa ya da aristokrasiye bağımlı hale getirir. Öğretim izlencesi, bir kuttörensele, dinsel bir düzenleme, savaşta ya da avcılıkta ortaya konulan beceriler gibi görünebilir; eski çağ egemenlerinin hazlarına bağımlı görünümler alabilir. Evrensel okullaşma, rol üstlenmeyi bireysel hayatın tarihinden ayırmak anlamındaydı ve rastgele bir işyerinde bütün çalışanlara eşit şans tanımak demekti. Bugün bile yurttaşların, yanlış da olsa, okulun belli bir ereğe uygun öğrenim başarılarına duydukları güvenin okula bağımlılığı sağladığı yaygın bir görüştür. Oysa okul sistemi, bireylere eşit şans vereceğine, olanak dağıtımında tekelleşmiştir.

Kişilerin bir yetenek gösterme yönelimini öğretim izlencesinden ayırmak için, öğrenim geçmişlerini araştırmak yasaklanmalıdır; politik ilişkileri, kiliseye gitmeyi, aile bağlarını, cinsel hayatı ya da ırk geçmişine ilişkin konularda olduğunca tabulaştırılmalıdır. Yasada, geçmişte planlanmış okullaşma esasını temel alan ayrıma izin vermeyen kanunlar bulunmalıdır. Kuşkusuz, bu kanunlar okuldan arındırılmaya karşı yerleşmiş önyargıyı ortadan kaldırmayacak ve kişiyi özöğrenimli olmaya zorlamak anlamına gelmeyecektir, ancak ne-

denleri belirginleştirilmemiş, haksızca ayrımlar oluşmasını önleyebilir.

Okul sisteminin diğer yanılsaması, öğretmenin, öğrenmenin sonuçlarından biri olduğudur. Öğretim eyleminin kimi hallerde saptanmış öğrenimlere yardımcı olduğu bilinir ama pek çokları bilgilerini okul dışından sağlıyor.

Genel anlamda öğrenme, kendi kendine gerçekleşir ve planlı pek çok öğreme bile, programlı bir eğitimin sonuçlarından değildir. Aileler, öğrenme yolunda gösterdikleri özeni yoğunlaştırmalarına karşın, normal çocuklar anadillerini kendi kendilerine öğreniyorlar. İkinci bir dili öğrenen pek çokları, alışılmadık koşullarda ve bir dizgeye yaslanmayan öğretim sürecinin bitiminde bunu başarıyorlar; ya büyükanne ve büyükbabalarıyla yaşarlar, ya yolculuğa çıkarlar ya da bir yabancının eşliğinde büyürler. Okumalarındaki akıcılık bile öğretim izlencesinin aşırılaşmasının bir sonucu değildir. Okuma eyleminden keyif alan pek çok kimse bu alışkanlığın kaynağının okul olduğuna inanıyor, ancak araştırılırsa, bunun bir hata olduğu görülür.

Bununla birlikte, öğrenme eyleminin çoğunlukla rastgele ya da haz olarak adlandırılan kimi diğer etkinliklerin yan ürünü olarak hayat bulması, tasarlanmış öğrenimin tasarlanmış eğitimden yararlanmadığını göstermez; gelişmek için ikisine de ihtiyaç vardır. Yeni, çetrefilli bir beceri edinme göreviyle yüz yüze kalan, alabildiğine güçlü biçimde güdülenmiş öğrenci bugünlerde ezberleme tekniğiyle, İbranîce, ilmihal veya kerrat cetveli dersi vermiş, örümcek kafalı bir okul müdürüyle tekbeden olmuş sıkıdüzenden eşsiz yararlar elde edebilir. Okul, yinelemeye yaslanan böylesi bir eğitim biçemini pek sık uygulamıyor ve artık bir saygınlığı olduğundan da söz edilemiyor. Ama yine de, güdülenmiş, olağan yetenekte bir öğrenci bu klasik tarzda öğrenim aldığında, çalıştığı konuya birkaç ay içinde egemen oluyor. Aynı durum, kodların

geçerliliği ölçüsünde şifrelemenin, ikinci ya da üçüncü bir dili okuyup yazabilmenin, matematik, bilgisayar programcılığı, kimyasal çözümleme gibi özel dillerin veya daktilo, saat onarımcılığı, su tesisatçılığı, demircilik, televizyon onarımcılığı gibi el becerisi isteyen uğraşlar ya da dans, sürücülük, dalgıçlık benzeri beceriler için de geçerlidir.

Kimi belirli durumlarda özel beceri isteyen öğrenim izlemcesine alınma, diğer başka becerilerde gereken yeterlilikte bulunmaya da ihtiyaç gösterebilir, ancak bu tür önkoşul gerektiren becerilerin oluşturulmasıyla başlayan bir sürece hiç bağımlı bulunmamalıdır. Televizyon onarımcılığı, okuryazarlık ve birazcık da matematik bilmeyi önkoşul olarak gösterirken, dalgıçlık; yüzücülük, sürücülük içinse değinilen iki koşulun çok azının yerine getirilmesi yetiyor.

Beceri öğrenme süreci ölçülebilir bir süreçtir. Orta düzeyde güdülenmiş bir erişkin gereksindiğinde, en uygun kaynaklar rahatça hesaplanabilir. ABD'de, yüksek düzeyde akıcı ve ikinci bir Batı Avrupa dili öğrenmenin maliyeti dört yüz ile altı yüz dolar arasında değişiyor. Ortadoğu dillerinden birini öğrenmek için gereken eğitim süresi Avrupa dillerini öğrenmek için gerekenin iki katıdır. Bu, New York'ta on iki yıllık bir süreyi gerektiren ve maliyeti neredeyse on beş bin doları bulan okullulaşmayla pek az kıyaslanabilir. Tartışılmaz olan şu ki, yalnızca öğretmenler değil, matbaacılar ve eczacılar da yetişmelerindeki maliyetin yüksek olduğuna ilişkin yanılgıyı güçlendirip meslektaşlarının değerini koruyorlar.

Günümüzde eğitim yardımlarının çoğunu kullanma önceliği okullarındır. Kıyaslanabilir bir okullulaşmaya oranla daha az harcaması olan ezberci eğitim, okullarda eğitim görmeye gönül indirmeyecek kadar varsıl olanlar, ordu ya da büyük şirketler aracılığıyla eğitim verilen kişiler için bir ayrıcalık olmayı sürdürüyor. ABD'denin mevcut eğitiminde, gelişim temelli bir okuldan arındırma programında öncelikle ezbere

dayalı eğitime ayrılan kaynaklar kısıtlıdır, ancak birey için, hayatının herhangi bir anında tanımlanabilir sayısız beceri arasında istediği eğitimi yeğleyebilmesi amacı için hiçbir engel bulunmamalıdır.

Günümüzde, rastgele bir beceri geliştirme merkezindeki parasız eğitim olanağı, her yaşın yoksul bireyleri için sınırlıdır. Eğitim amaçlı bir hizmetin insanlara doğuştan hak olarak verildiğini düşünüyorum. Sağladıkları yardımı yaşamlarının erken döneminde belki sağlayamamış yoksullara yardım için, ardından gelen, sayısı artmış kullanıcılar için bu ilgiyi yoğunlaştıracak olanaklar aranabilir. Böyle karşılıksız tanınacak olanaklar; pek çoklarının rahat, hızlı ve ekonomik, bir de okulla kıyaslandığında daha az zararlı etkiyle, hayli ihtiyaç duyan becerileri edinmesine fırsat verecektir.

Gizilgüçlü alan öğretmeni sağlanmasında sıkıntı çekilmeyecektir, çünkü bir beceriye duyulan ihtiyaç, bir topluluktaki uygulamayla çoğalıyor, ayrıca bir becerisi olan biri, aynı beceriyi başkasına da öğretebilir. Ancak bu konuda, istek duyulan alanların ve öğrenim gerektiren alanların, diğer insanlarla paylaşılmasının önüne engeller konulmuştur. Buna yol açan şey, bilgi tekelini ellerinde bulunduran öğretmenler ya da meslektaşlarının çıkarını kollayan sendikalardır. Müşteriler, çalıştırdıkları kişiler veya içinde bulundukları süreç yönünden değil de, sonuçlar bakımından değerlendirilen beceri geliştirme merkezleri, işsizler için de kuşkuya yer bırakmadan çalışma olanakları tanıyacaktır. Değindiğimiz bu beceri geliştirme merkezlerinin, işverenin ve elinde bulundurduğu işgücünün ilerleme ve eğitim olanaklarını bu amaçla kullanmayı yeğleyenlere iş fırsatı verdiği ortada, bunun işyerlerinde de gerçekleştirilmemesi için herhangi bir neden yok.

1965'te Puerto Ricolularla iletişim kurabilmek için New York bölgesindeki öğretmen ve kamu emekçilerinden oluşma yüzlerce kişiye İspanyolca öğretmek gerekmiş, öğret-

men ihtiyacı artmıştı. Arkadaşım Gerry Morris, İspanyolca yayın yapan bir radyo istasyonundan Harlem bölgesinde anadili İspanyolca olan kişilere ihtiyaç duyulduğu yolunda bir duyuruda bulunmuştu. Ertesi sabah büro önünde sayısı iki yüze yakın gencin bulunduğu görüldü ve bunlar arasından (çoğunluğu okuldan atılmış) yaklaşık elli kadarı seçilmişti. İşe alınanlar, ABD Yabancılara Hizmet Enstitüsü gözetiminde, üniversite mezunu dilbilimciler tarafından kullanılmak amacıyla hazırlanmış İspanyolca el kitaplarıyla eğitim aldılar ve bir hafta içinde kendi kendilerinin öğretmenleri oldular. Anılan gençlerden her biri, öğrenmek isteyen dört New Yorkluya İspanyolca öğretecekti. Bu çalışma altı ay içinde sonlandı. Değindiğimiz bölgeden sorumlu Kardinal Spellman yüz yirmi yedi bölgenin her birinde üç üyenin İspanyolca iletişim kurabildiğini açıkladı. Okul programlarının hiçbiri bu sonuca ulaşamaz.

Alan öğretmeni sayısındaki yetersizlik, öğrenim belgesine yüklenen taşkın önemin sonuçlarından biridir. Belge, piyasa güdümleniminin altyapısındadır ve yalnızca okullulaştırma anlayışına göre mantıklıdır. Güzel sanatlar ve el hüneri gerektiren uğraşıları olan pek çok öğretmen, rastgele bir zanaat ustasına oranla az becerikli, az yaratıcı ve daha az iletişim kurabiliyor. Görevi yüksek okulda İspanyolca ya da Fransızca öğretmek olan pek çok öğretmen, öğrettikleri dili, yarım dönemlik yoğun bir yinelemeye yaslanan öğretimden geçmiş öğrencilerin konuşabildiği ölçüde kusursuz konuşamıyor. Angel Quintero'nun Puerto Rico'da yaptığı araştırmalar; gençlerin pek çoğunun, özendirildiklerinde ve gereken izlencelere uygun çalışılıp, gereken araçlarla iletişim kurmaları gerçekleştiğinde bitkilere, yıldızlara ve uzayın bilimsel buluntularının ve bir motor ya da bir radyo işlevinin nasıl ve neden buluntulandığına ilişkin eğitim veren pek çok öğretmenden daha verimli oldukları görülmüştür.

Piyasa» oluştuğunda alan öğrenimi için belirecek olanaklar artabilir. Bu durum, öğretim izlencesine bağlı olma zorunluluğu duymadan, bir zekâ programına, alabildiğine yoğunlukla güdülenmiş doğru öğreticiyi doğru öğrenciyle bir araya getirmeye bağlıdır.

Özerk, rekabete ve ezbere yaslanan eğitim, Ortodoks anlayıştaki eğitimciler için saygısızlık olarak görülür. Bu, okulun buluşturduğu beceri edinimini «insan» eğitiminden uzaklaştırıyor. Bunun sonucunda, tanımlanmamış erekler için yetkisiz öğretmeye karşılık yetkisiz eğitimin ilerlemesine meydan veriyor.

Sicil hakkında, ilk anda mantıklı gibi görünen bir öneriye ilgi duyulur. Halkça desteklenen bu araştırmayı hazırlayan Christopher Jencks; eğitim amaçlı «kullanım hakkı»yla, eğitim giderleriyle ilgili bursların, istedikleri okullarda değinilen harcamalar için ailelere veya öğrencilere kredi olarak verilmesini savlıyor. Bu tür bireysel bir iyeliğe ve maddî kaynaklardan eşitçe yararlanmak için bir güvenceye gereksinim duyuyoruz. Eğer bu hak yadsınırsa, değindiğimiz bu paylaşımı onaylamak ve istemek aranacak yasal bir haktır. Aynı zamanda bu, giderek artan vergilere karşı oluşturulacak bir güvencedir de.

Ne yazık ki, Jencks'in bu önerisi, «tutucular, liberallerin, Amerikan eğitim sisteminde çocukların pek çoğuna düzeyli bir eğitim sağlama ereğiyle, uğraşman eğitmenlerin yetersiz özendirildikleri» yolundaki eski yakınmalara göndermede bulunmuyor. Bu öneri, eğitim harcamalarını karşılama isteğiyle, bursların okullulaşmaya ayrılması gereğine ilişkin kapsamıyla, hayat bulamadığını gösteriyor.

Durum tam olarak, topalın birine bir çift çubuk verip, çubukları ancak uçları birbirine bağlanabildiğinde kullanabileceğini söylemektir. Jencks, öğrenim harcamalarına ayrılması gereken burslara ilişkin bu açıklamasıyla, yalnızca uzman

uğraşmanların değil; ırkçıların, din okullarını yerleştirip yaygınlaştırmaya çalışanların ve bölücülüğün her türünün çıkarlarına uygun kullanabilecekleri bir içerikte olduğuna değiniyor. Bunlar bir yana, asıl desteğin okul eğitimine ayrılmasının kısıtlanması; bilgilenmek isteyenlerin değil, çıkarcıların yararlanacağı bir alan oluşturuyor.

Jencks'in, eğitimin yeniden akçalandırılmasıyla ilgili tartışmasını tonlayıp, okulların yararına görünen bu ayrım, eğitimin yenileştirilmesi için gereksinilen en eleştirel ilkelerden birine duyulan güvensizliği gösteriyor. Değinilen yenileştirme, öğrenme önceliğinin ve sorumluluğunun iki sahibine de geri dönüşüdür.

Okul kurumundan arındırılmış toplum, öğrenme eylemindeki ikidoğalılığı öne çıkarıyor. Salt ezberi temel alan öğretim sisteminde üstelemek yıkımlar getirebilir; bir bilgilenme edimi olan «öğrenme»nin diğer türlerine de eşit ilgi esirgenmemelidir. Var olan bir yeteneği ortaya çıkarmak için en yanlış adres okullarsa, okulların eğitim için de en verimsiz yerler olduğu anlamına da gelmez mi bu? Okul, böylesi ayrımlar gözetmediği için, işlevlerinin hiçbirini yerine getiremiyor. Konu, öğretim izlencesine ilişkin olduğundan, okulların pek çoğu, becerilendirmede başarısızdır. Okulların pek çoğunda bir beceri edindirmek anlamındaki bu program, ilk ödeviyle ilgisiz bir işlevsizlikle ertelenmiştir. Tarih dersi matematik dersinin başarısıyla ya da oyun hakkı kazanma da dersin sürekliliğiyle ilişkilendirilmiştir.

Eğitim kurumlarını «özgür eğitim» olarak vurgulayacağım; açık uçlu, bireysel emekle edinilen becerileri araştırmayı hedefleyip özendiren koşulların saptanmasında bile işlev yüklenemezler. Bu olgunun ana öğeleri okulun zorunlu olması ve okullulaşma adına okullaşmanın getirilmesidir. Öğretmenlerin, kurumda bulunma zorunluluğu, bu tür kurumlara kuşkulu bir ayrıcalık kazandırıyor. Becerilendirilme, nasıl

ki, öğretim izlencesinden bağımsız olabiliyorsa; özgür eğitim de devam zorunluluğundan uzak ve bağımsız olmalıdır. Ufuk açıcı ve yaratıcı tutumlar için, hem becerilendirme hem eğitim, kurumsal düzenlemelerin öznesi olabilir, ancak bunlar yapılanın doğasıyla uyumsuzdur.

Becerilerin pek çoğu, alıştırmalarla edinilip geliştirilebilir, çünkü alıştırma, tanımlanıp öngörülebilir tutumları gerektirir; ama unutulmamalıdır ki, becerilerin ufuk açıcı ve yaratıcı işlevselliği alıştırmaya dayanamayabilir. Öğretim ediminin bir türü, yapı bakımından öykünme karşıtlığına rağmen, eğitimin sonuçlarından biri olabilir.

Bu çelişki, toplumsal belleği oluşturan kimi kodları elinde bulunduran ortaklar arası ilişkiye; belleğini yaratıcılık yolunda kullanan bireylerin tamamının eleştirel amacına, eleştiriyi yönelten ve yöneltilen için pencereler açan beklenmedik sorulara işaret eder.

Beceri kazandırma, tekbiçimli yanıt ya da tepki göstermek için öğrenene izin çıkaran koşullardaki iyileştirmelerle ilgilidir. Eğitsel yol göstericiler ya da öğretmenler, iki şeyi eşleştirip, öğrenmeyi somutlaştırırlar. Öğretmen, öğrencileri, kişisel olanla, seslendirilmemiş sorularla birleştirir. Öğrenciyi, çoğunlukça ortaya konulan bilmeceyi düşturlandırma ereğiyle yüreklendirir.

Ortak metinlerde aynı konulara ilgi gösterildiğini görmek ve anlaşılır açıklamalar ona benzerini bulma gücünü verecektir.

Eğitsel ereklerle eş bulmayı tasarlamak, başlangıçta oyun öğreticileri ve eşler bulmaya oranla daha zor görünür. Bunun nedeni, okulun kaynaklık ettiği ve bizi eleştirmeci bir konuma getiren korkudur.

Yeteneklerin belge almayan değişimi (istenmeyen yetenekler de olsa), daha fazla öngörülebilir. Ancak yine de, kendileri için toplumsal, entelektüel ve duygusal açıdan önemli

fakat belirlenmemiş bir konuyu paylaşanlar arasındaki sınırlı buluşma şansına oranla daha az tehlikeli görünüyor.

Brezilyalı bir öğretmen olan Paulo Freire deneyimleriyle bu çıkarsamaya varmış. Rastgele bir yetişkinin, çözümlediği ilk sözcükler siyasî anlamlar taşıyorsa, kırk saatlik bir zaman dilimine yayılan bir konuda okuma eylemine başlayabileceğini göstermiştir. Freire, elindeki öğretmenleri köylere gidebilecek, bir kuyuya inebilecek ya da işverenlere ödenmesi gereken borçlarla ilgili bileşik faiz gibi gündem başlıklarına göndermede bulunan konuşmaları anlayabilecekleri biçimde eğitiyor. Bu anahtar sözcükleri tartışmak için akşamları buluşan köylüler, fazla anlamlı gelmese de, tahtaya yazılı bu sözcükleri tek tek ayrımsaya başlıyorlar. Harfler gerçeğin sırrını açıklamaya ve bir sorun olarak baş edilebilir olmayı sürdürüyor. Tartışmacıların toplumsal bilinçlerinin nasıl ilerlediğine ve okumayı söker sökmez politik tavırlar takınmaya hızla yöneldiklerine sık sık tanık olunuyor. Gerçeği, yazarak avuçlarına almış görünüyorlar.

Kalemleri hafif bulduğu için yakınan bir adamı anımsıyorum; elleri küreklerin ağırlığına alıştığından, kalem kullanmakta zorlanıyordu. Çalışmaya giderken durup arkadaşlarıyla, tartıştıkları bir sözcüğü çapasıyla toprağa yazan bir adam vardı. Arkadaşım Freire, eğitimcilerce beğenilen, önceden saptanmış sözcüklerle yürütülecek çalışmaları reddedip, tartışmacıların sınıfa getirdikleri sözcüklerle çalışmayı yeğlediğinden, 1962 yılından beri oradan oraya göçen bir sürgün hayatı yaşıyor.

Okullulaştırmada başarılı olunmuş kişiler arasında eğitim birlikteliği oluşturmak farklı bir görevdir. Gazete okumayı ciddiye alan okurlar arasında bile bu tür yardımlara gereksinimi olmayanlar azdır. Çoğunluk bir savsöz, sözcük veya resme ilişkin tartışmak için birleştirilmez, birleştirilmemelidir, ama düşünce yine aynıdır: Kendi öncelikleriyle belirlenmiş ve ta-

nımlanmış bir sorunu tartışmak için birleşmelidirler. Yaratıcı ve sorgulayıcı öğrenme edimi gerçekleştirmek için aynı terimler ya da sorunlarla uğraşan ortaklara gereksinim vardır. Büyük üniversiteler programlarında alabildiğine fazla derse yer verip, kişileri buluşturmada başarısız oluyor ve eğitim izlencesine, ders niteliğine ve yazçizciliğe bağlı oldukları için, çoğunlukla başarısız oluyorlar. Üniversite dahil, okullarda; saptanmış sorunlarla, kuttörensel olarak tanımlanmış gündemlerle ilgilenmek için az sayıda kişinin zaman ve güdülenimini sağlamak amacıyla pek çok kaynak ayrılıyor. Okula köktenci bir almaşık olarak, aynı sorunla güdülenmiş öbürleriyle kendi sorununu paylaşmak için her öğrenciye eşit şans tanıyacak bir ağ ya da birim kurulmalıdır.

Entelektüel bir eşleştirme olarak, bu uygulamanın New York'ta nasıl başarılabileceğine ilişkin fikrimi belirtip, örnekleyeyim. Verimli kullanılabilecek zaman ve ücretle, bireylerin her biri, tartışabileceği bir ortak bulmak amacıyla, adresini, telefon numarasını, tartışmak istediği kitap, yazı ya da sinema filmini bilgisayara aktarır. Kendisiyle aynı ilgileri paylaşan diğerlerinin listesi kendisine mektupla birkaç günde iletilir.

Kişileri, ilgilendikleri konulara göre yan yana getirmek kolay bir iştir. Bu durum, bireyle üçüncü bir kimse tarafından yapılan bir açıklamayı veya yapıtı tartışma konusunda arkadaşça isteklere dayalı bir toplantı yapma önceceliğini verir. Buna üç gerekçeyle itiraz ediliyor. Bu itirazlara yalnızca okul eğitiminden arınmak ve öğrenimi toplumsal denetimden çıkarmaya yönelik köklü karşı koymaya işaret etmek için değil, şu anda var olan ve eğitim amaçları için kullanılmayan kaynakları önermelerine yardımcı olduğu için de itiraz edeceğim.

İlk itiraz şu: Kişinin kendini tanımlaması bir düşünce ya da konuya neden dayanmıyor? Bu türden öznel terimler bir bilgisayar sisteminde de kuşkusuz kullanılabilir. Siyasî partiler, kiliseler, sendikalar, kulüpler, yerel toplantı merkezleri ve

uğraşman kurumlar bu yollarla kendileri için eğitim çalışmaları yapıp, okul sistemini andırır bir düzenlilikle davranıp, saptanmış «konular»ı araştırmak için kişileri yan yana getiriyorlar. Yan yana getirdikleri kişilerle önceden belirlenmiş «ortak ilgiler»e ilişkin kurslar, seminerler ve eğitim izlencesi çerçevesinde bir çabaya girişiliyor. Kişileri konuya göre bir araya getirme öğretmen merkezlidir ve aynı kişilerin, tartışmayı başlatması için bir yetkilinin bulunmasına gereksinimi vardır.

Tersine, yalnızca kitap, film vb adlarıyla kişileri yan yana getirmek özel dili, terimleri ve verili bir sorunu ya da bir gerçeğin tonlandığı çerçeveyi yazara bırakmakta ve uygulamaya başlamayı bekleyenlerin kendilerini bir diğerine tanıtmalarına fırsat veriyor. Sözgelimi, kişileri «kültür devrimi» düşüncesiyle birleştirmek çoğunlukla karışıklığa ya da halk avcılığına neden olur. Bununla birlikte, Mao, Marcuse, Freud, veya Goodman'ın bir yazısını anlamak için birbirlerine yardım etme isteği duyanları buluşturmak Lombardiyalı Peter hakkında Aquinas'ın yorumlarına Sokrates tarafından getirildiği varsanılan açıklamalar çerçevesinde kurulan Platon'un *Diyalogları*'ndan gelen özgür öğrenim geleneği işlevi üstlenir. Kişileri bir konu başlığı çevresinde birleştirme fikri temelinde, sözgelimi, «Büyük Kitaplar»la ilgili olarak kurulmuş kulüplere ilişkin kuramlarla farklılıklar gösterir. Chicagolu kimi profesörler yerine, ilgileri ortak olan iki kişi daha derin çözümlemeler için istedikleri kitabı seçebilirler.

Diğer karşı çıkış şu: Tartışmak için ortak arayanların yaş, birikim, dünya görüşü, yeterlilik, deneyim ya da tanımlanabilir diğer özyapıları içermelerine neden izin verilmiyor? Kimi üniversitelerde, bu tür ayrımcı sınırlamaların temel düzenleme araçları olarak bir konu başlığı çevresinde eşleştirmeye gitmek de oluşturulmaması için neden yoktur. Seçilmiş bir kitabın yazarının tanıtıldığı bir toplantıyla ilgilenenlerin bir ara-

ya gelmelerini özendirmek için planlanmış ya yetkili bir danışmanın varlığının güvence olduğu ya da yalnızca tartışması yapılan konuya karşı özel ilgileri olanlar arasında yapılacak bir toplantıya izin verecek bir sistem kurulabilir. Öğrenmenin özel hedeflerine varma yolundaki bu sınırlamaların her biri için üstünlükler bulunabilir, ancak bu türden sınırlamalar önermenin asıl gerekçesinin, insanların kendinibeğenmiş olduğuna ilişkin önyargıdan kaynaklanan bir küçümseme olduğu kaygısındayım. Eğitimciler, anlayamayacakları ve yalnızca ilgi duydukları için okudukları metnin cahili olan biriyle buluşmak istemiyorlar.

İtirazların üçüncüsü şu: Yan yana gelmeyi isteyenlerin yer, program, film gösterimi sağlanarak süreci hızlandıracak sıradan yardımları neden sağlanmıyor? Bugünlerde bütün bunlar ağır işleyen yazçizciliği yapılandıran olanca eksiklikle birlikte okullarca gerçekleştiriliyor. Toplantıların önceceliğini katılımcılara bırakırsak kimsenin eğitim birimi olarak gruplandıramayacağı düzenlemeler bu işi belki de daha iyi yapacaktır. Yapılanları eğitim toplantıları için istenir hale getirerek, verdikleri hizmeti çoğaltacak olan lokantacıları, yayıncıları, telefon servislerini, mağaza bölüm sorumlularını ve banliyö trenlerinde görevli memurları düşünüyorum.

Ortaklar bir cafe'de ilk toplantılarında üzerinde karar verdikleri kitabı tartışmaya başlayarak kimliklerini açıklayabilirler. Böylesi toplantıları düzenleme öncecеciliği olanlar, ilgileri olduğunu belirledikleri kişileri buluşturmak için alıntılayacakları maddeleri daha sonra öğreneceklerdir. Bir ya da birkaç yabancıyla yapılacak tartışmayı belirlemenin zorlukları zaman yitimine, düş kırıklığına veya bir koleje başvuranın göze aldığı zorluğa oranla daha az hoşnutsuzluk yaratır. Bir dergide yayınlanan herhangi bir yazıyı tartışmak için bilgisayarlı iletişimle 4. Cadde'deki bir cafe'de yapılan toplantının bir kahve içimi süresinden uzun olması, yeni bilgilerin dışına

çıkılmaması konusunda kimseyi zorlamaz. Bunun, modern kent yaşamının zor anlaşılırlığına işlemeye, yeni arkadaşlıklara, kişinin yeğlediği işine ve eleştirel bir okuma uğraşına yardım etme olasılığı fazladır. (Katılımcıların okumalarının ve toplantılarının kaydının FBI tarafından ele geçirebileceği yadsınamaz. Bu durumun 1970'lerde herkesi kaygılandırması, toplantılarda konudışı uygunsuzluklara fırsat vermemek için, vergisini ödeyen özgür birey adına yalnızca eğlendiricidir.)

Varolan becerilerin değişimi ya da ortakların buluşturulması eğitimin olanca olanaklarına karşın eğitim olduğu yargısına dayandırılır. Popüler kültüre, uzman bir kurumun projesi değil, bütün toplumun devindirilmesi önderlik edebilir. Öğrenmedeki yeterliliği denemek için tek tek bireylerin eşit hakları, belgeli öğretmenlerce engelleniyor. Öğretmen yeterliliği okulların edimlerine göre sınırlanmıştır. Bunun sonucu olarak da, iş ve boş zaman birbirinden uzaklaşmıştır. İzleyici ve işçinin, kendileri için belirlenmiş monotonluğa boyun eğmeye hazır olarak işlerine geldikleri varsanılıyor. Bireylerin, bir ürünün biçimine, açıklamasına, reklamına uyması, okullulaşma tarafından hayata geçirilen biçimsel eğitim ölçüsünde kendi rollerinin oluşmasını da sağlıyor. Okullulaştırılmış topluma kökten bir almaşık olarak beceri ve becerilerin eğitim yolunda kullanılmasının biçiminin sağlanması için yalnızca biçimsel yeni düzeneklere gereksinim yoktur. Okuldan arındırılmış bir toplum, rastlantısal ve resmî olmayan eğitimi isabetli bir yaklaşım olarak öne çıkarır.

Rastlantısal eğitim artık köylerde veya Ortaçağ kentlerinde görülen öğrenme biçimlerine geri dönemez. Çağcıl birey uzağında kaldığı pek çok yapının anlamına nasıl varacağını öğrenmek zorundayken, geleneksel toplum anlamlı yapıların tekeksenli döngüler sistemini andırıyordu. Köyde dil, mimarî, iş, din, aile alışkıları karşılıklı açıklayıcı, destekleyici

olarak birbiriyle uyum içindeydi ve birinin gelişimi diğerinin gelişimini zorunlulaştırıyordu. Ayakkabı onarımcılığı veya ilâhî okuma gibi belirlenmiş hedeflere uygun çıraklık bile uzmanlaşılmış çalışmaların sonucuydu. Bir çırak, ustalığa ya da kalfalığa hiç ulaşamadıysa da, ayakkabı onarımına veya kilise hizmetlerine yardım ediyordu. Eğitim ne zaman doldurmak için işle ne de boş vakitle yarışırdı. Neredeyse bütün eğitim uğraşı karmaşıktı, tasarlanması bütün yaşamı alan bir süreçti.

Çağcıl toplum bilinçli tasarımlar sonucunda varılan bir hedeftir ve eğitim olanakları bu hedefe uygun biçimlendirilmek zorundadır. Okul aracılığıyla belli bir hedefe uygun biçimde geliştirilmiş, günün tamamını kapsayan eğitime duyduğumuz güven zayıflıyor. Öğrenmenin ve öğretmenin yeni yollarını bulmak zorundayız. Bütün kurumların eğiticilik özelliğini çoğaltmalıyız, ancak bu alabildiğine belirsizlikleri olan bir öngörüdür. Bu durum, kentlerde yaşayan çağcıl bireyin, liberal okulların hiç değilse kimi öğrencilere sağladığı yapay eleştirel bağımsızlığını elde tutuyormuş gibi görünmesinden bir kez kurtulduğunda, eğitim ve yönetimin sonucu olan etkili sürecin kurbanı olacağını anlamını içermektedir.

Aynı durum, bireylerin kendilerini okul aracılığıyla aldıkları belgelerin arkasına sığınmaktan koruyacağı anlamını da içerebilir. Böylece, konuşma cesareti bulacak, bünyesinde bulundukları kurumları denetleyip uyaracaklardır. İki almaşıktan ikincisini gerçekleştirmek için ortaya konulan olanağın eğitim özverileriyle öne sürülen işin ve boş vaktin toplumsal değerini hesaplamayı öğrenmeliyiz. Bunun yanı sıra sokak, buluşma yeri, kitaplık, haber programları veya sağlık politikalarındaki gerçek paylaşım, eğitim kurumları olarak düzey değerlendirmede alınacak en sağlam önlemlerdir.

Sonraki sınıf için dikkate alınacak zorunlu plana direnen bir hareketi düzenleme dönemindeki ilkokul ve lise öğrenci-

lerinden oluşma bir grupla konuştum. Öğrencilerin savsözü «öykünme değil, katılım»dı. Bu isteklerinin daha çok eğitimden fazla, daha az kişiye eğitim istenmesi gibi anlaşılması yüzünden düş kırıklığı yaşıyorlardı; işte bu durum, çocukların çalıştırılmasını yasalarla yasaklamak isteyen Gotha programındaki bir bölüme Marx'ın yüzyıl önceki karşı çıkışını anımsattı. Marx, küçük çocukların eğitimiyle ilgili öneriye itiraz ediyordu; çünkü bu sadece iş ortamında olasıydı. Kişioğlu, işin ortaya koyduğu olanağa boyun eğerdi. Eğitbilimsel anlamda modern toplumun yabancılaşması, kişioğlunun ekonomik yabancılaşmasına oranla daha kötüdür.

Gerçek bir eğitimi uygulayabilmek için toplumun önüne konulan en önemli engel, Chicago'da yaşayan zenci bir arkadaşımın tanımladığı gibi düşlerimizin de iyiden iyiye okullulaştırılmasıdır. Devlete, halkının evrensel eğitim yetersizliklerini araştırmasına ve yine halkını saptanmış bir ereğe uygun biçimde uzmanlaşmış aracı kurum olmasına izin veren bizleriz. Böylece, geçmiş kuşaklar kutsal olanın ve dünyevî olanın ne olduğunu açıklayan yasalar yapmışken, bizler diğer insanların eğitimi için neyin gerekli ya da gereksiz olduğu konusunda bir ayrıma gidebileceğimiz saplantısında paydaşız.

Toplumsal gerçekliği iki dünyaya ayırmayı kurallı dinin gerçek özü olarak tanımlayan Durkheim; doğaüstü varlıkları olmayan ve aynı zamanda tanrısız dinler olduğunu, ama bunların hiçbirinin dünyayı kutsal sayılan şeylere, zamanlara, kişilere ve dünyevîliğin bir getirisi olan sair şeyleri ayrımdağını uslamlayarak göstermiştir. Okul temelde anıştırırcasına bölücü olduğu için, eğitim toplumbilimine Durkheim'in bu önsezisi uygulanabilir.

Zorunlu okullar varlıklarıyla, her toplumu iki dünyaya ayırıyor. Kimi zaman aralıkları, dönemler, uygulamalar ve meslekler akademik veya eğitbilimseldirler; kimileri değildir. Oku-

lun toplum gerçeğini ikiye ayırma gücü sınırsızlaşıyor; eğitim dünyevî değildir ve dünya da eğitim değildir.

Çağcıl Bonhoeffer Tanrıbilimcileri İncil'in iletisi ve kurumsallaştırılmış din arasında egemen olan kargaşaya değinip; Hıristiyan özgürlüğü ve inancının dünyevîlikle bir şeyler sağladığına işaret ediyorlar. Bu açıklamaları inançlı pek çok kimse için, genellikle sövgü olarak görülür. Bu istek, okul yanlılarının pek çoğu için Aydınlanma'ya ihanet olarak anlaşılsa da, eğitimsel sürecin toplumun okuldan arındırılmasından yararlanacağı tartışılamaz, ancak Aydınlanma'nın okullardaki döneminin bitimlenmekte olduğu da ortada.

Hıristiyan inancının laikleşmesi kiliseye kök salmış Hıristiyanların bir bölümünün buna adanmışlığıyla ilgilidir. Garip ama anıştırırcasına, eğitimin okuldan arındırılması da okullardan yetişmiş kimselerin liderliğine bağlıdır. Bu kimseler için öğretim izlenceleri bir savunma kanıtı olarak gösterilemez. Her birimiz bu yükümü kabullenip, diğerlerini uyarabiliriz. Her birimiz kendimize, okullu her bireye yapılanlardan sorumluyuz.

2

BİR OLGU OLARAK OKUL

Kimi sözcükler esnekliklerinden dolayı işlevsizdirler. «Okul» ve «öğretim» sözcükleri bunun örneğidirler. Amipler gibi bölünüp dildeki herhangi bir boşluğa yuvalanırlar. IBM Rusça öğretebilecek, IBM zenci çocukları eğitebilecek ve ordu, bir ulusun okulu olabilecektir.

Ama yine de, almaşık eğitim yolları araştırmalı, adını «okul» koyduğumuz kavram üzerinde anlaşmalıyız. Bunu başarmanın birden fazla yolu vardır. Çocukların bakımı, korunması, seçilmesi, aşılama ve öğrenme gibi çağcıl okullarca uygulanıp göze çarpmayan bir işlevler listesi çıkararak işe koyulabiliriz. Alıcı çözümlemesi yoluyla, bu işlevlerden hangilerinin öğretmene, çalışanlara, çocuklara, ailelere, ya da meslektaşlara bir hizmette bulunup bulunmadığını görebiliriz. Okul işlevi üstlenmiş kurumları belirlemek için insanbilimcilerce günümüzdeki okullulaşma yoluyla sergilenene benzer bir rol üstlenmiş olan kurumları belirlemek için bilgi toplayabilir, araştırmalarımızı Batı kültür tarihi üzerinde yoğunlaştırabiliriz. Ek olarak; Comenius veya Quintilan çağından başlayarak kural koyucu açıklamaları anımsayabilir ve çağcıl okul sistemlerinin hangisine yakın durduğunu gösterebiliriz, ne var ki, bu yönelimlerden herhangi biri, okul ve eğitim arasındaki ilişkiye değgin, bizi tartışılmaz yargılara varmak zorunda bırakacaktır. Okul hakkında, eğitim için bu türden kesintisiz bir yardım yolu saymadan konuşabileceği-

miz dili geliştirmek ereğiyle, toplum okulu görüngüsü olarak tanımlanabilecek bir unsurla başlamayı yeğledim. Böylece okulu zorunlu bir öğretim izlencesinin ardından giden, bütün gün devam etmeyi gerektiren sınırlı yaş ve öğretmenle ilgisini kurarak açıklayacağım.

Yaş

Okul, kişileri yaşlarına göre ayırır. Bu ayrımlama sorgulanması olanaksız üç önermeye dayanır. Çocuklar okula aittir, tek öğrenim yeri okuldur. Bu tartışılmaz görünen önermeler derin bir eleştiri gerektirir.

Çocuklarla birlikte yaşamaya alışkınız. Onların okula gitmeleri gerektiğine, buyruklara uymalarına ve ne kendi ne de aileleri adına gelir sahibi olmalarını kararlaştırmışızdır. Onlardan konumlarını bilmelerini ve çocukça davranmalarını istiyoruz. Geçmişe özlemle ya da burkularak bizim de bir zamanlar çocuk olduğumuzu anımsıyoruz. Onların çocukça davranışlarına karşı anlayışlı davranmamız bekleniyor. Yargılarımıza göre, çocuklarla ilgilenme görevi üstlenen hem başı dertte hem de mutlu biri olur. Ama bununla birlikte, Batı kültüründe varolan çocukluk kavramının yakın bir dönemde geliştiğini ve Amerika'da ise söz konusu gelişmenin daha yakın zamanlarda gerçekleştiğini unutuyoruz.

Tarihin geçmiş dönemlerinin çoğunda çocukluk, gençlik ya da yetişkinlikten ayrımlı bir olgu olarak görülmüyordu. Hıristiyanlığın etkili olduğu çağlarda bile bu küçük varlık dikkate alınmadı. Ressamlar, bebeği minyatür annenin kucağındaki bir yetişkin olarak betimlediler. Çocuklar Rönesans'ta Hıristiyan faizcilerle belirdi. Yüzyılımızdan önce ne yoksullar ne de varsıllar çocuk elbiselerinden, oyunlarından veya çocukların yasalardan bağışık olduğunu biliyorlardı. Çocukluk burjuvalara aitti. İşçilerin, köylülerin ve asillerin çocukları ba-

baları nasıl giyiniyorsa öyle giyinir, babalarının oynadığı biçimde oynar, babalarının asıldıkları gibi asılırlardı. Ama burjuvazinin çocukları keşfetmesiyle her şey değişti. Yalnızca kiliselerin bazıları gençliğin onur ve olgunluğuna saygı duymayı sürdürdü. İkinci Vatikan Konsülü'ne değin her çocuğa, bir Hıristiyanın yedi yaşında törel anlayış özgürlüğüne eriştiği ve yedisinden sonra cezalandırılacağı veya öbür dünyada sonsuzca cehennemde yanacağı söylenerek, günah işleyebilecek güçte olduğu öğretilirdi.

Orta sınıf aileleri, yaşadığımız yüzyılın ortalarına doğru, çocuklarını bu aşılamanın etkisinden arındırmaya başladılar. Kilise'de, çocuklara ilişkin eski düşünceler varlığını hâlâ sürdürüyor.

Geçtiğimiz yüzyıla kadar, orta sınıf aileler çocuklarına özel öğretmenler ya da özel okullarda eğitim aldırdılar. İşleyim toplumunun ilerlemesiyle çocukluk, hızlı üretimi uygulanabilirleştirerek kitlelerin uzanabileceği sınırlara dayandı. Okul sistemi çocukluğun üretildiği çağcıl bir görüngü haline geldi.

Günümüzde pek çok kimse işleyim kentlerinin dışında yaşadıklarından, çocukluk yaşanabilir bir şey olmaktan çıkmıştır. And Dağları'nda yaşayan çocuklar ailelerine katkıda bulunabilecekleri yaşa gelir gelmez, hemen tarla sürmeye başlarlar. Bu yaşa gelinceye dek yaptıkları iş ise, sığırtmaçlıktır. Beslenme sorunu yaşamayanlar on bir-on iki yaşına bastıklarında aileleri için çalışmaya başlar. Geçenlerde gece bekçimle konuşuyordum. On bir yaşındaki oğlu Marcos'un bir berberde çalıştığını söyledi. İspanyolca bir deyimle, oğlunun hâlâ bir Nino(*) olduğunu belirttim. Şaşıran baba Marcos içten bir gülümseyişle: «Don İvan, sanırım haklısınız» dedi. İspanyol babanın bu sözlerimi duyuncaya kadar çocuğunu as-

(*) Yumurcak İsa.

lında «oğul» olarak gördüğünü ayrımsayıp, duygulu iki insan arasındaki çocukluk örtüsünü kaldırdığım için kendime suçladım. New York'ta bir gecekonduda yaşayan bir adama oğlunun hâlâ bir «çocuk» olduğunu söylesem şaşırmaz. Gecekondudaki ebeveynler on birindeki oğullarının çocukluğuna izin verilmesi gerektiğini bilirler, ama onun çocukluğunu yaşayamadığına üzülürler. İspanyol babanın oğlu çocukluğunun üzerine fazla düşerek sıkıntılanırken; New Yorklunun oğlu kendisini kimi şeylerden yoksun duyar.

Dünyadaki pek çok aile kendi çocukları için çağdaş yaşamın söz konusu ettiği çocukluğu istemez ya da bunun gereklerine uymaz; ancak bu, çocuklarının, çocukluğunu yaşamasına izin vermiş mutlu azınlık için yüktür. Söz konusu çocukların çoğu en sıradan biçimiyle çocukluğunu yaşamaya zorlanır ama çocuk rolü yaptıkları için kendilerini eksiksizce mutlu saymazlar. Çocukluk çağını yaşayarak büyümek, kendisinin ayrımına varmak ve okul yaşı dolayısıyla, yaşadığı toplumca aşılanan rol arasındaki insanlık dışı çelişkiler dönemini geçirerek cezalandırılma anlamına gelir. Stephen Daedalus ya da Alexandre Portnoy çocukluk çağından hoşlanmamıştır. Biz yetişkinlerin çoğu da çocuk gibi görülmekten hoşlanmayız.

Saptanmış yaş ve zorunlu eğitim kurumları olmasa, «çocukluk» üretimi de olmayacaktır. Varsıl ulus gençleri çocukluğun yıkıcı etkilerinden uzaklaşacak ve yoksul ulusların gençleri varsılların çocukluğuna hasım olmak amacıyla girişimlerde bulunmayacaktır. Toplum çocukluk yaşını hızla geçirmiş gençler için yaşanabilirleşir. İnsan olduğu savındaki yetişkinler toplumu ve gerçekle alay eden okul çevresi arasındaki çelişki fazla süremez.

Devlet-okul ilişkisinin kesilmesi bebeklere ve yetişkinlere, yetişkinlikleri ve gençlikleri boyunca çocukluğa ilgi duyan ihtiyarlara karşı işlenen günümüz suçlarını da bitirecektir. Eği-

tim kaynaklarının, hayatlarının ilk dört yılında eşsiz bir öğrenim sığası olmuş ve henüz kendi kendilerini güdümleyici öğrenmenin doruğuna varmamışlara verilmesi yolunda alınacak sosyal bir karar ihtimal ki tuhaf karşılanacaktır.

Kurumsal bilgi bize çocukların okula gereksinimi olduğunu, öğrenme ediminin okulda başarılabileceğini söylüyor, ama bu kurumsal bilginin kendisi okul kurumunun ürünlerindendir; çünkü sağduyu çocukların yalnızca okulda eğitilebileceğini söylüyor. İnsan yaşamını çocukluk ulamıyla ayırarak onları bir okul öğretmeninin yetkesine sonsuzca boyun eğmek zorunda bırakıyoruz.

Öğretmenler ve Öğrenciler

Çocuklar tanımları gereği öğrencidirler, çocukluğun, yaşandığı toplumsal çevreden isteği, belgeli öğretmenler için çok geniş bir piyasa yaratır. Okul, öğrenmenin öğretme eylemiyle beliren, doğruluğu önkabul görmüş bir önerme üstüne yapılandırılmış bir kurumdur. Fakat karşı çıkılamaz pek çok kanıta karşın, kurumsal bilgi bu önermeden yana olmayı sürdürüyor.

Edindiğimiz bilgilerin pek çoğunun kaynağı okulun dışıdır. Öğrenciler öğrendiklerinin önemli bir bölümünü öğretmenin yardımı olmadan, öğretmenlere karşın kendi kendilerine öğrenirler. Acıtıcı olan, pek çoklarının, okula devam etmemesine karşın, okullarda dersler veriliyor.

En iyi nasıl yaşanacağını insanlar okul dışında öğrenirler. Hepimiz bir öğretmenin kılavuzluğu olmadan konuşmayı, düşünmeyi, politika yapmayı ve çalışmayı öğreniriz. Bir öğretmenin sürekli gözetiminde olan çocuklar bile bu kuralın ayrıcalıklısı değillerdir. Öksüzler, aptallar ve öğretmenlerin kendi çocukları dahil, edindikleri bilgilerin çoğunu kendileri için tasarlanmış «eğitim» sürecinin dışında edinmişlerdir.

Öğretmenler, yoksullar arasında öğrenme eyleminde bir artış için etkin girişimlerde bulunmazlar. Çocuklarının okula gitmesini isteyen yoksul aileler çocuklarının alacağı diplomalar ve kazanacakları paralar bir yana, öğrenecekleriyle çok az ilgilenirler. Orta sınıf aileler, yoksul sınıf çocuklarının sokaklarda öğrendiklerinden kendi çocuklarını uzak tutmak için bir öğretmenin gözetimine bırakırlar. Eğitimle ilgili araştırmalar, giderek çoğalarak, çocukların, arkadaş çevrelerinden, çizgiromanlardan, kimi gözlemlerden; okul törenlerindeki katılımdan, onlara öğretmeye kalkıştıklarıyla karşılaştırıldığında, daha fazla şey öğrendiklerini gösteriyor. Öğretmenler okulda işlenen konuların zorlanmadan öğrenilmesini genellikle önlüyorlar.

Yeryüzündeki insanların yarısı hiç okula gitmemiştir. Bu insanlar öğretmenlerle hiç ilişki kurmamış ve okuldan atılma ayrılacağından bile uzak kalmıştır. Ama yine de, aynı insanlar öğretmenlerin öğrettiklerini alabildiğine etkilice, okulda öğrenebileceklerinden daha fazla öğrenebilmişlerdir. Bu öğretme eylemi için vergi memurunun onlardan para toplaması veya bu öğrenme için halkavcılarının, bu kişilerin beklentilerini çoğaltması veya çocukların bu halkavcılarının dediklerine bir kez inanması sonucunda okul onların bulunduğu düzeyin altında şeyler öğretir. Yoksullar böylece okul aracılığıyla kurtuluşa duyulan inancı onaylayarak kendilerine duydukları sevgiyi yitirirler. Hiç değilse, kilise ölüm anında onlara bağışlanmaları şansını veriyordur. Okullar söz konusu kişilere torunlarının bir şeyler başaracaklarına ilişkin yalancı bir umut aşılar. Bu, kuşkusuz, öğretmenden değil, okuldan kaynaklanan bir umuttur.

Öğrenciler, öğrendiklerinin çoğu için öğretmene inanmazlar. İşlek zekâlılar ya da aptallar dayak zoruyla veya büyüleyici olma tutkusuyla ders ezberleyip sınav geçmek için ter döküp dururlar.

Yetişkinler kendi okul dönemlerini romantikleştirmeye yönelimlidir. Dönüp geçmişe baktıklarında, öğrendiklerini, sabırlarını övmeyi öğrendikleri öğretmenlerine bağlarlar. Ama öğretmeninden öğrendiğini anlatmak için telaşla eve gelen çocuğun zihinsel sağlığını için kaygılananlar da yine kendileridir.

Okul, öğrencilerin öğrendikleri şeyler pek önemsiz olsa da, öğretmenler için bir iş alanıdır. Çocukların neler öğrendiğini kimse umursamaz.

Tam Gün Okul

ABD'de her ay kimi işleyimcilerin AID için, sıkıdüzenli sistem yöneticilerinin veya sadece TV aracılığıyla eğitim verilmesini ve Latin Amerikalı «sınıf öğretmenlerinin» değiştirilmesini öneren listeler görüyorum. Birleşik Devletler'de öğretim konusu, giderek eğitim araştırmacılarından, tasarımcılarından ve yazçizcilerden oluşma bir öbeğin girişimi olarak kabul görüyor. Ama öğretmenin bir hanım veya beyaz önlüklü bir erkek olup olmaması ya da sıralanmış konuların öğretilmesinde başarılı veya başarısız olması hiç de önemli sayılmadan, uğraşman bir öğretmen kutsal bir çevre yaratıyor.

Uğraşman öğretimin geleceğine ilişkin belirsizlik sınıfı riske atar. Eğitimsel uğraşmanlık gelişimci öğrenimde uzmanlaşırsa yılda yedi yüz-bin toplantı yapılmasını isteyen bir sistemden vazgeçmek zorunda kalır. Okulların eğitim bilgisi ebeveynlere, öğrencilere ve eğitimcilere öğretmenin, eğer öğretme eyleminde bulunacaksa, yetkesini kutsal bir binada gerçekleştirmek zorunda olduğunu belirtir. Söz konusu durum, öğrencileri, okul vaktinin çoğunu duvarsız sınıflarda geçiren öğretmenleri de içerir.

Okul, yapısı gereği katılımcıların vakit ve güçleri üzerinde

hakkı olduğunu savlar. Bu, öğretmeni sırasıyla vaiz, kılavuz, bekçi ve iyileştirici rollerine sokar.

Söz konusu her bir rolde öğretmenler yetkelerini ayrımlı bir hak çerçevesine oturturlar. Öğretmen bir gözlemci olarak dehlizleri andıran törenleri terk edip öğrencilerine tören şefi olarak kılavuzluk işlevi yüklenmiştir. Öğretmen kurallara uyulması konusunda hakemlik eder ve yaşam üyeliğine kabul edilme anındaki çetrefil açıklamaları yönlendirir. Okul müdürlerinin hep yaptığı gibi, kimi becerilerin kazanılması için bazı ortamlar oluşturur. Ayrıntılı herhangi bir öğrenme olmadan öğrencilerine bir kısım temel törenleri yineletir.

Öğretmen, törel bir değer olarak ebeveynlerle, Tanrı'yla veya devletle yer değiştirir. Öğrencilerine yalnızca okulda değil, toplumsal hayatta da doğruyu yanlışı öğretir, çünkü o, her bir öğrenci için ebeveyn konumundadır. Bu yolla bütün öğrencilerin kendilerini aynı devletin çocukları olarak duymasını sağlar.

Öğretmen, iyileştirmeci olarak büyümesinde yardımcı olmak ereğiyle öğrencisinin kişisel hayatını derinlemesine araştırma konusunda kendini söz sahibi duyumsar. Bu işlev bir gözlemci veya vaizce yüklenildiğinde, öğrencinin genellikle gerçeği görmesine ve neyin doğru olduğuna ilişkin anlayışını uyumlu hale getirmesini kabullenmesi amacıyla öğrenciyi inandırması demektir.

Özgür bir toplumun, çağdaş bir okulla gerçekleşebileceği çatışmalı bir savdır. Birey özgürlüğünü güvencelendirme, bir öğretmenin öğrencileriyle ilgilenmesinde iyiden iyiye göz ardı edilir. Öğretmen, kişiliğini yargı, düşünyapı ve sağaltımcılıkla birleştirdiğinde, toplumun temel yapısı, hayat için hazırlanması gereken dönemle ereğinden uzaklaşır. Üç işlevi yüklenen bir öğretmen, öğrencinin yasal ya da ekonomik anlamda yetişkin olmama durumunu oluşturan veya özgür toplanma hakkını sınırlayan yasalara göre öğrencinin haklarını

iyice kısıtlar. Ağacı yaşken eğmek sevgili öğretmenlerin sevinerek yerine getirdikleri kutsal ve eşsiz bir görevdir.

İyileşimi sunan yalnızca uğraşman öğretmen midir? Ruh hekimleri, danışmanlar ve avukatlar bile karar düzeneklerinde, kişiliklerini geliştirmelerinde ve öğrenme eylemlerinde müşterilerine yardımcı olurlar. Fakat sağduyu yine de, müşterilere, adı geçen meslektekilere doğrunun ve yanlışın ne olduğuna ilişkin görüşlerini aşılamaktan veya bir kişiyi kendi önerilerine uymaya zorlamaktan kaçınmaları gerektiğini bildirir. Öğretmenler ve bakanlar edilgin konumdaki izleyicilere seslenirken, kendi müşterilerinin özel işlerine karışma hakkına sahip bulunduklarına inanan meslek öbeğini oluştururlar. Çocuklar dünyevî bir rahip konumundaki öğretmenle beraberliklerinde ne ilk ne de beşinci maddeyle korunurlar. Çocuk, papanın tacı gibi üç yetkeyi de kişiliğinde birleştirmiş biriyle yüz yüze kalmak zorundadır. Çocuk için öğretmen bir mehdi ya da papaz gibi yargılar verendir (aynı zamanda kutsal bir törenin kılavuzu, öğretici ve yöneticisidir de). Öğretmen, zorunlu bir kurum (kilise ya da devlet) eliyle uygulanamayacak hakların güvencesi altında oluşturulmuş bir toplumdaki Ortaçağ papalarının haklarını bünyesinde toplamıştır.

Çocukları, okula bütün gün giden öğrenciler olarak tanımlamak, öğretmene, topluma egemen diğer kesimlerce elde bulundurulan güce oranla daha da şiddetli bir gücü öğrencilerin kişilikleri üzerinde sınama olanağını tanır. Yaşlarının zamandizimsel sıralanması, çocukların çağdaş bir korunaktaki (delilerevi, manastır, cezaevi) yetişkinler için kanıksanmış kimi haklarının olmasına da izin vermez.

Birkaç değer dizisi, öğretmenin yetkeci gözetimiyle tek birimde buluşur. Törel, yasal ve kişisel değerlerin birbiriyle ayrımları silinip, hemen ayıklanır. Her bozulum bütünsel bir hata olarak duyumsanılır. Suçlunun ahlaksızca davranıp kendi-

sini rezil etmesiyle, bir kuralı çiğnediğini hissetmesi beklenir. Bir sınavda başkasından yardım alan (kopya çeken) bir öğrenciye bir kuralı çiğnediği, ahlakî bir çöküntü yaşadığı ve kişiselliğinin değersizleştiği söylenir.

Okula devamın zorunlu olması çocukları, Batı kültürünün günlük yaşamından uzaklaştırmakta ve onları daha yabanıl, büyüsel ve alabildiğine zorlu bir ortamın içine atar. Kutsal bölgede geçirilen başarılı pek çok yıl boyunca genç birey, fizikî olarak okul cezaevine atılmadığında, sıradan gerçekliğin kurallarının ertelendiği bu tür bir bölge yaratılamazdı. Okula devam zorunluluğu, çocuğun yetişkinliğe geçişi tamamlamasına kadar olan okul hayatında, bir gün serbest kalacağı büyülü bir yuva gibi işlev yüklenir. Ne küreselleşen çağdaş çocukluk ne de sınıfın sıkıntılı ortamı okulsuz varkalabilir. Ama yine de, öğrenme için zorunlu kanallar olan okullar, tanımladığımız herhangi bir şeye ya daha baskıcı ya da yıkıcı olarak varlıklarını sürdürebilirler. Toplumu okuldan arındırmanın anlamını çözümlemek için okullulaşmanın gizli öğretim izlencesinden söz etmek gerek. Burada, sadece yoksullarda kalıcı izler bırakan varoş sokaklarının gizli öğretim izlencesiyle veya varsıllara kâr ettiren resim odalarının gizli öğretim izlencesiyle ilgilenmiyoruz. İlgilendiğimiz, okullulaşma törenlerinin bu tür bir gizli öğretim izlencesi oluşturması. Öğretmenlerin en iyisi bile öğrencilerini bundan yeterince uzak tutamaz. Okullulaşmanın bu gizli öğretim izlencesi; toplumun önlenemez biçimde doğrudan kendi üyelerinden kimilerine uyguladığı ayrımcılığa ve çoğunluğu küçümseyecek yeni bir hakla öbürlerinin ayrıcalığını sağlamlaştırmasına, önyargı ve suçu da ekler. Söz konusu öğretim izlencesi, varsıl ya da yoksul için önlenemez bir gelişme yönelimi gösteren tüketim toplumu üyeliğine alınma töreni gibi işlevdedir.

3

SÜRECİN KUTTÖRENSELLEŞMESİ

Üniversite bitirenler dünya varsıllarına seçkin hizmetlerde bulunmaları hedefiyle okutulmuşlardır. Üniversite mezunlarının Üçüncü Dünya ile olan dayanışma istekleri ne olursa olsun, Amerikalı kolej mezunlarından her birinin eğitilme harcaması dünya nüfusunun yarısının ortalama yaşam gelirinin beş katından fazlasını bulur. Latin Amerikalı bir öğrenci, halkının ortalama gelirinin üç yüz elli katına yakın paranın kendi eğitimine harcanmasıyla, bu seçkinler arasındaki yerini alır. Ayrıcalıklılarla birlikte, yoksul herhangi bir ülkedeki üniversite mezunu, Kuzey Amerikalı ve Avrupalı meslektaşlarıyla birlikteyken, ülkesindeki eğitim almamış vatandaşlarına oranla, kendini daha rahat hisseder. Bütün öğrenciler, yalnızca eğitim fabrikasının birer ürünü olan tüketicilerin olduğu ortamlarda mutlu olmak için akademik süreçlere dahil edilirler.

Çağcıl üniversite, yalnızca gizilgüçlü bir para makinesi veya güçlülerce sınanmış ve sınıflandırılmış kişilere ayrılma ayrıcalığı vermiştir. Bununla birlikte, ulaşılan başarı belgelenemezse, hiç kimseye kendisini eğitmesi veya başkalarına eğitim hakkı vermesi amacıyla boş vakit için vergi gelirlerinden pay ayrılmaz. Okul her bir başarı düzeyi için, anılan oyunun erken dönemlerinde kurulu düzen için kendilerinin iyi birer hizmetçi olduklarını gösterenleri seçer. Üniversite, bir yandan öğrenme için kaynaklara bir yandan da sosyal yük-

lenimlerin tanınması üzerinde tekelleşmiştir. Bu haliyle hem mezunlarına hem de mezun ihtiyacı olana aracılık eder. Okulun her bir düzeyi, üzerinde bulundurduğu etiketi tüketicinin sürekli karşı karşıya kaldığı öğretim izlencesine yıkar. Belgeli üniversite mezunları yalnızca eder etiketlerini bulunduranların yaşadığı bir dünya için uygundurlar. Ama yine de, onlara yaşadıkları toplumların beklentilerini karşılama olanağı tanınır. Her bir ülkenin üniversite mezunlarının tüketimi diğerleri için bir tekbiçim belirler. Bir işte çalışan ya da çalışmayan ama uygarlaştırılmış kişiler olacaklarsa, üniversite mezunlarının yaşam düzeylerine istekli olmalıdırlar.

Üniversite böylece dünyanın her yerinde ve her siyasal sistemde, evde, işte, aşılayıcı tüketici tekbiçimleri oluşturacak biçimde etkindirler. Bir ülkedeki üniversite mezunlarının sayısı ne kadar azsa, o sayıda kişi üniversite mezunlarının eğitilmiş isteklerini model alır. Üniversite mezunlarıyla, ortalama bir yurttaşın tüketimi arasındaki derin ayrım ABD'ye oranla Rusya'da, Çin'de ve Cezayir'de daha yoğundur. Paranın değil, yalnızca üniversite derecesinin dikkate alınacağı sosyalist bir ülkede arabalar, uçak gezileri ve müzik setleri daha somut ayrımlar oluşturuyor.

Üniversite, tüketim ereklerinin yerleştirilmesine henüz katkıda bulunmaya başlamıştır. Ülkelerin pek çoğunda, üniversiteler bu gücü toplum eğitiminde eşitlik yanılsamasının yaygınlaşmaya başladığı 1960'lı yıllarda sağladı. Bundan önce, üniversite bireyin konuşma özgürlüğünü savunurdu, ama onun bilgisini otomatik biçimde varsıllığa dönüştürmezdi. Ortaçağda üniversitede hocalık, yoksulluk ve dilencilik anlamına gelirdi. Uğraşının değimiyle Ortaçağ üniversite hocası Latince öğrenir ve köylüden, kasabalıdan, papazdan ve kraldan saygı görürdü fakat aşağılamalar ve hakaretlerle de karşılaşırdı. Başarıya ulaşmak için skolastiğin kapısından önce, toplum hizmeti olarak Kilise'nin kapısından geçmek

gerekirdi. Eski üniversiteler keşifler, yeni-eski fikirlerin tartışılması için özgür ortamlar sağlıyordu. Hocalar ve öğrenciler, ne zamandır kaybolmuş bir alışkı olan diğer bilim adamlarının yapıtlarını okumak için yan yana gelir, eski bilginlerin çalışmalarını inceleyip yaşadıkları günün sorunlarına yeni açılımlar kazandırırdı. O dönemde üniversite bir araştırma topluluğu oluşturan bölgesel devinimlerin ekseniydi.

Çağcıl üniversitelerde, anılan topluluk koğuş, profesör odası veya din adamlarına ayrılmış birimlerde yan yana getirilen farklı öbeklere bölünmüştü. Çağcıl üniversitenin yapısal tasarısı geleneksel araştırmayla çok az ilişkilidir. Gutenberg'den başlayarak pek çok alanda düzenlenmiş, eleştirel çalışmalar «metal levha»lardan baskı aşamasına evrilmiştir. Çağcıl üniversite, hem ortaklaşmacı hem anarşik, bir konu eksenli, tasarlanmamış ve hareketli buluşmalar için sıradan bir olanak sağlama şansı kalmamış ve bunun yerine araştırma ve eğitimin üretildiği dönemi yönetmeyi yeğlemiştir.

Sputnik'ten başlayarak, ABD üniversiteleri Rusya'daki üniversite mezunlarının sayısına ulaşmak için uğraşıyor. Bugünlerde Almanlar akademik alışkılarını bırakıyor ve Amerikalılar düzeyine çıkabilmek için yeni kampüsler kuruyor. Yaşadığımız on yıllık dönem boyunca orta ve yüksek okullar için ayrılan kaynağı ön dörtten elli dokuz milyon Alman markına çıkarmayı ve yüksek öğrenim için üç kattan daha fazla harcamayı istiyorlar. Fransızlar 1980'de GSMH'dan eğitime ayrılan tutarda yüzde onluk bir artışı öngörüyorlar ve Ford Vakfı, Latin Amerika'nın yoksul ülkelerindeki «başarılı» mezunlar için kişi başına ayrılan tutarı Kuzey Amerika düzeyine çıkarmayı tasarlıyor. Öğrenciler, eğitimlerini yapabilsinler diye alabildiğine yüksek tutarlarda kaynak ayrıldığını görüyoruz. Uluslar bu durumu gelişmenin ilk adımı olarak değerlendiriyorlar.

Üniversite derecesi sağlamayı hedefleyen çoğunluk için üniversite kurumu, saygınlığını koruyor. Ancak 1968'den beri yanlıları arasında bir saygınlık yitimine uğradı. Öğrenciler yalnızca çevresel kirliliği ve önyargıyı engellemeye uğraşıyorlar. Öğretmenlerin bazıları da hükûmetin yasallığına, dış politikaya, eğitim anlayışına ve Amerikan yaşam biçimine karşı çıkmada öğrencilerden yana oluyorlar. Söz konusu öğretmenlerin bir bölümü üniversite derecesini reddediyor ve belgeli topluluğun dışında ve kültürlerin buluştuğu bir hayata hazırlanıyorlar. Ortaçağ Fraticellisi'nin ve Reform'un Alumbrados'unun, hippilerin ve okulu bırakanların yolunda yürüyorlar. Bunun dışında kalanlarsa, elverişli toplumun yapılandırılması amacıyla gereksindikleri kaynaklar üzerine okulların tekelleşmesini övüyorlar. Akademik kuttörenlere rıza gösterirken, bütünlüklerini korumak için birbirlerinden destek istiyorlar. Bu, deyim yerindeyse, hiyerarşi içinde tam bir arabozuculuk ve muhalefet yatağıdır.

Bunun yanı sıra, toplumun önemli bir kesimi çağdaş gizemci ve çağdaş aykırılığı korkutucu buluyor, çünkü bu çağcıl dervişler tüketim ekonomisini, demokratik ayrıcalığı ve Amerika imgesini tehdit ediyor. Ancak böylelerinin zor yoluyla imhası da istenilemez. Bunlar sabırla yola getirilebilir ve üyeliğe alınabilirler. Sözgelimi bu kişilere kendi aykırı düşüncelerini öğretme görevi verilebilir. Fakat yine de, ya muhalifleri yok etmenin ya protestolarının temelini oluşturmaya yardım eden üniversiteye verilen önemi azaltarak, bunu gerçekleştirebilecek araçların arayışı başlatılmalıdır.

Herkese tuzluya patlayan üniversitenin yasallığını sorgulayan öğrenciler ve fakülteler, tüketim tekbiçimleri oluşturduklarının veya üretimi desteklediklerinin ayrımına varmıyorlar.

Asyalı Öğretim Görevlileri Komitesi ve Latin Amerika'dan

Sorumlu Kuzey Amerika Kongre Komitesi gibi öbeklenmeler oluşturan bu kişiler, milyonlarca gencin yabancı ülke gerçeklerinin algılanışına kökten bir değişiklik getirmede çok etkilidirler. Başka bir grup ise, Amerikan toplumunun Marksist yorumunu yapmaya uğraşıp, komünlerin geliştirilmesinde sorumluluk yükleniyor. Onların başarıları üniversitenin varlığını sürdüren toplumsal eleştirinin güvencesi olması bakımından gereken tartışmayı boyutlandırıyor.

Kimi üniversite mezunlarına bütün toplumu eleştirmeleri doğrultusunda bazı olanakların verilmesi bir soruna yol açmaz. Bu durum, vakit, devinim, aynı değerlerden yana olanları buluşturma olanağı sağlar. Ancak bu olanağın toplumun diğer kesimleri için varolduğu söylenemez. Ama üniversite bu olanağı yalnızca tüketim toplumu üyeliğine yeni alınmışlara ve zorunlu okullulaşmanın benzerini gereksinenlere veriyor.

Okul sistemi günümüzde, tarihte hep güçlü olmuş kiliseler için gereken üç işlevi yüklenmiştir. Okul bir yanıyla toplum söyleninin kaynağıdır, bir yanıyla da bu söylenin karşıtlıklarının kurumsallaştırılması ve söylen ile gerçeklik arasındaki uyumsuzluğu yeniden üretecek ve saklayacak olan kuttörenin yuvasıdır. Günümüzde okul sistemi ve üniversite söyleninin eleştirisi için olanaklar belirmekte ve kurumsal arızalara başkaldırı ortaya koşul olarak çıkmaktadır. Ancak söylen ile kurum arasındaki temel çelişkiler için hoşgörü isteyen kuttören değişmezliğini koruyor; yeni toplumu düşün-yapısal eleştiri ve sosyal devinim kuracaktır. Salt merkezî toplum kuttöreninin ve yeniliğinin büyüsünü bozup ayrılarak köktenci bir değişim başlatabilir.

Amerikan üniversitesi, yeryüzünde bugüne değin bilinen çepeçevre kuşatıcı üyeliğe alınma seremonisinin son sahnesidir. Geçmiş çağlarda yaşamış hiçbir toplum kuttörensiz ya

da söylensiz varkalamamıştır. Ne var ki, bizimki düşüncesizce korunmakta, yıkıcı bir kabul törenini gereksinenlerin ilki oluyor. Çağcıl dünya uygarlığı da, eğitim adına temel kabul kuttörenini akılcılaştırmayı gereksinenlerin öncüsüdür. Bireysel öğrenmenin ve toplumsal eşitliğin okullulaşma kuttöreniyle var edilemeyeceğini anlamadan eğitimde bir yenileşmeden söz edilemez. Okullarda öğrenilenler söz konusu edilmeden, zorunlu toplum okullarının önlenemez biçimde bu kadar soysuzlaşmış bir toplum oluşturacağını anlamadan tüketim toplumu olmaktan ileriye gidilemez.

Söylenleri etkisizleştirme önerim yalnızca üniversiteyle sınırlı değildir. Önerimin, tamamlayıcı bir parçası olan sistemi göz önüne almadan, üniversiteyi yenileştirmek, New York'taki kent yerleşimini on ikinci kattan yukarı doğru çıkarmaya benzer. Günümüzdeki pek çok üniversitenin düzeyiyle ilgili yenileştirmeler, çok katlı gecekonduları andırıyor. Zorunlu eğitimle karşılaşmadan büyüyen bir kuşak, üniversiteyi yeniden yapılandıracak güçte olacaktır.

Kurumsallaştırılmış Değerler Söyleni

Sonsuz tüketim söyleninin başlatıcısı da okuldur. Bu çağcıl söylen kimi değerleri kaçınılmazca üreten sürece duyulan inanca yaslanır. Bu durum, yedeğinde üretim için gereken isteği oluşturur. Okul kurumu bize, öğretimin öğrenme ürettiğini öğretir. Okulun varolması okullulaşma isteğini getirir. Öncelikle, okula gereksinim duyduğumuzda, çalışmalarımız uzman diğer kurumlardaki müşteri ilişkilerinin biçimini alma yönelimindedir. Kişinin kendisinin eğiticisi olduğuna artık inanılmadığında bütün uğraşmanlık dışı çalışmalar da kuşkulu görünür. Okullarda, değerli eğitimin okula devam sonucunda oluşacağı; eğitimin değerinin verilerle çoğalıp, bu değerin

not ve belgeyle ölçülebileceği ve dokümanlaştırılabileceği öğretilir.

Öğrenme eylemi aslında başkalarının gözetimini çok az gereksinen bir etkinliktir. Öğrenme eylemlerinin çoğu öğretimin sonuçlarından değildir. Anlamlı bir oturumla engellenmeden gerçekleştirilen bir katılımın sonuçlarındandır. İnsanların pek çoğu «öğreneceği şeyle birlikte» gerçekleştirir öğrenmeyi. Ancak okul kişilerin bireysel kavrayışının gelişmesi, ayrıntılı planlama ve ereğe uygun kullanımla ilişkilendirilir.

Okulun bir gereksinim olduğu bir kez onaylandığında, öteki kurumlar için de rahat bir av olur. Gençler, kendi imgelemlerinin öğretim izlencesinin sunduğu eğitimle biçimlendirilmesine izin vererek, her soydan kurumsal planlamaya karşı koşullandırılırlar. Gençlerin imgelemlerini «eğitim» sınırlar. Bu, açığa çıkartılamaz ama umut ve beklentilerini değiştirmeleri öğretildiği için, yalnızca yanıltılırlar. Eğitim almış kişiler diğerlerinden ne bekleyebilecekleri kendilerine öğretilmiş olduğu için artık şaşırtılamazlar. Aynı durum, bir insan veya makine için de geçerlidir.

Değinilen durum bir zorunluluk halini aldığında sorumluluğun kişilerden kurumlara geçmesi kaçınılmaz olarak toplumsal gerilemeyi de beraberinde getirir. Bunun sonucu olarak Alma Mater'e karşı başkaldırılar, onu sürekli kişisel öğrenimleriyle ötekileri etkilemek ve sonuçların sorumluluuğunu yüklenmek yerine, onu kendi becerisine dönüştürür. Bunun anımsattığı yeni bir Oedipus'tür: Dünyaya çocuk getirmek için «annesiyle» cinsel ilişki kuran Oedipus bir «öğretmen»dir. Öğretilmeyi kanıksayıp öğretimi neredeyse varoluşu bilen kişi, zorunlu eğitimde güvence arıyordur. Bu dönemin bitiminde uğraşmanlık bilgisine ulaşan bir kadın aynı şeyi diğerlerinde bir daha üretmeyi ister.

Değerlerin Ölçülmesi Söyleni

Okulla aşılanan kurumsallaştırılmış değerler sayılarla gösterilir. Okul, gençleri, düş güçlerinin ve bireyin de içerildiği her şeyin ölçülebilir olduğu bir dünyanın bağımlısı haline getirir.

Ancak bireysel gelişim ölçülebilir metalardan değildir. Bu, ne bir baskıya ne de bir diğerinin başarısıyla kıyaslanabilen sıkıdüzenli muhalifler arasında kök salabilir. Bu tür bir öğrenmede birey diğerlerine yalnızca imrenmekte ve onların detaylandırılmış niteliklerine değil, salt yüzeysel görünümlerine öykünebilir. Önemsediğim öğrenme, ölçülemez bir tekrar yaratımdır.

Okul, öğrenim eylemini konulara bölerek çocukları önceden hazırlanmış öğretim izlencesine tutsak olmaya ve ulusal lar arası bir sayılla sonuç değerlendirmesine girişir. Kendi gelişiminin değerlendirilmesi için diğerlerinin tekbiçimlerine boyun eğenler, biraz zaman geçtikten sonra aynı şeyi kendilerine uygulamaya da başlıyorlar. Böyleleri artık kendi yerlerine konulmamak zorundadır. Ne var ki, her şey kendi yerine oturuncaya dek, kendilerini atandıkları konumlarına yerleştirmekte, sağlamaları öğretilmiş yerlere kurulup, bu dönemde de herkesi ve meslektaşlarını yerlerine yerleştirirler.

Konum sağlama amacıyla okullulaştırılmış bireyler, ölçülemeyen hayatlarının ellerinden kayıp gitmesine izin verirler. Böyleleri için, ölçülemez olan, ikincilleşip tehlike ve korku oluşturur. Onların kişisel yaratıcılıkları korunmalıdır. Eğitimle kendilerinin olanı «yapmayı» ve «kendileri» olmayı öğrenmemişlerdir. Yalnızca yaptıklarını değerlendirmeyi öğrenmişlerdir.

Kişiler, değer üretim ve ölçümüne ilişkin öğretilmiş fikirler taşıdıklarında her tür rütbeyi kabullenmeye yönelirler. Ulusların gelişimine ilişkin bir dereceyle birlikte, çocukların zekâ

gelişimlerinden de söz edilebilir ve barışa giden süreç bile kişi sayısına göre hesaplanabilir. Okullulaştırılmış bir dünyada, mutluluğa götürecek yol «bilinçli» tüketicilere hazırlanmış gösterge sayılarından geçer.

Paketlenmiş Değerler Söyleni

Okul diğer alım-satım metalarıyla aynı yapıda ve aynı süreçlere uyarlanmış bir mal satar: Öğretim izlencesi. Her okulun öğretim izlencesinin saptanmasına sözde bilimsel bir araştırmayla girişilir. Eğitim mühendisleri başarı için gerekenleri –kuşkusz bütçe ve tabuların izin verdiği sınırlarda– saptarlar. Temsilci-öğretmen yapımı bitmiş ürünün dağıtımını; «sınıflandırılmamış», «öğrenciye uygun düzenlenmiş», «ekip öğretmeni», «görsel yardımcı» veya «halk eksenli» olabilecek bir üst biçime hazırlık için gereken verileri hazırlamak ereğiyle gösterecekleri tepkiye dikkatlice incelenmiş ve grafiği çıkarılmış olan tüketici öğrenciler için gerçekleştirir.

Öğretim izlencesi, üretim sürecinin sonucu bakımından modern diğer metalara benzer. Bu, bir öbek planlanmış önem, değerler paketi, yapısında bulundurduğu «dengeli albeninin» üretim harcamalarını karşılamak amacıyla geniş yığınlara sunan bir maldır. Tüketici öğrencilere isteklerini pazarlanabilir değerlere boyun eğdirmeleri öğretilir. Bu yolla, yönlendirildikleri iş grubuna yerleşmelerini sağlayacak notlar ve belgeler yardımıyla tüketim araştırmalarının varsanılarına göre davranmadıklarında, kendilerini suçlu duyarlar.

Eğitimciler, öğretim izlencesinin maliyetiyle oranlı artan eğitim giderlerini ileri sürüp daha pahalı öğretim programını özürlü gösterebilirler. Bu yapılan, «iş, kendisini gerçekleştirecek hazır kaynaklarla büyür» diyen Parkinson Yasası uygulamasını temel alır. Bu yasanın doğruluğu, bütün okul düzeylerinde kanıtlanabilir. Sözgelimi, kişi başına giderler

ABD'nin (okuma zorluklarının temel sorun olduğu) 1950 yılındaki düzeyine yaklaşan Fransız okullarındaki okuma zorlukları önemli bir konudur.

Aslında, aklı başında öğrenciler kendilerinin her yolla güdüldüklerini anladıklarında okul kurumuna direniyorlar. Söz konusu direniş kamu kolejinin yetkeciliğinden veya bağımsız kimi okulların kışkırtıcılığının sonucu değildir, ancak her okuldaki yaygın yaklaşım; bir kişinin yargısının, diğer bir kişinin neyi, ne zaman öğrenmek zorunda olduğunu belirleyebilmesindedir.

Kendi Kendine Süregiden Gelişme Söyleni

Öğrenme eylemi sonunda belirmesi gereken yararlarda söz konusu edilebilecek azalmada bile, çatışkılı biçimde, öğrenci başına eğitim giderlerinin yükselmesi öğrencinin değerini hem kendisinin hem piyasanın gözünde artırıyor. Rastgele bir maliyet karşısında, okul öğrenciyi, yarışabilir öğretim izlencesi tüketimi düzeyini çoğaltıyor. Öğrencileri okula devam etmeleri yolunda güdülemeye ayrılan giderlerin toplamı, öğrenci piramidi yükseldikçe yükseliyor. Daha ileri düzeylerde yeni stadyumlar, ibadethaneler veya programlar, uluslar arası eğitim olarak adlanarak maliyetler saklanıyor. Okul, başka bir şey öğretmese de, ilerlemenin değerini öğretir: İşleri yapmak için izlenen Amerikan yolunun değerini.

Vietnam Savaşı, günümüz uslamlamasına uygundur. Bu savaşın başarısı, pek çok kimsenin ucuz mermilerle ortaya koydukları sonuçlarla yüz yüze kalmalarıyla ölçülmüştü. Bu vahşi hesaplamaya utanmazca «insan maliyeti» olarak bakılmıştır. Yalnızca iş iştir, paranın ilerlemesi bitmez; savaş savaştır, cesetlerin hesaplanması hiç bitmez. Bunun benzeri olarak, eğitim okullulaştırmadır ve bu açık uçlu dönem öğ-

rencilerin devam süreleriyle ölçümleniyor. Süreçlerin çoğu geri döndürülemeyip kendini aklıyor. Ekonomik tekbiçimleriyle bir ülke iyice varsıllaşıyor. Savaşı sürekli bir ulusu imha edici tekbiçimleriyle kazanıyor. Toplum, okulun hazır tuttuğu tekbiçimlerle giderek çoğalan biçimde eğitimli hale geliyor.

Okul izlenceleri, eğitimin ilerlemeci yanını gereksinir, ancak bu gereksinim değişmez bir ilgi doğursa da, birinin sevinmesini sağlayacak şeyleri bilme zevkine teslim olmayacaktır. Konuların her biri, art arda sunulan tüketimi sürdürme ereğiyle, eğitim paketleri hazırlayıp, geçen yılın ambalajında kullanılan gereçleri bu yılki alıcılar için kullanım dışı bırakıyor. Bu isteği kitap alımsatımı yaratıyor. Eğitim yenileştirmecileri her bir kuşağa, en sonuncu ve en iyisi sözünü veriyor. Halk bu yenileştirmecilerin sunularına uygun güdüleniyor. Bir yandan, ne kaçırdığını sürekli anımsayan okul bırakmışlar, bir yandan da, yeni öğrenci kuşağı karşısında aşağılık karmanına kapılan okul bitirmişler, gelişim aldatmacası kuttöreni karşısında nerede konumlandıklarını bilip, yoğunlaşan hayal kırıklığı açığını «gelişen beklentilerinin evrimi» olarak adlandıran bir toplumu desteklemeyi sürdürüyor.

Ama gelişme açık uçlu bir tüketim olarak planlandığı için, bu bitimsiz süreç hiçbir olgunluğu getiremez. Sınırsız sayısal artışa duyulan bağlılık örgensel gelişim olanağı bırakmaz.

Yeni Dünya Dini ve Kuttörenseller

Gelişmiş ülkelerde okulu bırakma yaşı yaşam beklentilerindeki artıştan daha yüksektir. Söz konusu iki eğri, on yıllık bir sürede kesişip, «öldürücü eğitim»le uğraşan Jessica Mitford ve meslektaşları için bir sorun olacaktır. Andığım durum bana kilise hizmetlerine olan isteğin çoğaldığı bir dönem olan Geç Ortaçağ'ı ve bitimsiz hayata başlamadan önce papanın gözetimiyle, ruhları kötülüklerden temizlemek ereğiyle

yaratılmış olan «Araf»ı anımsatıyor. Mantık olarak, bu günahlardan kefaret ödenerek bağışlanmasıyla oluşan alımsatıma ve ardından yenileşmeye yönelik bir girişimde bulunmaya neden oldu. Sonsuz Tüketim Söyleni, insanın sonsuz hayat inancının yerine geçti.

Arnold Toynbee, büyük bir kültürün yıkılışına, genellikle yeni savaşçı sınıfların gereksinimlerine hizmet ederken evcilleştirilen emekçi sınıfların geleceği için umut çoğaltan Yeni Dünya Kilisesi'nin yükselişinin eşlik ettiğini söylüyor. Okul çürüyen kültürümüzün Dünya Kilisesi olmaya bulunmaz bir aday olarak görünüyor. Kurumların hiçbiri okul katılımcılarının günümüz dünyasındaki sosyal ilkeler ve toplumsal gerçekler arasındaki derin uçurumdan daha iyi koruyamaz. Okul laik, bilimsel ve ölümü yoksayıcı olarak modern ruh durumunun bir parçasını yansıtır. Okulun klasik, eleştirel gösterişi onun din karşıtı olmasa bile, çoğullukçu görünmesini getirir. Öğretim izlencesi bilimi hem tanımlıyor hem de kendisini bilimsel araştırma olarak adlayan şeyce tanımlanıyor. Okul, bireye ikinci bir şans vermeden kapılarını yüzüne kapatmaz; sorun çözücü, yetişkinleri de dikkate alan ve kesintisiz bir eğitim anlayışında görünüyor.

Okul, not verilmemiş bir promosyonun kuttöreni haline dönüştüğü için, toplumsal söylenin destekleyicisi olarak hizmet veriyor. Ne getireceği bilinmez olan bu kuttörene giriş öğretme yönteminden daha önemlidir. Kumar gibi insanı alışkanlığın avucuna atan okulun kendisi de oyundur. Toplumun tümü Sonsuz Tüketim Söyleninin emrine alınıyor. Her yerde, açık uçlu kuttörende alışkıya uyulsun diye katılımın zorunlu ve zorlayıcı olması bir düzeye kadar gerçekleşiyor. Okul, yarışmacıların yeryüzündeki fenalıkları, oyunu oynayamayan ya da oynamayanların üstüne yıkıp onları kınamaya zorlayan uluslar arası bir oyunu yönlendirir. Okul toy bir Katolik keşişini ilerlemeci tüketimin kutsanmış yarışına kat-

manın yanı sıra, inanç, ayrıcalık ve güç ilahları arasında çöpçatanlık yapan akademisyen din adamlarının gönlüne girme kuttörenidir. Azgelişmişliğin suçluları olarak belirlenmiş okuldan ayrılanları kurban eden bir günahsızlaştırma kuttörenine alınmadır.

En iyi zamanlarını okulda başarılı biçimde geçirenler bile (Latin Amerika, Asya ve Afrika'da ezici bir çoğunluk) okullulaşmadaki gösterişsizlik nedeniyle kendilerini suçlu bulmayı öğreniyor. Meksika'da zorunlu eğitimin süresi altı yıldır. Ekonomik koşulları kötü ailelerin çocuklarının birinci sınıf okuma olanağı bulanlar yalnızca üçte ikidir. Ancak bunu yapabildiklerinde, altıncı sınıfa kadar öğrenim alıp zorunlu eğitimlerini tamamlamak için yüzde dört'lük bir şans bulabilirler. Çocuklar orta düzeydeki bir ailede doğarlarsa, şansları yüzde on iki'yi bulur. Kuralların böyle olduğu Meksika, halk eğitimi sağlama konusunda diğer yirmi beş Latin Amerika ülkesi arasında daha önde görünüyor.

Çocuklar, her yerde, eşit olmasa da zorunlu piyangoda kendilerine bir şans verildiğini ve uluslar arası ölçünlerin onayladığı eşitliğin kendine has yoksulluklarının okulu bırakarak kabul edilmiş olan kendi cezalarını farklarla birleştirdiğini biliyorlar. Öğrenciler, çoğalan beklentileriyle okullulaştırılmışlardır ve skolastik kayranın dışına atılmalarını kabullenerek okul dışında artan hayal kırıklıkları yaşıyorlar. Değindiğim çocuklar cennetten atılmışlardır, çünkü kutsandıktan sonra kiliseye bir daha uğramadılar. İlk günahla doğan bu çocuklar birinci sınıfta kutsanırlar, ama kendi hataları sonucu Gehenna'ya (İbranîce'de teneke mahalle) girerler. Max Weber'in varsıllığı elinde bulunduranlara ilişkin kurtuluş inancının toplumsal etkilerinin ardından gitmesi gibi, biz de şimdilerde, bu kayranın, yıllarını okul sıralarında harcayanlara ayrıldığını izliyoruz.

Çevrenin Krallığı: Beklentilerin Evrenselleşimi

Okul, tanımını öne sürdüğü isteklerde bulan tüketicinin beklentilerini, üreticinin kuttöreninde tonladığı inançlarla birleştirir. Bu, yeryüzü genelinde edilen toplu dua ve bunun terimi olan «kargo tapıncı»dır. Kalıntıları 1940'lı yıllarda Melanezya'da (Avustralya'nın kuzeydoğusunda bir takımada) büsbütün ortadan kalkmış olan bu tapınçta, çıplak bedenleri üzerine siyah bir örtü sardıklarında, İsa'nın inançlılara, buzluklu buharlı bir tencere, bir pantolon ve bir dikiş makinesiyle geleceği aşılanırdı.

Okul, öğrencinin gücünün her şeye yetmeyeceği duygusuyla büyümesini, öğretmene aşağılayıcı bir bağlılık duyması gereğiyle birleştiriyor. Bu kuttören, melon şapkalıların sert iş doğasına uygun tasarlanır. Amaçlanan, biçare ve her şeyine el konulmuş insanlar için bir umut ışığı olan ve hiç bitmeyecek tüketimin dünyevî cennet söylenini övmektir.

Bu dünyevî umutların salgın sayrılığı tarih boyunca, özellikle sömürgeler ve bütün kültürlerdeki uç gruplarda belirmiştir. Roma İmparatorluğu'ndaki Musevîlerin Essenes ve Musevî mesihleri, Reform dönemindeki serflerin (derebeyi yanında çalışan tarım emekçileri) Thomas Münzer'i, Paraguay'dan Dakota'ya dek malı mülkü elinden alınmış yerliler böylesi danslar ederlerdi. Bu tarikatları bir izdeş yönlendirirdi. Beri yandan, krallığın okulun neden olduğu umutlarının peygamberi yoktur, ortaklaşa ve yerel olmaktan çok evrenseldir. Kişioğlu kendi mesihinin yaratıcısı olmuştur. Krallığı için ilerlemeci mühendisliğe (yaratıcılığa) boyun eğenlere, bilimin sınırsız ödülünü alacağı sözünü vermiştir.

Yeni Yabancılaşma

Okul, bir başına, Yeni Dünya'nın dini değil, yeryüzünün en hızlı ilerleyen iş kesimidir de. Ekonominin hızlı büyüyen

kesimleri arasında tüketicilerin üretilmesi de büyük yer kaplar. Varsıl ülkelerde üretim giderleri düştüğü için, denetim altında bulundurulan tüketim adına üretilen insana yatırım yapılıyor. Geçen on yıllık dönemde, okul dizgesiyle dolaysız bağlantı kuran anamalcı yatırımlar, savunma harcamalarından hızlı artmıştır. Silahsızlandırma, eğitim işleyiminin ulusal ekonominin merkezine oturmasıyla bu süreci ivmelendirecektir. Okulun neden olduğu yıkım ortaya çıkarılmadıkça ve gelgeç önlemlerin giderleri artmayı sürdürdükçe, yasalarla belirlenen savurganlık için pek çok olanak belirecektir.

Bütün gün öğretim uğraşıyla ilgilenenleri bütün gün derslere devam edenlere eklediğimizde, adına üstyapı dediğimiz şeyin, toplumun temel işçisine dönüştüğünü görürüz. ABD'de okullu olan kişi sayısı altmış iki milyondur ve çalışan sayısı seksen milyondur. Bu durum, geleneksel ve temel kural olarak anlaşılan diğer düzensizliklerin ekonomik ve siyasî devrimle düzeltilinceye kadar okuldan arındırmanın ertelenmek zorunda olduğunu söyleyen Yeni Marksist çözümlemecilerce gözden uzak tutuluyor. Okul, bir işleyim olarak görülürse, devrim stratejisi gerçekçi tasarımlanabilir. Marx'a göre, alımsatım malları için üretim isteklerinin gideri pek önemli değildir. Bugün pek çok emekçi, anamalı ağırlıklı kullandıran işleyimce doyurulabilecek isteklerin üretimiyle ilgileniyor ve bu ilginin yuvası da okuldur.

Alışıldık anlamda yabancılaşma, insanı yaratma ve yeniden yaratılma olanağından uzak bırakan, işin, ücretli iş oluşunun dolaysız sonucuydu. Gençler günümüzde, okulda piyasaya sürülecek bir mal olarak tasarımlanan kendi bilgilerinin hem üreticisi hem tüketicisi olmaya girişirken, okulca, yabancılaşma öncesi bir hazırlıkla yüz yüze kalıyorlar. Okul, hayata hazırlanmayı yabancılaştırmakta, öğrenciler de böylece gerçek eğitimden ve yaratıcılıktan uzak tutulmaktadır.

Okul, öğretilmeye gereksinimi öğreterek, hayatın yabancılaştırıcı kurumlarına hazırlık yapıyor. Bu ders bir kez alındığında, bireyler bağımsızlaşmaya gidecek gelişim itkisini yitirirler. Böyle bireyler artık benzer konularla ilgilenmez ve kurumsal tanımlamayla önceden bulgulanmadığında, hayatın getireceği beklenmedik durumlara karşı sağırlaşırlar. Okul, insanları ya hayata bağlıyor ya da kimi kurumlarda çalışmalarının iyi olacağına inandırıyor.

Yeni dünyanın tapınağı olan okul, hem uyuşturucuyu sağlıyor hem de kişinin hayat boyunca işinde yararlı olan bilgiyi işliyor. Okuldan arındırma, kişioğlunun özgürleşmesini sağlayacak bir devinimin temelidir.

Okuldan Arındırmanın Devrimci Gizilgücü

Okul, kuşkusuz, insanların hayata bakışını biçimlendiren tek çağdaş kurum değildir. Aile hayatının, askerliğin, sayrılıkla savaşmanın ve medyanın gizli izlencesi kişinin dünyasını (düşüncesini, dilini ve isteklerini) kurumsal anlamda yönetmede etkilidir. Okul, eleştirel yargıya varmanın ilk işlevini yüklendiği için, kişileri derinden ve daha dizgesel anlamda tutsaklaştırıyor. Okul, çatışkılı anlamda, sunuma önceden hazırlanmış bir sürece bağımlı olan bireyin kendisi, diğerleri ve doğaya ilişkin bilgilenerek ereğini gerçekleştirmeye çalışır. Okul bizi o kadar sarıp sarmalıyor ki, birimiz bile onun bize ilişmemesini bekleyemiyoruz.

Devrimci geçinen pek çokları okulun kurbanı olmuştur. Bu kişiler «özgürleşmeyi» de kurumsal sürecin sonuçlarından biri olarak görüyor. Kişi, kendini okulsuzlaştırarak bu yanılsamaya son verebilir. Öğrenme eylemlerinin pek çoğunun hiçbir öğretmeye ihtiyacı olmadığı yolundaki saptama farklı biçimde kurgulanamaz. Her birimiz birey olarak kendimizi okulsuzlaştırmaktan sorumluyuz ve yalnızca bizim bunu ba-

şaracak gücümüz var. Okullulaşmaktan uzaklaşamadığı için özgürleşemeyenleri kimse anlayışla karşılayamaz. Kimi insanlar kurulu kiliseden özgürleşmedikleri sürece kendilerini kurtaramayacaklardır. İnsanlar, zorunlu eğitimden özgürleşinceye dek, ilerlemeci tüketimden de kurtulamayacaklardır.

Üretim ve tüketim bakımından hepimiz okullulaşmanın kapsamındayız. Bir şeyleri iyi öğrenmenin okulda mümkün olabileceğine ve olması gerektiği bir boşinan haline geldi. Okul kavramından uzaklaşma girişimimiz, sonuna kadar tüketmekten ve öbür insanların kendi iyilikleri için güdülmelerine ilişkin sakat varsanılardan vazgeçmeyi denediğimizde, içimizdeki direnmeyi ortaya serecektir. Okullulaşma sürecindeki hiç kimse kendisini başkalarının sömürüsünden kurtaramaz.

Okul en büyük ve en adsız işverendir, çünkü okul loncaları, fabrikaları ve anonim şirketleri izleyen yeni tür bir girişimciliğin kusursuz örneğini oluşturuyor. Ekonomik hayatı ele geçiren çokuluslu şirketler, günümüzde gelişim sürecini yaşıyorlar ve günün birinde belki de, uluslarüstü tasarlanmış hizmet birimlerinin yerini alacaklardır. Bu girişimler, her bireyin, kendisini tüketmeye zorunlu duyacağı biçimde hizmet veriyorlar. Söz konusu girişimler uluslar arası tekbiçimlilikte-dir ve kimi zaman hizmetlerine yeniden değer biçip yaklaşık olarak her yerde aynı dizgeyle işlerler.

Yeni taşıma araçlarını ve hızyollarını temel alan «ulaştırma» unsurları, devletçe üretilsin ya da üretilmesin rahatlık, saygınlık, hız ve kullanılacak malzeme için aynı şekilde kurumsal olarak kullanıma önceden hazırlanmış gereksinimi karşılıyor. «Tıbbî sağaltım» araçları, hizmetin karşılığı devlet ya da şahıslarca karşılanan bir tür özel sağlık tanımına denk düşüyor. Diploma amacıyla yükseltim, okulu kimin yönettiği dikkate alınmadan nitelikli insan gücünün aynı uluslar arası piramidinde bir yer bulmaya çalışan öğrencinin bu ereği için elverişlidir.

Bu durumların hepsinde iş'in gizli bir kârı vardır. Özel araba sürücüsü, hastaneye yatmayı kabul etmiş bir sayrılı ya da bir sınıftaki öğrenci yeni proletaryaya mensup sayılmalıdır. Okulda başlayan ve hem sömüren hem de sömürülen öğretmenler ve öğrencilerce ayrımsanan özgürleşme devinimi, gelecekteki devrimci stratejilerin öncüsü olabilir. Köktenci bir okuldan arındırma izlencesi, zorunlu «sağlık», «varsıllık», ve «güvenlik»te önemli işlevler yüklenen sosyal sisteme karşı başkaldırmaya gereksinim duyulan yeni bir devrim modeliyle gençleri eğitebilir.

Okula karşı başkaldırının sakıncaları öngörülemez, ancak bu sakıncalar başka herhangi bir kurumda başlayacak devrimin sakıncaları ölçüsünde şiddetli değildir. Okul kurumunun bir ulus-devlet veya büyük bir şirket kadar güvenliğini sağlayacak birim ve düzenlemesi yoktur. Okulların sultasından kurtulmak kansız biçimde başarılabilir. Okul kaçaklarından sorumlu olanlar ya da onların mahkemelerdeki bağlaşıkları ve iş bulma kurumundaki taraftarları bireysel suç işleyenlere, özellikle de yoksul kişiler için katı önlemler alabilir, ama alacakları önlemler yığınsal bir devinime karşı etkili olamaz.

Okullar artık sosyal bir sorundur ve her cepheden saldırıya uğruyor. Halklar ve hükûmetleri bütün dünyada geleneksel olmayan deneyimlerin ödemecisi durumundadır. Okula duyulan inancı sürdürmek adına, olağan olmayan sayımlama araçlarından yararlanıyor. Kimi eğitimcilerin ruh hali Vatikan Konsili'nin ardından, papazlarda rastlanan törelliği yansıtıyor. «Özgür okul» olarak ad bulan öğretim izlencesi toplu duaları andırıyor. Eğitimcilerini seçmede söz hakkı olma doğrultusundaki yüksek okul öğrencilerinin istekleri, kendi papazlarını seçmek isteyen papazlık bölgesi sakinlerinin istekleri ölçüsünde anlaşılırdır. Ama görmezden gelinemeyecek bir azınlık okullulaşmaya duyduğu inancı yitirdiğinde,

okul için tehlike büyüyor. Yalnızca meta ve isteklerin bir arada üretimi üzerine kurulmuş olan ekonomik sistemin devamı değil, bir yandan da, yapısında okul tarafından paylaşılan öğrencilerin bulunduğu ulus-devlet üzerine kurulmuş siyasal sistemin kesintisizliği de risk yüklenecektir.

Almaşıklarımız alabildiğine açık: Sınırsız yatırımı aklayan bir üretim olan kurumsallaştırılmış eğitime inanmayı sürdürmek; ya da yalnızca kişisel çabayla sağlanabilecek olan öğrenme yollarındaki engelleri kaldırmak amacıyla kullanılması gereken bir yasa tasarlamayı ve yatırım yapmayı yeniden bulgulamak.

Bilginin saptanmış koşullar altında tüketilen pahalı bir meta olmasına karşı durmazsak, toplumumuz zamanla, bu lanetli okul taslakları ve baskıcı bilgi yöneticilerinin eline geçecektir. Eğitim iyileştirmecileri, daha iyi eğitim için öğrencilerini ve ve öğrenciler de öğretmenlerinin diploma yarışının baskısı altında yardım sağlayabilmek için kendilerini iyice uyuşturuyor. Sayıları giderek artan yazçizci, öğretmen havaları takınma hevesine kapılacaktır. Okullıların konuştuğu dil, reklamcıların kullandığı dildir. Askerler ve polis, eğitimci tavrına bürünüp uğraşlarını yüceltiyor. Okullulaşmış bir toplumda savaş ve sivil baskı için mantıklı bir eğitim açıklaması yapılıyor. Vietnam modelindeki eğitbilimsel savaş insanlara, giderek bitimsiz bir sürecin en tepedeki değerini öğretmenin tek yolu olarak özürlü gösterilecektir.

Yapılan baskılar, mekanik mesihin gelişini öne almak ereğiyle bir görev uğraşı içinde görülecektir. Giderek daha fazla sayıda ülke Brezilya ve Yunanistan'da hayata geçirilen eğitbilimsel işkenceden payına düşeni alacaktır. Bu işkence, konuşturmak ya da elezerlerin ruhlarını doyurmak için kullanılmıyor. Söz konusu işkence, bütün bir toplumun bütünselliğine son vermek ve halkı teknokratlarca bulgulanmış öğre-

timlerin plastik gereçleri haline getirmek için, rastgele uygulanan bir tür teröre yaslanıyor. Kendimizi şu anda varolan eğitbilimsel burnubüyüklükten kurtarmadıkça, bu zorunlu öğretimin yıkıcı ve ilerlemeci doğası bizim sonumuz olacaktır.

İnsanların pek çoğu, halihazırdaki üretim yönelimlerinin çevreye yönelik amansız yıkıcılığının ayrımındadır. Ancak bu yönelimleri değiştirmek için kişilerin gücü sınırlıdır. İnsanların okulda başlayan yönetilmeleri, dönüşsüz bir noktaya varmıştır ve bunu ayrımsayanların sayısı sınırlıdır. III. Henry Ford'un daha az zehirli arabalar önermesi gibi, o insanlar da okulun yenileştirilmesini destekliyor.

Daniell Bell, yaşadığımız dönemin kültürel ve toplumsal yapılar arasındaki en üst karşıtsallıkla biçimlendirildiğini söylüyor. İlki, yıkım getiren tutumlara, ikincisi, teknokratik kararlara adanmayı getiriyor. Anılan olgu, çağcıl okulları, fakat yine de yeni okulları tanımlayıp, neredeyse her şeyden yana olmadığını söylemeye zorlanan pek çok eğitim yenileştirmecisi için doğruluk içeriyor.

Thomas Kuhn, *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* adlı kitabında bu tür bir uymazlığın önlenemez biçimde yeni bir kavramsal dizilenmenin belirdiğini savlıyor. Değinilen gerçekler, serbest düşüşü, Ptolemaic dünya görüşüne uymayan yeni teleskopu kullananlarca iletilmiştir. Çağımızdaki pek çok genci biçimlendiren uyumsuzluk, bir davranış olarak pek de bilince çıkarılmamıştır. Bu uyumsuzluğa ilişkin şaşırtıcı olan, ona anlayışlı davranmaya hazır pek çok kimsenin bulunmasıdır.

Birbirini bütünlemeyen erekleri sürdürebilecek bu güç açıklanmalıdır. Max Gluckman'ın yorumuyla, bütün toplumlar bu soydan uyuşmazlıkları bireylerine belli etmeme niyetiyle kimi süreçlere yönelir. Gluckman, kuttörenin amacının bu olduğunu anıştırır. Kuttörenler, toplumsal ilke ve düzenlemeler arasındaki farklılıkları bile bireylerinden gizleyebiliyor.

Dünyasına biçim veren güçlerin üyeliğine kabul edilen kişi, bu sürecin kuttörensel doğasının bilincinde olmadığı sürece, kozasından çıkıp yeni bir dünya kuramaz. Okulun, ilerlemeci tüketiminin (ekonominin asıl kaynağını) biçimlendiren kuttörenlerin ayrımında olmadığımızda, bu ekonominin kabuğunu kırıp yeni bir ekonomik model oluşturamayız.

4

TOPLUMSAL KURUMLARIN GÖRÜNÜMÜ

Yoksula ve varsıla aynı biçimde satılması zorunlu olan pek çok ütopyacı tasarımlar ve gelecek senaryoları hem yeni hem de yüksek harcama gerektiren teknolojilerden söz ediyorlar. Herman Kahn, Venezuela'da, Arjantin'de ve Kolombiya'da öğrenciler üzerine araştırmalar yapmıştır. Sergio Bernardes'in 2000 yılı Brezilyası'na ilişkin düşlemine göre o dönemde eski füze bataryaları jet limanları, '60'ların, '70'lerin kentlerinin allak bullak olacağı şimdiki ABD'de varolan makinelerden daha yenileri çıkacaktır ortaya. Bucminister Fuller'den esinlenen gelecekçiler daha az maliyetli ve yabansıl malzemelere dayanmışlardır. Anlaşılan; bizlere az malzemeyle çok iş yaptıracak, yeni, olası teknolojinin sesüstü ulaşımdan hafif metrolar, yatay yerleşim planları değil, dikey yerleşim planlarının kabul edilmesini öngörüyorlar. Bugünün bütün gelecek tasarımcıları önlenemez toplumsal sonuçlarla (birkaç kişinin ayrıcalığına dönüşecek olan mal ve hizmetleri, artan biçimde bütün insanların daha fazla istemesi) yüzleşmeye karşı çıkarken, teknik anlamda olası olanı ekonomik olarak olası hale getirmenin uğraşını veriyorlar.

İnandığım şu; istenebilir bir gelecek, tüketicilik temeliyle her anı tasarlanmış etkin bir hayatı yeğlememize, salt eyleyip eylemediğimizi, üretip tüketmemizi sağlayacak bir hayat biçimini sürdürmekten çok, bunu kendiliğinden, özgür, birbi-

riyle ilintili olmamızı sağlayacak bir hayat biçimine bağlıdır. Gelecek yeni düşünyapılar ve teknolojiler geliştirmekten çok, etkin bir yaşamdan yana çıkan kurum tercihlerimize bağlıdır. Teknolojik mecralarımızı, yeğlememize uygun biçimde büyüten kurumlara yatırım olarak görme isteği ölçüsünde; alışkılardan çok, kişisel gelişimi erekleyen kurumları tanımamıza neden olacak bir dizi ölçüte gereksinimimiz var.

Bu biçimlerden biri, çağımızı tanımlarcasına şekillendirmesine karşın, bulunacağımız tercih her ikisi de varolan kurumlarda örneği verilen karşıt iki kurumsal biçim arasındadır. Öne çıkan bu biçimi «kurgulayıcı biçim» olarak adlandırmaktan yanayım. Öbür modelse varlığını kuşkulu biçimde sürdürüyor ve kendisi için elverişli olan kurumlar pek önemli değildir. Fakat yine de, iki biçimi, daha istenebilir bir gelecek için dikkate alıyorum. Bu biçimleri «yalansız» buluyor ve onları kurumsal görüntünün soluna yerleştirmeyi öneriyorum. Böylece, ikisi de belirli iki nokta arasında gidip gelecektir. Söz konusu biçimler eylemliliği kolaylaştırmaktan üretimi düzenlemeye doğru evrilirken, tarihî kurumların nasıl renk değiştirdiklerini göstereceklerdir.

Bu tür görüntüler genellikle sağdan sola devinirken, toplumsal kurumları ve biçimlerini açıklamada değil, kişioğlunun bireysel veya öbekler olarak sınıflandırılması, sorunun çözülmesinden çok, yoğunlaşmasına neden olur. Yerleşme alanı sınırlı olan bir modaya karşı çıkanlar vardır, ancak bu yolda davranmakla tartışmanın terimlerini verimsiz bir alandan verimli bir alana çekme beklentisindeyim.

Yoğun etkili çağcıl kurumlar, görüntünün sağındadır. Şerifin egemenliğinden FBI'nınkilere ve Pentagon'a geçen yasa gücü orada yoğunlaşmıştır. Uğraşı cinayet olan çağcıl savaş, alabildiğine uzmanlık gerektiren bir girişime evrilmiştir. Etkinliğini «kelle hesabı»yla ölçülendirme noktasına vardırmıştır. Barışı sürdürme gizilgücü Amerikan ulusunun sınır-

sızca ölüm yağdıran erkinin dost ve düşmanlarını inandırma becerisine bağlıdır. Modern mermiler ve kimyasal silahları öyle etkilidir ki, ederi bir-iki sent olan bu mermiler, aklına cinayet işlemeyi koymuş olan alıcılara veriliyor. Ama bu dağıtımın toplam gideri alabildiğine yükseliyor. Ölü bir Vietnamlının maliyeti 1967 yılında 360.000 dolardan 450.000 dolara yükselmiştir (1969). Bu görünümdeki ekonominin ırkçı katliamına bakışı, çağcıl savaşı ekonomik anlamda çekicileştirecek ve savaş yatırımlarının geri dönüşü iyice belirginleşecektir. Birleşik Devletler'in düşmanları, ölü Vietnamlıların sayısı arttıkça çoğalacak ve ülke, başka bir savaşın yan etkilerini yok etmek için, bir sonuca varmayacak şeylere daha fazla para ayıracaktır.

Aynı görüntünün ucunda, alıcılarının kurgulanmasında uzmanlaşan toplumsal temsilcileri görüyoruz. Askeriyede olduğu gibi, etkinliklerinin alanı genişler, ereklerine karşıt etkiler güçlenme eğilimi gösteriyor. Anılan toplumsal kurumların eşdeğerde ve karşıt üretkenliklerden söz edilebilir, ancak bu da pek kolay görünmüyor. Çatışmalı bu etkileri saklamak için, iyileştirici ve şefkatli bir izlenim vermeye çalışıyorlar. Sözgelimi, iki asır öncesine değin cezaevleri idam edilinceye, sakat bırakılıncaya, öldürülünceye dek bir kişiyi gözaltında bulundurmanın aracı olarak işlev yüklendi ve defalarca işkence aracı oldu. Bir kimseyi hücreye kapatmanın yanlış olduğunu sadece o sırada söylemeye başladık. Günümüzde cezaevlerinin suçların nitelik ve niceliğini çoğalttığını pek az kişi görüyor. Fakat daha az sayıda kişi delilerevlerinin, bakımevlerinin, çocuk esirgeme kurumlarının da aynı şeyleri yaptığını görüyor. Söz konusu kurumlar, isteklilerine, ruh sayrılılarının, ihtiyar ve kimsesizlerin düşkünlük ruhunu aşılayıp, cezaevi müdürlerine gelir olan cezaevleri gibi tüm uğraşların varoluş nedenleri için anlaşılır bir gerekçe bulmaya çalışıyorlar. Görüntünün bu tarafındaki kurumlara üye ol-

mak, iki taraf için de zorlayıcı olan güvencesinde kalmakla ya da tercihli hizmet gibi iki araçla başarılır.

Görüntünün uç diğer noktasında, dış nedenler olmadan beliren kullanımla birbirinden ayrılan toplum kurumları vardır. Telefon idaresi, metro, postaneler, halk pazarları ve borsalar alıcılarını aldatmak için zor yoluyla ya da öneri ve inandırma sonucu yapılacak satışlara gereksinim duyuyorlar. Kanalizasyon sistemleri, içme suyu, parklar ve kaldırımlar kişilerin kendi yararlarına olduğuna ilişkin rastgele bir kurumsal iknaya ihtiyacı olmayan kurumlardır. Kuşkusuz, bütün kurumlar kimi düzenlemeleri barındırır. Üretim değil de, kullanım amacıyla mevcut olan kurumların çalışması, bir yönetime gerek duyan çalışmaya bağlı kurumsal yönetim yapısı gereği farklıdır. Kullanımları amacıyla kurumsal idareyi uygulamada yararlanılan ilkeler, aslında onların genel ulaşılabilirliklerini engelleyecek kötüye kullanımdan uzak tutma ereğinde olmalıdır, içme sularının işleyimsel kullanımı telefon hatlarımızın bilgisayarca, posta işletmelerinin reklamcılar tarafından kötüye kullanımını ve kanalizasyon sistemlerimizin işleyim atıklarıyla kirletilmesine sınır koyacak yasal düzenlemeleri gereksiniyoruz. Halk kurumlarının düzenlenmesi kullanımı başladığında kurallar gönülsüzce de olsa, bir tüketim ya da katılım gerektirirler. Alıcı bulmanın farklı giderleri içten kurumu yönetici kurumdan ayıran özyapılılıktan yalnızca biridir.

Görüntünün iki ucunda da görünen, hizmet kurumlarıdır, ancak sağ uçta, hizmeti yönetmeye zorlanmış ve alıcı reklamcının, saldırının, beyin yıkamanın, tutuklanmanın veya elektroşokun kurbanı olmuştur. Sol uçtaysa, alıcı özgür bir aracı olarak dururken, hizmetin resmî biçimde açıklanmış sınırları dahilindeki olanağı çoğaltıyor. Sağ kanat kurumları, içinde sayısız detayın ve kurum tarafından servis edilen üretim ve uygulama olmadan varkalamayacak olan tüketicileri

ikna etmeye yönelik harcamaların bulunduğu, hayli yoğun bir karmaşaya, anamal ve üretim süreçlerini elinde bulundurma yönelimindedirler. Sol kanat kurumlar ise, alıcının başlattığı haberleşme veya güçbirliğini kolaylaştıran işleme ağları olma doğrultusundadır.

Sağ kanat yönetici kurumları ya toplumsal ya da ruhsal olarak «alışkanlık yapıcı» özelliktedir. Toplumsal alışkanlıklar veya daha az toplamlar istenen sonuçlara ulaşmamışsa, durum, genişleyen uygulamayı açıklamaktır yalnızca. Ruhsal alışkanlık veya gereksinim karşılayanlar düşkünleştiklerinde, sürecin ve metanın yoğunlaşmasına varıyor. Sol kanadı etkinleştirip tanımlayan üretim süreçlerine benzemeyen bu ağlar, kendilerinin yinelenen kullanımından farklı bir ereğe hizmet ediyorlar. Kişi, biriyle konuşmak istediğinde telefon açabilir ve istediklerini söyledikten sonra telefonu kapatabilir. Gençleri dışta tutarsak, kimse karşısındakiyle zevk için telefonla iletişim kurmaz. Telefonun uygun bir araç olmadığını düşünüyorsalar, ya mektup yazar ya da onları görmeye giderler. Okul örneğinde belirgince gördüğümüz gibi, sağ kanat kurumları zorunlu ve yeniden kullanımı çağırıyor ama başarıya götürecek yolları kapatıyor.

Kurumsal görüntünün soluna baktığımızda, kendi alanlarında ötekilerle yarışan girişimleri görürüz, ama tam olarak gerektiği gibi reklamı kapsamaya başlamadık. Bu kanatta, elle çalışan temizlik işçilerini, küçük fırıncıları, berberleri ve kimi avukatları, müzik öğretmenlerini buluruz. Solun, merkezî hizmetlerini kurumsallaştırmış, ancak tanıtımını yapamamış işletme sahipleri oluşturur. Bunlar, kişisel girişimleri ve hizmetlerinin kıyaslanabilirliği yardımıyla alıcı buluyorlar.

Otel ve cafe'ler, merkezin yakınındadir. İzlenimlerini pazarlamak için epey para harcayan Hilton benzeri zincirleme kuruluşlar sürekli, sağa ait kurumlarmış gibi görünürler. Ama aslında, Hilton ve Sheraton otelleri genellikle, kiralık

oda yönetimi dışında bir şey vermezler; doğrusu, aynı ederlerle benzeri kurumlara oranla daha az hizmet verirler. Esas olarak; bir otel işareti de yol işareti gibi yolcuya bir şey duyurur. «Bir parktaki bankı değil, bir otel yatağını seçmelisin» demekten çok, «dur, burada sana ayrılmış bir yatak var» der.

Temel başlıca ürünlerin üreticileri ve sağlam olmayan tüketim metaları görüntümüzün ortasındadır. Bunlar çeşitle ilgili istekleri karşılayıp ürün maliyetine ekliyorlar. Piyasa her koşulda reklam ve ambalaj tasarımıyla maliyeti karşılayabilecektir. Mal ya da hizmet olan ürün, basitliği ölçüsünde, rekabet, pek çok ürünün satış maliyetini kısıtlar.

Tüketim mallarının pek çok üreticisi, görüntünün iyice sağına kaymıştır. Gerçek bedellerini dolaysız ya da dolaylı olarak üretim maliyetini aşan biçimde çoğaltan aksesuar istekleri artıyor. General Motors ve Ford ulaşım araçları üretiyorlar, ama bir yandan da, ulaşım gereksinimi için toplu taşıma yapan araçlardan çok, binek araçları için isteklerin arttığını göstererek halkın yeğlemesini kurguluyorlar. Yolun sonunda sundukları düşlemselliğin yanı sıra, bir makineye egemen olmak ve alabildiğine lüks bir ortamda yarışma isteğini satıyorlar. Ama yine de, satılan şey yalnızca hantal, büyük motorlar, ıvır zıvır ya da Ralph Nader ve temiz hava yanlılarınca oluşturulan lobiler tarafından imalatçılar üzerine kurulan yeni ek ücretler değildir. Liste bedeline, gücü artırılmış motorlar, havalandırma, emniyet kemerleri ve egzoz denetimi dahil ediliyor; kısaca, fiyat kullanıcıya açıkça söylenmeyen diğer giderleri de içeri. Anonim şirket reklamı ve satış harcamaları, yakıt bakımı ve vakit kaybı, metalin sertliği ve trafik sorununun olduğu kentlerimizde solunabilir hava kadar sigorta, kredi faizi vs.

Özellikle «halk» hızyolu sistemi, toplumsal açıdan yararlı

kurumlarla ilintili tartışmamıza dair olağan bir çıkarsamadır. Araçlarının toplam tutarının bu ana öğesi dolaysızca, benim asıl ilgilendiğim en sağdaki kuruma, okula götürdüğü için, daha uzun süreli bir bakıma layıktır.

Doğru Kullanılmayan Halk Hizmetleri

Hızyolu yapılanması bağıl olarak, görüntünün solundadır. Ama bu noktada hem hızyollarının hem de gerçek halk hizmetlerinin yapısını açıklayacak bir ayrıma gitmek zorundayız. Aslında tam olarak halka hizmet veren yollar, toplum hizmetlerinin temelini oluşturur. Maliyetinin bir bölümünü halkın karşıladığı özel yollar belli kişilerin hizmetindedir.

Telefon, posta ve hızyolu sistemlerinin tamamı birer ağdırlar ve paralıdırlar. Telefon şebekesine giriş, her kullanımın ücretli olmasıyla sınırlıdır. Bu oranlar bağıl anlamda küçüktürler ve sistemin doğasını koruyarak azaltılabilirler. Bu, haberleşme şebekesini kullanmak isteyenlerin evrensel anlamda sahıp olunmuş bir olanaktır, benzeri doğru tümceler kurabilenlerce kullanılmasına karşın, telefon şebekesini kullanmak ve ulaştırılan bildiri yüzünden kimse kısıtlanamaz. Posta hizmetleri çoğunlukla hesaplıdır. Posta ağını kullanma gideri kâğıt-kalem ederiyle biraz da yazma işiyle kısıtlıdır. Mektup yazmayı bilmeyen biri, yazacak başka birini bulabilir. Posta şebekesi, kaydedilmiş bir kaseti alıcısına ulaştırmak istercesine müşterinin hizmetindedir.

Otoyol sistemi de aynı biçimde, yalnızca araba sürmeyi öğrenenlerin hizmetinde değildir. Hızyolu aslında özel arabası olanların kullanımına hazırken, telefon ve posta şebekesi kendisini her kullanmak isteyene açıktır. İkincisi asıl halk hizmetidir, ama birincisi otomobil, kamyon ve otobüsçüler için bir halk hizmeti niteliğindedir. Halk hizmetinin varlık nedeni insanlar arasında bağlantı kurmaktır. Görüntünün sa-

ğındaki diğer kurumlar gibi hızyolları da üretim için vardırlar. Kendilerine ilişkin bir şeyler söylediğimiz araba üreticileri, hem özel arabaları hem de bu arabalar için gereken isteği üretirler. Özel arabalar sağ kanat kuruluşlarının eksenidir. Her bir unsurun yüksek harcaması, asıl ürünün özenli hazırlanmasıyla saptanır. Esas ürünü satmak, toplumu bütünüyle bir «paket satış»a bağlamak anlamına gelir.

Hızyolu sistemini gerçek bir halk hizmeti olarak tasarımlamak, fazla hız ve bireysel rahatlığı ana ulaşım değeri olarak görenlere karşı, tutulacak yolun ve trafiğin kendileri için önemli olduklarının zararına ayrımlanmak demektir. Yolculuğa çıkanlar için üst düzeyde bir katılımla ve epey uzak bir ağla yalnızca ayrıcalıklılara giriş hakkı tanıyan açıyla arasında bir ayrımdan söz edilmelidir.

Çağdaş bir kurumun gelişmekte olan uluslara aktarılması, niteliği hakkında bir olumsuzluğa gerekçe olacaktır. Yoksul ülkelerin çoğunda yollar genellikle özel. Yiyecek, eşya ya da yolcu taşıyan yüksek akslı taşıtların ulaşımına el vermeye yeterlidir. Bu sınıftaki bir ülke kısıtlı kaynaklarını, yurdun her tarafına ulaşım sağlayacak hızyolları yapmaya ayırmalıdır. Yolda düşük hızda akan çok sağlam uzun araçların birkaç modelini dışalımla kısıtlama yoluna gidilmelidir. Bu, yedek parçaların bakımını ve depolanmasını rahatlatıp, bu uzun araçların sürekli işlemesine gerekçe olacak ve yurttaşların evlerine gitmelerini hızlandıracaktır. Anılan durum, değindiğimiz taşıtların sağlamlığını güvencelendirecek çok sayıda çağdaş alaşımın kullanılmasıyla, T dizisinin basitleştirilmiş modelinin ve farklı alanlarda iş gören uzun araçların üretimini gereksinecektir. Söz konusu model saate on beş milden hızlı seyretmeli ve en elverişsiz yollarda bile aksamadan görev yapmalıdır. Bu türden araçlara istek olmadığı için, piyasada yoktur. Sert yasal düzenlemelere bağlı kalarak bu is-

tek mutlaka yaratılmalıdır. Şimdi, bu türden bir istek ne zaman duyulsa, uzun hızyollarının yapılması için gereken kaynağı, vergisini ödeyenlerce sağlanan karşıtlarca makinelerin bütün dünyada satışı ereklendiği için, bu isteklerin önüne geçilmelidir.

Ulaşımı ilerletmeyi isteyen en yoksul uluslar bile, yolcu arabaları ve seçkin azınlığın üretici ve tüketicilerinin hız gereksinimlerine yanıt verecek biçimde yüksek hızlı, büyük araçlara uygun yollar yapıyorlar. Bu türden bir yaklaşım, yoksul bir ülkenin zaman kaybını engelleme gerekçesiyle mantıklı gösterilmeye çalışılmaktadır. Sözü geçen kullanımcılar kuşkusuz bir gün araba almayı düşleyen, neredeyse aynı kişilere hizmet veriyorlar. Belediye vergileri ve sınırlı uluslar arası alım satım geliri hatalı kullanılan halk hizmetlerine gidiyor.

Yoksul ülkelere aktarılan «çağcıl» teknoloji üç gruptur. Metalar, üreten fabrikalar ve kişileri çağdaş üretici ve tüketiciye dönüştüren hizmet kuruluşları (gerçekte okullar) ülkelerin çoğu bütçelerinin önemli bir bölümünü eğitime ayırmakta ama sonrasında işleyimsel güç, kaldırımlı yollar, yeni hastaneler ve havalimanları benzeri gösterişle hizmetler veriyorlar. Sözü geçenler, daha sonra varsıl ülkeler ve metalar için oluşturulmuş bir pazara dönüşerek, bir zaman sonra da bunları üretmek adına modası geçmiş fabrikaları dışalımla sağlama yönelimine gerekçe oluyor.

«Hatalı hizmetler» arasında yer alan okul, en haini ve kendini ele vermeden yaygınlaşanıdır. Hızyolları salt otomobiller için istek oluşturuyor. Okullar sağ görüntüye yığılan yeni kuruluşların tamamı için bir isteğe neden oluyor. Hızyolu gereksinimini sorgulayan biri romantizimle etiketlenir; okul gereksinimini sorgulayansa, hemen, ya ruhsuz ya da emperyalist olarak yaftalanıyor.

Hatalı Kullanılan Bir Halk Hizmeti: Okul

Hızyollarının benzeri olarak okullar da; gelen herkese eşit düzeyde açık gibi görünüyor. Aslında, okullar sadece kişisel becerilerini kanıtlayanlara açıktır. Birileri bir yerden başka bir yere taşınıyorsa, hızyollarının şimdiki yıllık harcamalarının gerektiği görüşünü veriyorlar. Çağcıl teknolojiyi kullanan bir toplumun gereksindiği düzeye varmak adına okulların vazgeçilmez olduğuna inanılıyor. Yarış pistlerinin, otomobillere ait olduğunu söyleyip, yapay halk hizmetleri olarak işaretliyoruz. Okullar, öğretmenlerin öğretim izlencesini temel alan öğretme eyleminin sonucuna ilişkin yalancı varsayıma dayanıyor.

Hızyolları, otomobil alma isteğini öne alan istek ve gereksinimden kaynaklanan bir sapmanın sonucudur. Okul, öğretime gereken isteğin belirlenip çoğalması için gereken olağan ilgiyi hedefinden saptırıyor. Üretilmiş olgunluğa duyulan gereksinim, üretilmiş metaya duyulan gereksinime göre, bireyin kendi emeğinin artmış bir yoksunluğuna katlanması demektir. Okullar yalnızca hızyollarının ve araçların sağına değil, sığınakların tümü tarafından ele geçirilmiş kurumsal görüntünün en kenarında bulunuyor. İnsanların sayılabilir şeyler olarak gören üreticiler bile yalnızca bedenleri öldürüyor. Okul, gelişiminin sorumluluğunu kendilerine vermeyerek bu insanların çoğunu bir tür törel intihara götürüyor.

Geçiş ücretleri ve petrolden alınan vergileri yalnızca sürücüler ödediği için, hızyolları ödemelerinin bir bölümü kullanıcılarca yapılıyor. Bununla birlikte, bütün kamu ödemeleri ayrıcalık sağlamış mezunlarca karşılanan okullar, gelişemeyen bir vergilendirme düzeni oluşturuyorlar. Okul reklamlarına önemli miktarda vergi konuyor. Hızyollarının az kullanılması okulların kullanımına oranla fazla bir harcama gerektirmiyor. Los Angeles'ta arabası olmayan bir insan ise bulun-

duğu yerden uzaklaşamaz haldedir, ancak işyerine gidecek bir araç bulursa, bir de gidecek işi olabilir. Okulu bırakmanın almaşık bir doğrultusu yoktur. Birinin arabası ötekininkine göre otuz kat pahalı olsa bile, Lincoln markalı arabası olan bir banliyö sakiniyle eski püskü bir arabası olan taşralı akrabası arasında, hızyolu kullanımı açısından bir fark olduğundan söz edilemez. Bir kişinin okula gitmesinin değeri, geride bıraktığı öğrenim yıllarıyla ve devam ettiği okulun maliyetiyle ilgili bir işlev yüklenir. Yasalar kimseye araba kullanması için herhangi bir yaptırım uygulamıyor ama herkesin okula gitmesini şart koşuyor.

Kuruluşların sağ-sol sürekliliği üstüne bina edilmesinin çözümlenmesi, temel sosyal değişimin kurumlara ilişkin bir bilinç değişimiyle başlaması gerektiği yolundaki inancımı açıklamamı ve elde edilebilir bir geleceğin, kurumsal özelliğin yenilenmesine neden bağlı olduğunu belirtmemi kolaylaştırıyor.

Fransız İhtilali'nden başlayarak farklı evrelerde beliren kurumlar 1960'larda yittiler. Halk okulları Jefferson ya da Atatürk döneminde kurulmuşken, yazçizci, kendisini aklayan ve kurgusal olanların başlangıcı İkinci Dünya Savaşı sonrasına denk geliyor. Aynı durum okul güvenliği sisteminde, işçi sendikalarında, önemli kiliseler ve elçiliklerde, ihtiyarlara bakım sağlanmasında ve ölüden kurtulmada da oluştu.

Sözgelimi, günümüz Kolombiyası'nın, İngiltere'nin, Rusya'nın ve ABD'nin okul sistemleri '80'lerin bitimindeki Birleşik Devletler okullarının bugünkü durumu veya çağcılı Rusya ile göründüğünden daha fazla benziyor birbirine. Zamanımızın okulları zorunlu, açık uçlu ve rekabete dayalı okullardır. Kuramsal biçimi benzer ortak bir konuya yaklaşım sağlık sistemini, reklamı, bireysel yönetimi ve politik hayatı etkiliyor. Saydığımız tüm bu kurumsal süreçler görüntünün yönetimle ilgili ucunda yığılma işaretleri veriyor.

Dünya yazçizcilerinin birleşmesi, kurumların aynı noktaya doğru yaklaşmasıyla sonuçlanıyor. Kosta Rika ve Afganistan'da yöntem, düzey, malzeme (kitap, bilgisayar vb) Batı Avrupa örneğine öykünen tasarımlama birimlerinde tekbiçim buluyor.

Bu yazçizciliğin her tarafta aynı göreve yoğunlaşmış, ve sağdaki kurumların büyümesine ön ayak olduğu görülüyor. Bunlar kuttörenleri ve «yönetimsel gerçek»i bir daha biçimlendirip kendi ürünlerine yönelmesi gereken genel ilgideki değeri oluşturan düşünbiçim ya da istemle ilgilidir. Teknoloji bu yazçizciliği toplumun sağında, artan güçle geliştiriyor. Toplumun solundaki birimler şaşkın görünüyor. Nedeni teknolojinin, insan eylemliliğinin sınırlarını genişletmede ve bireysel düş kurma oyunu ve kişisel yaratıcılık için vakit ayırmaya daha az güç bulabilmesidir. Gerçek neden ise, teknoloji kullanımının kendisini yöneten seçkinlerin gücünü çoğaltmasıdır. Posta müdürü postaların serbest kullanımına ilişkin bir denetim işlevini yüklenmez; santral memuru ya da Bell telefon müdürü elinde, evlilik dışı ilişkiyi, adam öldürmeyi veya kendisini iş şebekesi üzerine tasarımlamış yıkıcılığı önleyecek bir gücü bulundurmaz.

Kurumsal sağ ile sol arasındaki yeğlemede söz konusu olan prensip ihsan hayatının alabildiğine doğal bir görünümüdür. Kişi varsıl olup olamayacağını ve onları kullanmak için özgürlüğü seçip seçmeyeceğini bilmek zorundadır. Kişi, hayatının art arda gelen evrelerini ve bunlarla ilgili üretimler arasında bir yeğleme yoluna gitmelidir.

Aristoteles, *Nichomachean Etiği* adlı kitabında oluşturma ve devindirmenin birbirinden ayrımlı olduğunu ve birinin diğerini içermediğini bulgulamıştır. «Ne devindirme oluşturmanın bir yoludur, ne de oluşturma devindirmenin. Mimarlık, oluşturmanın yoludur. Oluşturma, sürekli kendince bir son içerir; devindirme ise, ayrımlıdır. İyi devinimine geçmenin

kendisi zaten kendi sonunu belirler. Oluşturmadaki kusursuzlaşma sanattır; devinimdeki kusursuzlaşma ise, erdemdir.» Aristoteles'in oluşturma için kullandığı sözcük «poesis»dir, devindirme için kullandığıysa «praxis». Sola doğru giderken, sağa doğru yapılan bir hareket, bir kurumun «oluşturmak» için becerisini geliştirmek ereğiyle yeniden yapılandırılması demektir. Çağcıl teknoloji şeylerin «oluşturulması»nı makinelere bırakıp insan becerisini ve «devinimi»ni gizilgüç zamanını doldurarak yok etmiştir. İşsizlik modernleşmenin sonuçlarından biridir. Bu «oluşturma» kendisi için bilmeyen birinin avareliğidir. İşsizlik, Aristoteles'in tersine şeyler yapmanın ya da çalışmanın erdem, avareliğin ise kötü olduğuna inanan birinin acıklı derbederliğidir. İşsizlik, Protestan etiğine yenilmiş insanın deneyimidir. Weber'e göre boş zaman, çalışma engeli olmayanlar için geçerlidir. Aristoteles içinse, çalışma boş vakti olanlara gereklidir.

Teknoloji, kişiye oluşturma ya da devindirmeyle değerlendirebileceği zorunlu bir zaman sağlıyor. Üzülmeye gerekçe olan işsizlik ve mutlu eden boş vakit arasında bir tercih bütün kültürlerde rastlanan bir olgudur. Değindiğimiz durum, kültürün yeğlediği kurumsal biçimle ilgilidir. Bu yeğleme, tarım ya da kölelik üzerine yapılandırılmış antik bir kültürde söz konusu edilemezdi, ancak işleyim dönemi sonrası için kaçınılmazlaşmıştır.

Varolan zamanı değerlendirmenin yollarından biri, nesnelerin tüketimi için ve bir yandan da hizmet üretimi adına artan istekleri seri biçimde geliştirmektir. İlki, yeni şeylerin tüketimi için değinilmesi gereken yeni ürünlerin sürekli büyüyen sergilenmelerini sağlayan bir ekonomiyi esas alan «hizmet» kurumlarının ürünlerine evirmeye yönelik nafile bir girişim olarak görünüyor. Bunun okullulaşmanın ve eğitimin, sağlık hizmetlerinin, TV izlemenin ve eğlenmenin, hızın ve

etkili devinim becerisinin, saptanmasına gerekçe oluyor. İlk yeğleme gelişim olarak ad buluyor.

Daha sağlam metaların sınırlı sunumu, varolan zamanı değerlendirme ve kişi etkileşiminin istenebilirliğini ve olanaklarını çoğaltacak kurumlara girişi sağlamak doğrultusunda köktenci bir seçenektir.

Dayanıklı metaların üretildiği bir ekonomi, zamanı geçmiş bir ekonomiye temelden karşıttır. Bu tür metaların üretildiği bir ekonomi, ürünlerin faturalarını sınırlamak demektir. Metalar, onlarla bir şeyler «yapma» yolunda kolaylık sağlamak zorundadırlar. Her bir ürün, başka birinden yardım istenmeden sökülüp takılacak, yeniden kullanılıp onarılacak biçimde üretilmiştir.

Metaların sağlam, onarılabilir ve yeniden kullanılabilir olduklarına ilişkin, reklamlarda yer verilen böylesi açıklamalar kurumsal olarak üretilmiş hizmetlerin çoğalması demektir. Ama daha çok, devinme, katılım ve başkasının yardımını gereksinmemek için sürekli eğitim veren kurumsal bir yapıdır. Toplumumuzun (bütün kurumlarının işleyim sonrası yazçizciliğine doğru çekildiği şimdilerde) meta üzerinde devinmenin yoğunluğunun egemen olduğu, işleyim sonrası mutlu bir geleceğe yönelik eylemliliği, hizmet kurumlarında yeni bir biçemin ve öncelikle yeni bir eğitimin canlandırılmasıyla başlamak durumundadır. İstenebilir ve yaşanılabilir bir gelecek, teknolojik yeteneğimizi başarılı kurumların gelişmesi amacıyla kullanma isteğimizle ilintilidir. Bu, eğitim araştırmaları alanında şimdiki yönelimlerin ters çevrilmesi demektir.

5

SAĞDUYUSUZ TUTARLILIK

Çağcıl eğitim bunalımının, eğitimin etkili uygulanmasında kullanılan tarzlardan çok, buluntulanmış genel öğrenim görüşünü incelememizi gerektirdiği inancındayım. Okuldan ayrılma oranı özellikle ortaokul ve lise öğrencileri ve ilkokul öğretmenleri arasında bütünüyle yeni bir yaklaşım için gereken ana özellikleri ortaya çıkarıyor. Kendisini liberal bir öğretmen olarak gören «sınıf öğretmeni» giderek her yönden saldırıya uğruyor. Beyin yıkamayla sıkıdüzeni karıştıran özgür okul girişimi, söz konusu öğretmene yıkıcı bir yetke olma görevi vermiştir. Eğitim teknolojisi, kesintisizce öğretmenin önlem alma ve davranış geliştirmede alt düzeyde kaldığını gösteriyor. Kendisi için çalıştığı okul idaresi, öğretmeni hem Summerhill'e hem Skinner'e itaat etmeye zorluyor. Bunun böyle olması, zorunlu eğitimin liberal bir girişim olamayacağını belirginleştiriyor. Öğretmenlerin okuldan uzaklaşma oranının da öğrencilerden daha çok olmasına şaşırmamak gerektir.

Amerika'nın ülkedeki çocuklara verdiği zorunlu eğitimin Vietnamlılara verilen zorunlu demokrasi ölçüsünde başarısız olduğu tartışılamaz. Bildiğimiz okullar bunu başaramaz. Özgür okul girişimi gelenek dışı eğitimcileri yoldan çıkarıp, geleneksel okullulaşma düşünbiçimine destek haline getiriyor. Eğitim teknokratların araştırmaları ve belirledikleri gelişmenin, çocukların zorunlu eğitime karşı ortaya koydukları başkaldırıya bir çare olabileceğine ilişkin güvencelendirmeleri

asker teknokratlar tarafından verilen benzeri güvecelendi meler kadar anlamsız olduğunu kanıtlıyor.

Davranış bilimcilerce Amerikan eğitim sistemine iletilen eleştiriler, köktenci eğitimcilerden yönelen eleştirilerle çatışıyor.

Davranış bilimciler eğitim araştırmalarını, «kişiselleştirilmiş» öğrenim paketleriyle ereğini kendisinde bulunduran bir eğitim veriyorlar. Biçemleri, yetişkinlerin önerileriyle kurulup liberalleştirilmiş topluluklarla gençlerin yönlendirilmeyecek türde üye yapılmasıyla çatışıyor. Tarihi görüngedeki bu iki farklı olgu, devlet-okul sisteminin ortada olduğunca karşıt, ama aslında bütünleyici ereklerinin bir bildirisini oluşturuyor. Yüzyılımızdan başlayarak okullar bir yandan toplumsal denetimin, bir yandan da özgür güçbirliğinin öncüsüdür. Sayılanların ikisi de «iyi toplum»a hizmet etmiş, ileri düzeyde örgütlenmiş, ortaklığı sıfır hatayla çalıştırdığı düşlenmiştir. Yoğun yerleşmenin baskısındaki çocuklar, okul yönetimince biçimlendirilip işleyim düzeneğine eklenecek doğal kaynaklar haline getirilmiştir. İlerlemeci politika ve etkili tapınç, ABD'de devlet okullarının çoğalmasında birleşmiştir. Meslekî rehberlik, ortaokul ve lise, böylesi bir düşünme biçiminin önemli iki sonucudur.

Fakat yine de, ölçülebilir bir sürecin sorumlu tutulabileceği türsel davranış değişikliklerini üretmek için bulunulan girişim, sorunun yalnızca bir yanıdır. Diğer yanıysa, kuşakların edilginleştirilmesidir. Bu toplumsal edilginlik, bütün okullarımızın daha yaygın toplumsal bir yapıyı yansıtan meslek gruplarıyla, etkin döletsel bir toplum hayatı kurmamızı ve bunu sanat, tarih ve bilim ruhuyla bileştirmemizi isteyen Dewey tarafından başarılı biçimde açıklanıyor.

Aynı tarihi görüngede, okul kurma, eğitim teknokratları ve eğitimde bir devrimin ilk adımı olarak özgür okullar arasında varolan üçlü çelişkiyi yorumlamak önemli bir hatadır. Bu çe-

lişki, eski bir düşü gerçekleşleştirmek ve ilgiye değer bütün öğrenme edimlerini uğraşman öğretme ediminin bir çıkarsaması yapma ereğiyle, bireysel gereksinimleri Amerikan sisteminde uzmanlaşma araçlarıyla karşılanan ve güçbirliğine giden kişinin üretimde içselleştirilmiş olan ereklere yönelik anlamda birleştiriyor ve okullulaştırılmış toplum olarak açıkladığım olgunun ilerlemesine yöneliyor.

Böylece çocukları sevgi ya da korkuyla tüketiciler ölçüsünde, üreticilerin de sıkıdüzenli uzmanlaşmaya gereksinimi olan bir topluma ve ekenomik ilerlemeyi ilk sıraya yerleştiren düşünyapının sorumluluğuna alma görevini bırakmada gönülsüzdür. Bu anlaşmazlık okul görüşünde barınan karşıtlıkların belirmesini önlüyor. Öğretmen sendikaları, teknoloji büyücüleri ve eğitimi liberalleştirme girişimi, bütün bir toplumu okullulaşmış dünyanın temel belitlerine bağlılığı pekiştiriyor. Ulusal gelirin böylece artmasının bir sonucu olarak adalet isteyen üyelerin (siyah, kadın, çocuk ya da yoksuldurlar) bağlılıklarını güçlendiren barış yanlısı pek çok protesto eylemi yapıyorlar.

Doğruluk düzeyi sorgulanmamış kimi ilkeler listede rahatça yer bulmuştur. İlke elde bir eğitbilimcinin gözetimiyle sağlanan bir davranışın öğrenci adına özel bir değerinin bulunduğu ve topluma özel bir yararı olduğu yolunda yaygın bir inançtan söz edilebilir. Bu durum, sosyal bir bireyin, yetişkinlik çağında ve kimilerinin özgürlükçü bir tutumla uysal olmak, ötekilerinin ise, kimi aygıtlarla doldurmak istediği ve kimilerinin ise, liberal bir alışkanlıkla parlatmak istediği okulda yetişkinleşirse belireceği sanısıyla ilgilidir.

Ayrıca bu durum romantik ve siyasal anlamda tutucu davranan bir çocuğun da ortak olduğu bir görüştür. Bu görüşe göre, toplumsal yapıdaki değişimler, çocuklara aynı değişimi dönüştürme sorumluluğu yükleyerek; ama yalnızca okuldan özgürce bırakıldıklarında oluşturulmalıdır. Yeni kuşağın eği-

timle ilgili yüklenimlik duygusunu güçlendirme ereğiyle, bu ilkeler üzerine yapılandırılmış bir toplum için çok kolaydır bu. Bu da kaçınılmaz biçimde kimilerinin kişisel gayelerini belirleyip değerlendirebilmesi demektir. Hayal ürünü bir Çin Ansiklopedisi'nden aktarılan bir bölümde, Jorge Luis Borges bu türden bir deneyimin üreteceği yoğun etkiyi bırakmayı deneyip, hayvanların şu kategorilere ayrıldığını belirtiyor:

«...
a) imparatorun olanlar
b) mumyalananlar
c) evcilleştirilenler
ç) evcilleştirilmeyenler
d) domuz yavruları
e) deniz perileri
f) söylenceseller
g) kükreyen köpekler
h) bugünün sınıflamasındakiler
ı) kendilerini delirtenler
i) sayılamayanlar
j) devetüyü gibi kusursuz bir fırçayla boyananlar
k) ve diğerleri
l) kavanozu kıranlar
m) uzaktan bakıldığında uçağı andıranlar...»

Kişi kendi ereğine yardımcı olacağını düşünmedikçe bu türden bir taksonomi oluşturmaz. Anlatılan olayda birinin vergi topladığını varsanıyorum. Bu nedenle, hiç değilse, vahşilerin bu taksonimisi bir şeyler açıklıyor. Bunun gibi, eğitimin ereklerinin de bir taksonomisi bilim insanları için bir şeyler açıklıyor.

Böyle gizemli birinin, sığırına fiyat biçme hakkı olan bir köylüde, güçsüzlük duygusu uyandırdığı söylenebilir. Ben-

zeşik nedenler sonucu öğrenciler öğretim izlencesine sorgulamadan boyun eğdiklerinde, kendilerini paranoyak sanma eğilimi görülüyor. Önlenemez olarak, düş ürünü Çinli bir köylüden daha fazla korkutulmuşlardır, çünkü anlaşılmaz bir imzayla imzalanmış hayat için gereken mallar değil, yaşam erekleridir.

Borges'in bu alıntısı hayli büyüleyicidir; çünkü Kafka'nın ve Koestler'in yazçizçiliğini çok karamsar ve gündelik yaşamı anımsatan sağduyusuz bir tutarlılığı düşündürüyor. Sağduyuyla çelişen tutarlılık, karşılıklı çıkarcılık ve sıkıdüzenli sömürüde birleşip, suçortaklarını şaşkınlığa uğratıyorlar. Bu, yazçizcilerle oluşturulmuş; alıcıların da ürettikleri davranışsal değişiklik için sorumlu bulunacak eğitim kurumu yöneticileri bulundurma yönünde bir zorlaması olan toplumun mantığıdır. Öğretmenlerin tüketilmesi için kendilerini baskıladıkları eğitim paketlerini değerlendirmeye güdüleyecek öğrenciler, Borges'in sağladığı vergi formlarını sürü sayılarını kaydeden Çinli köylülerle karşılaştırıyor.

Amerikan kültüründe, son iki kuşaktır zaman zaman iyileşime olan bağlılık öne geçti ve öğretmenler yönetimlerine herkesin gereksinim duyduğu iyileştirmeciler olarak görüldüler. Bugün, öğretmen ve iyileştirmeciler gelecek adım olarak hayat boyu eğitim tedavisi önerisini sürdürüyorlar. Söz konusu tedavi biçiminin tarzı sorgulanmalıdır. Sınıfa devam eden yetişkinin biçimini mi alıyor bu? Bir tür elektronik coşku, ya da dönemsel bir duyarlılık mı? Öğretmenlerin hepsi, okuldaki bütün bir kültürü dönüştürmek için sınıf duvarlarını devirip genişletmek için komplo kurabilirler.

Amerika'da eğitimin geleceğine ilişkin tartışmalar, toplum politikasının öbür alanlarındaki söylemlerle karşılaştırıldığında daha tutucudur. Hiç değilse, bize dış ilişkiler üzerine yapılandırılmış bir azınlık sürekli ABD'nin dünya jandarması olma rolünden vazgeçmesi gerektiğini anımsattı. Köktenci

ekonomistler ve onlardan daha az köktenci öğretmenleri istenebilir bir erek olarak hızlı büyümeyi sorguluyorlar. Tıpta sağaltımı önleyip korunmayı öneren ve ulaşımda hız isteyen lobiler vardır. Ama eğitim alanında yalnızca, toplumun okuldan arındırılması yönünde köktenci istekleri olan sesler dağınıktır. İkna eden sözdiziminden ve zorunlu eğitim ereğine hizmet eden kimi kurumların ya da tamamının yok edilmesini hedefleyen olgun bir liderliğin uzağındadır. Şimdilik, toplumun okuldan arındırılması siyasî bir öbek olmadan da geçerlidir. Özellikle on iki ile on yedi yaş kuşağında karşılaşılan kurumsallaştırılmış tasarımlı eğitimin bütün biçimlerine karşı giderek artan bir direnişten söz edilirken, ilginçtir.

Eğitimde yenilik yanlıları, eğitim kurumlarının hazırlamayı sürdürdükleri paket programlar için gereç işlevi yüklendiği düşüncesindeler. Benim sözdizimim ise, bu gereçlerin sınıflardan birinin, bir TV alıcısının veya «özgürleştirilmiş bir bölge»nin biçimini alıp almayacağının belirsizliğine yaslanıyor. Bunun gibi, sağlanan paketlerin varsıl-yoksul, sıcak-soğuk, ağır ya da ölçülebilir (matematik 3 gibi), ya da değerlendirilmesinin olası olup olmadığı (duyarlılık) ölçüsünde belirsizdir. Hesaplanan, eğitimin, eğitimcilerce yönetilen kurumsal bir sürecin sonucu olarak varsayımıdır. İlişki sağlayıcı ve tüketici arasında kalmayı sürdürdüğü sürece, eğitim araştırması döngüden öteye gitmeyecektir. Sosyal bilim dallarından biri, askerî ilişkilerin çoğalması gerektiğini kanıtlayabiliyor; bunun gibi, eğitim paketlerinin artırılmasına duyulan gereksinime destek sağlamak için bilimsel kanıtlar birleştirilecektir.

Eğitimde devrim, araştırma için yeni bir yöneltim ve beliren bir karşı kültürün eğitim biçiminin yeniden anlaşılması benzeri ikili bir dönüşümle ilintilidir.

Yöneylem araştırmaları, devralınmış (ama sorgulanmamış bir yapı) etkisini en üst düzeye çıkarmak için uğraşıyor. Öğretim paketleri için bu yapı bir araca benzetilebilir. Bu ne-

denle, argümansal almaşık eğitim ağı/örgütü her bir öğrencinin kişisel denetimindeki kaynakların bağımsız kurulması için örgüt özelliği gösteriyor. Eğitim kurumunun bu almaşıklığı, yöneylem araştırmalarımızın cansız kavramsal noktasındadır. Araştırma bunu eksen alırsa, gerçek bir devrim özelliği kazanır.

Eğitim araştırmasının ölü alanı, teknolojik ilerlemenin teknokratik denetimle çeliştiği bir toplumun kültürel önyargısıdır. Teknokratlar için, bir çevrenin önemi, her bir kişi ve onun toplumsal çevresi arasında daha çok bağlantı kurulabildikçe çoğalıp, gözlemci ya da tasarımcı için yenilebilir yeğlemelerle yan yana geliyor. Özgürlük paketlenmiş metalar arasında istediğini seçmek olarak azaltılmıştır.

Karşı kültürün belirişi, daha katı argümanların etkilerine ilişkin anlambilimsel bir içerik değerini onaylıyor. Varsıllık üretmek için argümanların güçlerine dair bir yananlam çokluğuna bedel biçiyor. Uğraşman öğretimin belgelendirilmiş niteliği üzerine, kendi yeğlediği kişisel karşılaşmanın öngörülemez ürününe fiyat biçiyor. Kurumsallıkla üretilmiş değerlerden çok, kişisel şaşkınlığa götüren bu yeniden yönlendirme, bireylerin yüz yüze kaldıklarında neler olacağına dair teknokratın yoğunlaşan denetimiyle oranlamayı kolaylaştıracak teknolojik araçların yaygın kullanımıyla ilişkisini koparana değin, kurulu düzenin karşısında yıkıcı duracaktır.

Günümüzün eğitim kurumları öğretmenlerin yararınadır. Gereksindiğimiz yapılar, herkesin öğrenmek ve ötekilerin de öğrenmesini sağlayarak, kendi tanımını vermeyi olanaklı görecek olanlardır.

6

ÖĞRENİM AĞLARI

Önceki bölümde okullara ilişkin yaygın yakınmaları tartıştım. Söz konusu yakınmalar Carnegie Komisyonu'nun bir süre önce yayınlanan raporunda işlenmişti. Okula kayıt olunan öğrenciler diploma almak alma için, diplomalı öğretmenlere boyun eğiyorlar. Her iki tarafın da hayal kırıklığına uğraması bir yana, yetersiz bina, vakit ve paradan da yakınıyorlar.

Bu türden eleştiriler bireyleri başka bir öğrenme biçimi olup olmadığını sorgulamaya götürüyor. Çatışmalı anlamda, aynı bireylere bilgilerini nasıl edindikleri baskı yapılarak sorulduğunda, bilgiyi okuldan çok, okul dışında öğrendiklerini açıklayacaklardır. Gerçeklere ilişkin bilgileri, hayatı, işleri, arkadaşlarından, kitaplardan ya da TV'den; ya da bir sokak çetesine, hastaneye, gazeteye, bir tesisatçıya veya bir sigorta bürosuna girebilmek için çıraklık yaptıkları günlerde öğrenmiş olabilirler. Okul bağımlılığına karşı bir almaşık olarak kişilerin öğrenmelerini sağlayan kimi yeni gereçler için toplum kaynaklarını kullanma anlamına gelir bu. Daha çok, kişi ve çevresi arasında eğitim ilişkisinin başka bir uzamının oluşturulmasıdır yapılan. Söz konusu eğilimin genişlemesi için, olgunlaşan tutumlar, öğrenme, gündelik hayatın özelliği ve yapısı için hazırdaki gereçler elverişli hale getirilmelidir.

Tutumlarda bir değişikliğin olduğu görülebilir. Okula bağımlı olmak artık gururlanma gerekçesi olmaz. Bilgi işleyiminde tüketicilerin karşı duruşları hızlanıyor. Öğretmenlerin

pek çoğu, öğrenci, vergi yükümlüsü, patron, ekonomist ve polisler artık okul bağımlısı olmayı istemiyor. Yeni kurumları biçimlendirmekten duydukları hayal kırıklığının önüne geçen yalnızca imgelem eksikliği değil, çoğunlukla, iletişilebilir bir dil ve ilgi yetersizliğidir de. Söz konusu bireyler ne okulun olmadığı bir toplumu ne de okuldan arındırılmış bir toplumdaki eğitim kuruluşlarını düşlüyorlar.

Bu bölümde, okulun evrilmesinin olası olduğunu açıklayacağım. Öğrenme eylemi için, öğrencileri heves ve vakit bulmaya özendirebilir veya rüşvet vermek için öğretmenler bulmak yerine, bireyin kendi kendine güdülendiği öğrenmeyi yeğleyebiliriz. Öğretmen aracılığıyla, eğitim izlencelerini sınırlı alanlarda tutmak yerine, yaşamla kurulacak yeni ilişkilerle öğrenebiliriz. Okulu öğrenme eyleminden uzak tutacak kimi özyapıları ve salt birçok bireye değil, ilgi öbeklerine yönelinmesi gereken eğitim kuruluşlarının temel dört göbeğinin anaçizgilerini çizmeye çalışacağım.

Ereksiz Yapılar Kimlere Hizmet Eder?

Okulları değişken, siyasal ve ekonomik dizgelere bağımlı olarak düşünmeye alıştık. Siyasî önderlik biçimini değiştirip, bir sınıfın ilgisinin artmasına yardım edebilir ya da üretim araçlarının sahipliğini özel sektörden alıp kamuya verebilirsek okul sistemini de dönüştüreceğimizi anlayabiliriz. Bununla birlikte, toplumsal düzenlemeleri dönüştürme yolunda ortaya bir değişim koymak için okulların yanı sıra, gizilgüç olarak içinde önemli bir enerji taşıyıp, varolan hayal kırıklığına karşın önereceğim eğitim kuruluşlarının düşsel bir topluma hizmet edeceğini söyleyebilirim. Bu yaklaşıma karşı alabildiğine açık bir karşı çıkmayla karşılaşılmıştır: Bilgi kanalı, okulları değiştireceğine, önce siyasal ve ekonomik sistemi değiştirmeye hizmet etmeliyken, neden ı ereksiz kullanılıyor?

Bu karşı koyuş aynı zamanda, etkili herhangi bir karşı çıkışta içerilen politik gizilgüç ölçüsünde, okul sisteminin asıl sosyo ekonomik yapısını da küçümsüyor.

En temel anlamda okullar, herhangi bir hükûmet ya da piyasa düzenlemesiyle üretilmiş düşünyapıdan bağımsızdır. Aile, dinsel kurum, basın, ülkeden ülkeye değişiklikler gösterebilir, ancak okul sistemi her yerde aynıdır. Bu gizli öğretim izlencesi her taraftta aynı etkileri gösteriyor. Bunun gibi, okul da komşusunun uğraşman olmayan hizmetindeki kurumsal metalara bedel biçen tüketiciyi biçimlendiriyor.

Okullulaşmanın gizli öğretim izlencesi, toplumu her yerde bilimsel bilginin rehberliğindeki yazçizciliğin etkili ve yardımsever olduklarına ilişkin söylene inandırıyor. Adı geçen eğitim izlencesi, üretim arttıkça hayat düzeyinin yükseleceği yolundaki inancı da öğrencilerin aklına ağır ağır yerleştiriyor. Böylece, zararına olan hizmetlerin alışkanlığı ve yabancılaştırıcı üretimi, kurumsal bağlılık yönündeki anlayışlılığı ve kurumsal ayrıştırmanın onaylanmasına hız veriyor. Öğretmenler tarafından bunun tersi onca emeğe karşın ve denetimi düşünyapının ele geçirip geçirmemesi önemsenmeden, okulun gizli öğretim izlencesi bütün bu etkilerin oluşmasına neden oluyor.

Başka bir deyimle, okullar asıl olarak faşist, demokratik ya da sosyalist, büyük-küçük, varsıl-yoksul bütün ülkelerde benzerlikler gösteriyor. Bu söylencesel açıklamalara karşın, okul sisteminin bu açıklaması, bizim, söylenin dünyadaki açıklamasını, üretim biçimini ve sosyal denetimini belirgince görmemizi sağlıyor.

Bu tanımla yola çıkarsak, okulların derin ve bağımlı değişkenler olduğunu savlamak aldatıcı olur. Söz konusu durum, okul sistemindeki yığınsal değişimi geleneksel anlamda planlanan toplumsal ve ekonomik değişimin etkilerinden

biri olarak umut etmek de yanılsamadır. Fakat yine de, bu yanılsama tüketici toplumun yenileme birimi olan okula eleştirilemezlik sağlıyor.

Burada, Çin örneği öne çıkıyor. Çın, üç bin yıldır, öğrenme süreci ve Mandarin (resmî Çince) sınavlarında bağışlanan üstünlük arasında fark gözeterek üst düzey bir öğrenimi korumuştu. Çin, dünya devlerinden biri ve ulus-devlet olmak için uluslar arası okullaşmayı yeğledi. Yalnızca geçmişe yönelik bir değerlendirme yapmak, Büyük Kültür Devrimi'nin toplum kurumlarını okuldan arındırmada elde edilen ilk başarılı girişim olmasını yok edip etmeyeceğini anlama fırsatı verecektir.

Okulun ters çevrilmiş biçimi olan yeni eğitim kuruluşlarının ağır ağır oluşması bile, bütün ülkelerde devletçe düzenlenen çarpık görüngünün en duyarlı yerine saldırı olacaktır. Okuldan arındırma gereksinimini ortaya açıkça koymayan politik bir izlence, devrimci özellikten yoksundur. Farklı ve yoğun halkavcılığı dışında bir şey değildir bu. '70'lerin rastgele ve önemli bir politik programı şöyle yorumlanmalıdır: Okuldan arındırma gereksinimi belirginçe nasıl vurgulanabilir ve toplumun düzeyli eğitimi öncü özelliklerini nasıl sergileyebilir?

Dünya piyasaları ve önemli politik görüşlerle ortaya konulan egemenliğe karşı duran bu çaba, kimi toplum ya da ülkelerde zayıflık sonucu görmezden gelinebilir, ancak bu zayıflık her bir toplumu, yürüttüğü eğitim yapısının değişimiyle özgürleştirmenin önemini güçlendirmek amacıyla ek bir gerekçedir ve bu değişimdir, toplumların olanaklarını aşmayan bir yapıdadır.

Yeni Biçimsel Eğitim Kuruluşlarının Genel Özyapısı

Düzeyli bir eğitim sisteminin üç ereği olmalıdır: Hayatının herhangi bir döneminde, hazır kaynaklara varıp öğrenim

yapmak isteyen herkese olanak verilmelidir, bilgisi olanların bilgilerini paylaşmalarına ilişkin kendilerinden bir şeyler öğrenmek isteyenleri bulmaları için yetki verilmelidir; topluma, becerilerin ortaya çıkmasını sağlayan bir olanak olarak, herhangi bir konuyu onlara sunmak isteyenler için gereken fırsatlar tanınmalıdır. Bu tür bir sistem yasal güvenceye ihtiyaç duyar. Öğrencilere zorunlu bir eğitim izlencesine boyun eğmeleri için baskı yapılmamalı ve bir diploma ya da belge sahibi olma gibi bir ayrımcılıktan uzak tutulmamalı, aksine, hizmet öğrenimi için toplumun şansını azaltan eğitimcilerin ve eğitim sistemlerinin alabildiğine uğraşman malzemelerini sağlayanlardan vergi alıp, halkı bu uygulamayı desteklemesi için zorlamalıdır. Böylesi bir eğitim sistemi evrenseldir. Fakat yine de, bütünüyle eğitimi temel alan konuşma, toplanma ve basın serbestisini sağlamak ereğiyle çağcıl teknolojiler kullanılmalıdır.

Eğitim kurumları hayattaki her şeyde bir gizlilik olduğu yargısı üzerine planlanıyor. Hayatın bu özelliği anılan gizlilikten haberli olmaya bağlıdır. Söz konusu gizlilikler, yalnızca düzenli biçimde izlenerek öğrenilebilir ve bunu yalnızca öğretmenler yapabilir. Okullu anlayıştaki birey, dünyayı yalnızca giriş kartı olanların girebildiği sınıflı piramitler olarak algılıyor. Yeni eğitim kuruluşları bu piramitin katlarını birbirinden ayıracaktır. Eğer kapıdan girilme izni verilmiyorsa, denetim odasının ya da parlamentonun penceresinden bakmasına izin verilmelidir. Bir de, bu türden kuruluşlar öğrencinin kredi ya da soykütüğüne bakılmadan kurumda bulunmasını sağlayacak kanal işlevi yüklenmelidir; kişinin toplumsal alanda ihtiyarların veya büyüklerinin o anki bilgi çevrenin dışında kalması sağlanmalıdır.

Gerçek bir öğrenme için gereken bütün kaynakları barındıran dörtten fazla kanal ya da bilgi değişimi olmadığına ina-

nıyorum. Çocuk, beceriler ve değerler için örnekçe işlevi görenlerce çevrilmiş şeyler evreninde büyümekte; çevresinde kendisini tartışmaya, yarışmaya, güçbirliğine ve anlamaya zorlayan akranlar bulup, talihliyse sahiden kendisiyle ilgilenen deneyimli bir yetişkinle karşılaşıp, onun eleştirisiyle yüz yüze kalıyor. Şeyler, örnekçeler, yaşıtlar ve yetişkinlerin her biri, kişilerin daha fazla giriş hakkı olmasını sağlamak için farklı bir düzenleme gerekiyor.

Saydığımız dört farklı kaynağın her birine girmenin yollarını belirleyecek bir «ağ» için «fırsat ağı» deyimini kullanacağım. Ne yazık ki, «ağ» çoğunlukla aşılama, öğretim ve eğlence amacıyla, diğerlerince seçilmiş malzemeye, önceden hazırlanmış kanalları saptamakta kullanılıyor. Gelgelelim bu, bir diğerine ileti göndereceklerin ulaşılabileceği telefon ya da posta servisi amacıyla kullanılabilir. Düzenleniş biçimi böyle olan ağlar için daha az kandırıcılık, günümüzdeki kullanımca daha az öbeklendirilmiş, yasal, düzenli ve teknik açıların içerildiği bu türden bir düzenleme gerçeğinin daha çok aşılayıcı olduğu başka bir ortak sözcük bulmayı isterdim. Bu türden bir sözcük bulamadığım için «eğitim ağı»yla aynı anlamdaki «fırsat ağı» sözcüklerini kullanacağım.

Gereksinilen şey onların halka açık, eğitim ve öğrenim ereğiyle eşit fırsat sağlamak için düzenlenmiş «ağ»lardır.

TV ve kasetçalarlarda kullanılan eşdüzeydeki teknolojiyi bunlara örnek verebiliriz. Bütün Latin Amerika, bugünlerde TV ile buluştu. Bolivya'da hükûmet altı yıl önce kurulan bir TV vericisinin giderlerini karşılıyor ve ülkede dört milyon yurttaş için yalnızca yedi bin TV bulunuyor. Günümüzde bütün Latin Amerika'da TV'ye bağlanmış birikimler beş kişiden birine bir kasetçaları olma imkânını sağlardı. Eklersek, bu para, pek çok boş kaset almanın yanı sıra, taşrada bile bir kaset-kütüphane kurmaya yeterdi.

Kuşkusuz, bu kaset ağı TV'nin şimdiki «ağ»ından alabildiğine farklı olacaktır. Kasetler, bilisizler ve okuma-yazması olmayanlar kayıt yapabilecek, koruyacak, yaygınlaşacak fikir ve düşünceleri böylece yineleyebileceklerdi. Tersine, TV yatırımları (ya da yatırımcıların) karar vereceği kişilerin isteklerini yanıtlayan, kurumsal anlamda öğretilmiş izlencelerle; kendini denetlemeyi sağlayacak güçteki yazçizcilerin (politikacı ya da eğitimci) ortaya çıkmasına gerekçe oluyor.

Teknoloji bağımsızlığı, öğrenmeyi ya da yazçizcilik ve okulla eğitimi gerçekleştirme adına kullanılmayı bekliyor.

Bağımsız Dört Çalışma Ağı

Yeni eğitim kurumlarının tasarımlanması, müdürün ya da bir diğerinin yönetimsel hedefleri ya da uğraşman eğitimcilerin öğretim hedefleriyle ya da varsanılmış bir öğrenci sınıfıyla öğrenme hedefiyle başlamamalıdır. İlk adım, «insan ne öğrenmeli?» sorusuyla atılmalıdır.

Öğrenme eylemini gerçekleştirmek isteyen, öğrendiğini kullanmak için bilgiye ve eleştirel yargıya gereksinimi olduğunu bilir. Bilgi bazı şeylerde, sözgelimi mekanik aygıtlarda ve kişilerin belleklerinde saklanabilir. Düzeyli bir eğitim sisteminde bilgi vericilere girmeye ek olarak ötekilerin iznini gerektirirken, şeylere giriş (başvurma) öğrencinin tek isteğidir. Bununla birlikte, eleştiri arkadaşlarından ya da ihtiyarlardan geliyor. Bu durum şöyle açıklanabilir: Anlık bilgileriyle uzlaştığım, akranım olan öğrencilerden gelen eleştiriler ya da sağlam deneyimleri sonucu sağladıklarından bana da bir pay verecek olan büyüklerimden gelen eleştiriler. Ortaklar, onlarla birlikte bir sorunun tartışılacağı meslektaşlar olabilmelerinin yanında, kitap okumada, yürümede eşlik edilecek arkadaşlar olabilirler. İhtiyarlar öğrenme'nin hangi beceriyle gerçekleşeceği; verili bir anda nasıl bir ortak aranacağına

ilişkin deneyimlidirler. Ortakların doğru sorular sormasına ve alınacak yanıtların yetersizliğinde rehberlik edebilirler. Bu konuda kaynak sorunu yoktur, ancak bunlar ne eğitim kaynakları olarak geleneksele karşıt olmayan biçimde kabul ediliyorlar ne yoksulların öğrenimi için kullanılıyorlar. Eğitim alabilmek adına bu kaynakları arayan birinin kullanması için, bu kaynakları sağlamak kolaylaşsın diye ayrıntılarıyla tasarımlanarak ortaya konulan, birbirleriyle yeni yapılar tasarımlamalıyız. Yönetim, teknoloji ve yasal düzenlemeler bu türden bir ağ oluşturmanın gereçleridir.

Eğitim kaynakları, genellikle eğitimcilerin izlence ereklerine göre tanımlanıyor. Benim öğrendiğim tam tersi. Öğrencinin hedeflerinin açıklanmasını ve gerçekleştirilmesini sağlayacak farklı dört yaklaşım sunuyorum.

1- Eğitim Hedefi İçin Kaynak Hizmeti: Bu türden bir uygulama, araçların ya da biçimsel öğrenimin kullandığı süreçlere yönelmeyi kolaylaştırır. Bu türden gereçlerin bazıları kitaplıklarda, kiralama şirketlerinde, laboratuvar, müze ya da tiyatro gibi yerlerde korunabilir. Kalanların da fabrikalarda, havaalanlarında ya da çiftliklerde gündelik kullanımı düşünülebilir. Ne var ki, böyle yerler öğrencilerin stajyer olarak görevlendirilmeleri için uygunlaştırılmalıdır.

2- Beceri Değişimi: Bireylere, yeteneklerinin listesini yazma olanağı tanır. Bu becerilerden bazılarını öğrenmek isteyenler için, örnekçe işleviyle hizmet etmek istediklerinde, adreslerini bulmak yetecektir.

3- Yaşıtlarla Eşleşmek: Neden ve nasıl diye sorabilecekleri bir ortak bulma beklentisiyle, istedikleri öğrenme'yi tanımlamaya olanak veren bir haberleşme ağı.

4- Serbest Eğiticilere Kaynak Hizmeti: Uğraşmanların ve serbest eleman olarak çalışacakların adresi ve kısa

açıklamaların ve hizmetlere katılma koşullarının bulunduğu bir liste dosyasından oluşur. Sonraki sayfalarda göreceğimiz gibi bu tür eğitimciler eski müşterilerine yaptıkları yardım ve oylarla seçilirler.

Eğitim Erekleri İçin Başvuru Hizmetleri

Öğrenmenin temel kaynağı nesnelerdir. Bireyin çevresel düzeyi ve ilişkileri ne kadar öğrenilebileceğini rastlantısal olarak belirler. Biçimsel öğrenim hem kesintisiz edimleri için özel kullanım olanakları gerektirir hem de eğitim ereklerine varmak için yapılacak özel şeyler. Sözgelimi, depodaki bir makineyi çalıştırmaya ya da parçalarına ayırmaya yönelmek özel bir haktır. Ayrıca, üretim sürecinden çıkarılarak öğrencilerin düzenlemesine bırakılmış hesap tahtası ya da abaküs, bir bilgisayar, kitap, bir bahçe ya da aygıtı kullanmayı amaçlayan bir haktır.

Sorun artık, kimi eylemlere katılan ve bunlardan bir şeyler öğrenen yoksul-varsıl çocuklar arasındaki eşitsizliktedir. Bunun izinden giden Eğitimdeki Fırsat Eşitliği ve benzeri kuruluşlar, yoksulların eğitim olanaklarını çoğaltmak için şansları alabildiğine eşitlemeye çalışıyor. Bu ayrımın yaşamsal noktası, kentteki varsıl ya da yoksulların benzer biçimde çevrelerindeki olanaklardan yapay olarak uzak tutulduklarını tanımlamaktır. Çocuklar «plastik» bir çağda doğuyorlar ve uzmanlar onların anlayışlarını önleyen iki engelin asıl doğasını görmelidir. Bunlardan ilki, nesnelere, ikincisi, kurumların çevresine göre yapılanmıştır. İşleyimsel tasarım nesnelerin doğalarına uymayan, çatışmalı bir dünya kuruyor ve okullar, nesnelerin kavranabilir yapılarının bulunduğu dünyaya ulaşmalarına ket vuruyor.

Kısa bir New York yolculuğumun ardından, Meksikalı köylü bir kadın, mağazaların yalnızca «kozmetiklerle birlikte

kullanılabilen giysileri» satmalarından etkilendiğini söylemişti. Kadın, işleyimsel ürünlerin doğallıklarıyla değil, çekicilikleriyle alıcısıyla konuştuklarını anlatmak istiyordu. İşleyim, yaptığı işleri salt uzmanların anlayabileceği yapaylıklarla süsleyerek kişiyi kuşatıyor. Uzman olmayanlar, bir saatin tiktaklarını, bir telefonun zilini ya da elektronik daktilonun işleyişini sağlayan düzeneği anlama çabasından, aygıtın bozulabileceği korkutmasını verip kavrayışını yasaklamıştır. Transistörlü bir radyonun nasıl bir çalışma düzeneği olduğu, alıcıya anlatılabilir ama alıcı bu açıklamayı kendi başına bulamaz. Tasarımın bu türü, uzmanların kendi bilgilerinin ardına gizlenmeyi, sorgulanıp eleştirilmemek kolaylarına geldiği için, aygıtlara yabancı bir toplum oluşturuyor.

Bilisiz için doğa ne denli gizemliyse günün tüketicisi için insan elinden çıkma bir çevre de o denli gizemli ve açıklanamazlaşmıştır.

Eğitim gereçleri de okulların denetimine alınmıştır. Eğitimin sıradan erekleri uğraşman eğitimciler için uzmanlık alanı olmuş ve giderleri artırıp, çevreyi ya da öğretmenleri özendirmeye zorlamaları sonucu çoğaltılmıştır.

Öğretmen, uğraşmanlık alanı olarak açıkladığı ders kitabını kıskanıyor ve öğrenci laborutavar çalışmasını okul çalışmasıyla bir tuttuğu için, laboratuvardan nefret edebiliyor. Yönetici, kitaplığı öğrenme yeri işleviyle kullanmak yerine, oyun yeri olarak kullanan öğrencilere karşı, gideri hayli fazla kamu malzemelerini savunmak için, kitaplık bekçiliği tutumunu anlaşılabilir biçimde açıklıyor. Böyle bir ortamda öğrenci harita, laboratuvar, ansiklopedi, veya miroskopu yalnızca öğretim izlencesinin izin verdiği sıklıkta kullanıyor. Büyük klasik yapıtlar bile, kişinin yaşamında derin izler bırakmak yerine, yalnızca izlencende yer alma amacıyla bulundurulu-yor. Okullar, bütün olanakları eğitim gereci olarak adlandırıp, gündelik hayattan uzaklaştırıyor.

Okuldan arınacaksak, sözü geçen iki eğilim de ters çevrilmelidir. Fiziksel ortam elverişli duruma getirilmeli, öğretim gereçlerine indirgenen fiziksel öğrenme kaynakları kişinin kendisine dönmesi sonucu çıkan öğrenim için kullanılabilir hale getirilmelidir. Eğitim gereçlerini salt izlence doğrultusunda işlevlendirmek, onları genel kullanım alanlarından uzaklaştırmaktan daha olumsuz etkiler bırakır ve bu, öğrencileri yozlaştırır.

Oyun kavramı da önemli bir olgu olarak ortadadır. Okulların gelir ve saygınlık sağlama yolunda kullandıkları ve bunun için ek yatırımlara yöneldikleri spor bölümlerinden (futbol, basketbol vb.) söz etmiyorum. Sporcuların da ayrımsadığı gibi, bir savaş havasında geçen turnuvaları kapsayan bu girişimler, sporun oyun yanını yok etmiş ve okulların doğal yarışını güçlendirme ereğiyle kullanılır olmuştur. Belleğimdeki biçimsel dizgeyi kavramada olanak sağlayacak olan asıl unsur, oyunların eğiticiliğidir. Kuram oluşturma, dilbilim, önerili uslamlama, geometri, fizik ve kimya bile oynayanlar için kolaylaşıyor. Arkadaşlarımdan biri «Kanıtlama Tılsım» denilen ve birkaç zar ile, üstünde on iki tane uslamsal simge olan bir tür oyunla, Meksika pazarlarından birine gitmiş. Çocuklara iki-üç birleşimle anlamlı bir tümcenin nasıl kurulabileceğini sormuş ve oyunu izleyenlerden kimileri bir saat içinde tümevarımsal yöntemle oyunun ilkelerini kavramışlar. Biçimuslamlaması kurallarla ilerleyen birkaç saatlik oyunun sonunda çocukların bazıları, önermeye dayalı uslamın dayanaklarını diğer çocuklara anlatacak düzeye varmışlar. Anlamayan diğerleriyse, oyun yerinden ayrılmışlar.

Aslında böylesi oyunlar, kimi çocuklar için değişebilir belitsel dizgeler üzerine yapılandırılmış biçimsel düzenek gerçeğine vardıkları için ve bu kavramsal işlemler oyun olduğu için özgürleşip eğitimin ayrı türlerinden birini oluşturmuştur. Bu oyunlar sıradandır, ekonomiktir ve oyuncularca düzenle-

nebilir. Okul ruhbilimcileri bu tür becerileri olan öğrencilerin sosyallik karşıtı, hasta ruhlu ve dengesizlik gibi bir tehlikeyle yüz yüze olduğunu savlasalar da, izlence dışı bu oyunlar, yeni hünerleri bulgulayıp ilerletme olanağı verir. Oyunlar okulda turnuva olarak düzenlendiğinde salt boş vakti doldurmakla kalmayıp, aşağılık duygusuyla soyut bir bağlantı kurmadan oyunu yarışmaya dönüştüren araçlar olurlar.

Okulun eğitim gereçleri üzerindeki denetimi, başka bir etkiye de neden oluyor: Pahalı olmayan gereçlerdeki maliyet artışı. Gereçler saptanmış saatlerin kullanımına bırakılarak, depolanmasını ve kullanımını denetlemek için, uğraşmanlara para ödenmesi. Bu durum öğrencilerin okula duydukları öfkeyi, pahalı gereçlerden çıkarmalarına neden olur.

Öğretim malzemelerinin dokunulmazlığı, çağcıl incik boncuğun bilinmezliğiyle koşuttur. 1930'lu yıllarda rastgele bir genç, arabasını onarmayı bilirdi; ama bugünlerde araba üreticileri kablo sayısını çoğaltıp, uzmanlarından başka birinin araba onarmasına izin vermiyor. Bir zamanlar bir radyo bütün komşuların radyosunu geribeslemede bağırtan bir verici kurmaya yetecek yoğunlaç ve sarımlıkta üretilirdi. Transistörlü radyolar daha kolay taşınabiliyor, ancak onlardan kimsecikler ayrılmak istemiyor. İşleyimi gelişmiş ülkelerde bunu değiştirmek çok zor olacaktır. Hiç değilse Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde niteliğin eğitimin parçası olması konusunda diretmeliyiz.

Görüşümü bir örnekçeyle açıklayacağım. Peru gibi bir ülkede, on milyon dolar harcayıp 183 santim eninde bir patika açıp, küçük kırk bin köyü birleştirmek olası. Ayrıca, köylerden her biri için ortalama beş tane üç tekerlekli at arabası sağlanabilir. Büyüklüğü bu ölçüde olan birkaç yoksul ülke, köylerinde kapandaymış gibi hayatlarını sürdürmeye çalışırken, bu tutarın daha azını yıllık olarak varsıllara ve onlara çalışanlarına hizmet eden araba ve yollara ayırıyor. Bu basit

ama sağlam küçük taşıtların toplam tutarı yüz yirmi beş dolar iletim ve altı beygir gücündeki bir motora ayrılan paranın yarısı kadardır. Bir at arabası saatte on beş mil gidebiliyor ve 425 kiloya kadar yük taşıyabiliyor.

Bu tür bir ulaşımın köylüler için ne denli çekici olduğu ortada. Ellerinde güç olanların patikalar için para ayırmayı ve yolları at arabalarıyla doldurmayı istememelerinin nedeni açık. Bir köyün lideri hız sınırlaması yapmak istediğinde, atın hızı saatte yalnızca yirmi beş mildir. Kamu kurumlarının çalışması için bu kadarı yeter. Bu, yalnızca süreli bir önlem olarak görülürse, işlevini yerine getiremez.

Bu örnekçenin sosyo ekonomik, parasal ve teknik uygulanabilirliğini sergileme yeri bu sayfalar değil. Yüksek tutarda para gerektiren bu ulaşım için bu tür bir almaşığa olanak verildiğinde, birincil olanın eğitim olduğunu göstermek istiyorum. Birim ederi atlardan her biri için yüzde 20'lik bir zamla, gelecekte araba alacak her kullanıcı, motor onarımı hakkında bilgilenme hedefiyle birkaç ay harcayıp, onarımı kendisi yapabilecektir. Bu, ek harcamayla çeşitli yerlere dağ'tılan fabrikalardaki üretimi merkezden uzaklaştırmayı gerektirecektir. Artan kazanç, yalnızca eğitim harcamalarını kapsamakla kalmayıp, herkesin araba onarmayı kolayca öğreneceği ve motordan anlayan birinin eliyle, ekin sürme makinesi ve pompa olarak işlev görecek sağlam bir motor, ileri ülkelerdeki bilinmez makinelere oranla daha yüksek eğitim yararları sağlayacaktır.

Bir tek çağcıl hurdalar değil, yeni kentlerin kamu alanları da göz ardı edilemez. Amerikan toplumunda çocuklar, birçok şeyden ve özelleştirilmiş oyun alanlarından yoksundur. Ancak özel mülkiyetin olmadığını söyleyen toplumlarda bile çocuklar oyun alanı vb'lerinden yararlanamıyor. Çünkü böylesi yerlerin, uğraşmanların özel erkinde olduğu düşünülüyor ve gerçeği bilmeyenler için tehlike oluşturuyor; son kuşaktan

başlayarak tren yolları, itfaiye için yasak bölge ilan edilmiştir. Fazla yaratıcılığa da gerek duymadan, bu tür yerlerde güvenli alanlar oluşturmak kolaydır. Eğitim kuruluşları el becerileriyle ilgili eğitimi okuldan arındırmaya bağlı tutup, bunun eğitimsel değerini açıklamak isteyecektir. Kimi işçiler, işlerinin öğrencilere açık olmasından hoşlanmayacaktır ama bu durum, eğitimin yararlarıyla dengelenebilir.

Binek araçlarının Manhattan'da kullanılması yasak; bunu düşünmek beş yıl önce olanaksızdı. Günümüzdeyse New York'un belirli caddeleri araç akışının yoğun olmadığı zamanlarda geçişe kapalıydı ve bu durum varkalmayı sürdürecek gibi. Aslında, kavşaklı pek çok cadde araç geçişine kapatılmalı ve her yere park etmek yasaklanmalıdır. Bireylere açık bir kentte ardiyelere ve laboratuvarlarda kilitlenmiş öğretim gereçleri, kimseye zarar gelmeyecek biçimde mağaza önlerinde rahatça sergilenip kullanıma açılabilir.

Öğrenme erekleri okulların ve öğretmenlerin erkinden çıktığında, öğrenenler için pazar renklenecek ve «el işi eğitim» tanımı genişleyecektir. Malzeme satış yerleri, kitaplıklar, laboratuvarlar ve oyun alanları buna uygundur. Fotoğraf işlikleri, ofset basımevleri yerel gazeteler yayınlama olanağı verebilir. Kimi mağazaların önü öğrenci merkezleri, kapalı devre TV sistemiyle izleme bölümleri oluşturulabilir; başka bir yere de kullanım ve onarım erekli yazıhane gereçleri konulabilir. Klasik müzik, uluslar arası halkbilim ve caz çalışmaları müzik dolabı veya kasetçalarlar ile, açık alanlarda halkın kullanımına açılabilir. Sinema kulüpleri aralarında ve ticarî TV'lerle yarışabilir. Müze çıkışları, ilgili müdürlükçe düzenlenecek yeni-eski sanat çalışmalarının özgün yeniden çoğaltımlarının dönüşümlü sergilendiği yerler olarak kullanılabilir.

Uygulama için gereken uğraşman elemanlar öğretmenlerden çok, bekçiler, müze rehberleri veya kitaplıkçılar ben-

zeri daha donanımlı olmalıdır. Şuradaki biyoloji mağazasından, alıcıları, müzedeki deniz kabuklarından oluşan bir sergiye çağırabilir veya bir sonraki biyoloji hakkında videolar izletebilirler. Rehberler, zararlı böcek denetimi, diyet ve koruyucu diğer ilaçları sağlayabilir. Bu kişiler, bu malzemeyi sağlayabilecek ihtiyarlara önerisi olanlarla ilgilidir. «Öğrenme hedefleri» ağının giderlerini karşılamak için büyük bir bütçe hazırlanabilir ve saptanmış saatlerde herkese açık olacak bir örgütlenmenin üniteleri oluşturulabilir; ya da bu topluluk, daha sıradan gereçleri herkesin kullanımı için hazır tutarken, ücretli ya da ücretsiz görülebilecek gereçleri, ziyaretçileri yaş gruplarına uygun kullanım olanağı veren kararlar almaya götürebilir.

Eğitim ereğiyle hazırlanmış gereçleri sağlayacak kaynaklar bulmak, bir eğitim evreni kurmanın salt bir yanını ve belki de en az kapsamlı yanını çıkarır ortaya. Şimdilerde, okul kuttöreninin esirgediği gereçlere ayrılan para, herkesin, kentsel yaşama daha geniş ölçüde katılımını sağlama ereğiyle hizmete açılabilir. Çalışma koşulları izin verdiğince yaşları sekizle ön dört arasındaki çocukları her gün bir-iki saat çalıştıranlar, özel vergi indirimlerinden yararlandırılabilir. Erişkinlik törenine tekrar dönelim. Bu sözlerle ereklediğim şu: Önce kısıtlayıp sonra hak veriyoruz. Gençlerin oy hakkını elinden alıp; on ikisindeki delikanlıya toplumsal hayata atılıp adam olma hakkı tanıyoruz. «Okula gitme yaşı»ndaki kimselerin pek çoğu, pek çok memur ve belediye görevlisine göre komşuluk konusunda daha bilgililer. Kuşkusuz, bu insanlar çok şaşırtıcı sorular sorup, yazçizcileri korkutan çareler öneriyorlar. Gençlerin kendilerini kanıtlamalarına izin verilmeli, çünkü bilgilerini ve gerçeğe erme yolundaki becerilerini halka dayalı hükûmetin hizmetinde kullanmalılar.

Yakın bir geçmişe değin okulların yarattığı tehlike, polis ve itfaiye örgütünde veya eğlence sektöründe barınan bir çı-

raklığın tehlikeleriyle oranlandığında, hemen hesaplanabiliyordu. Okulları, gençleri korumanın bir yolu gibi uslamlamak kolaydı. Gündemde bu tartışma artık yok. Yakın bir geçmişte, karakollardan birinin hücresinde asılmış halde bulunan Puerto-Ricolu bir genç olan Julia Rodan'ın öldürülmesini protesto eden bir grup silahlı gencin (Young Lords) ele geçirdiği Harlem'de Metodist kiliselerden birine uğradım. Söz konusu grubun, Cuernavaca'da okula bir süre gelmiş liderini tanıyordum. Gruptan biri olan Juan adlı gencin yanlarında olmadığına şaşırdığımda, uyuşturucuya yeniden başladığı ve Devlet Üniversitesi'ne geçtiğini öğrendim.

Toplumumuzun fabrika ve malzemeye ayırdığı önemli yatırımlar arasında planlama, özendirme ve yasalar, eğitimin gizilgücünü geçmekte kullanılabilir. İş çevrelerinin, Haklar Yasası'nın, kişilerin; sayısız tüketici ve sayısız çalışanı, paydaşlar ve kendilerine mal getiren şirketlerce bağışlanan ekonomik güçle özlük haklarını korudukları yasal önlemleri birleştirmesine fırsat verilmedikçe, eğitim erekleri için, bütün olanaklarını eksiksizce kullanmaları gerçekleşmeyecektir. Dünyadaki pek çok uygulama becerisi «know-how» ve üretici süreç ve olanaklarının söz konusu olanları kullanmalarına olanak verildiği halktan olduğunca; alıcıların, çalışanların ve paydaşların hizmetinden uzakta gereçler, şirket duvarları arasına alınmıştır. Kapitalist ülkelerin reklama ayırdığı para, General Electric, NBC-TV ya da Budweiser bira şirketi tarafından eğitime aktarılabilir. Fabrikalar ve ofisler tekrar düzenlenmelidir. Böylece, günlük çalışmaları öğrenmeyi sağlayacak biçimde herkesin kullanımına açılabilir ve alıcıların bilgi edindikleri kurumlara bir ödeme yapmalarının yöntemi bulunabilir.

Ulusal güvenlik örtüsüyle, bu genel kullanımdan ötürü, bilimsel erekler ve donelerin daha önemli kısımları sağlanabilir. Yakın geçmişe kadar bilim, bir anarşistin düşü gibi çalışan

bir forumdu. Araştırma yapma becerisi olan herkes, biraz olsun, bu araştırmanın gereçlerini kullanmakta eşitti. Bugünlerde ise, yazçizcilik ve örgütlenme, bilimi tahtından etmiş görünüyor. Bilimsel bilginin uluslar arası ağına evrilen şey, yarışan öbeklerin kapsadıkları bir alandadır. Bilimsel topluluğun ürünleri ölçüsünde, üyeleri de kılgısal başarıyı eksen almış ulusal ve işbirliği izlencelerine; bu ulusları ve anonim şirketleri destekleyenlerin kökten güçsüzleşmesine bağlanmıştır.

Uluslar ve anonim şirketlerin denetlediği bir dünyada, eğitim erekleri için çok sınırlı kullanım hakkı olasıdır. Ama eğitim erekleri için paylaşılabilecek olan bu gereçlerin yaygınlaşan kullanımı, asıl siyasal engelleri aşmamıza yardım edecektir. Halk okulları, malzemelerini eğitim erekli kullanma denetimini, özel kesimden uğraşmanlara bırakıyor. Okulların kuramsal evrimi, onları eğitim için işlevlendirme hakkını sağlamak için kişilere yeterli gücü verebilir. «Şeyler»in eğitimsel yanı hakkındaki özel ve anonim şirket denetimi silineceği yere vardığında, asıl kamu sahipliği oluşur.

Beceri Değişimleri

Bir gitar öğretmeni, ne bir müzede görev alsın diye sınıflandırılabilir, ne kamu tarafından sahiplenebilir ne de eğitim kurumunun deposunda çalıştırılmak üzere tutulabilir. Branş öğretmenleri, bir beceri edinmek için gereksinilen nesnelerden ayrımlıdır. Bu, iki durumda da onlardan vazgeçilebileceği demek değildir. Kendime yalnızca bir gitar değil, kasete alınmış gitar dersleri ve resimli müzik kitapları alarak gitar çalmayı öğrenebilirim. Varolan kasetler, öğretmenlerden daha iyiyse ya gitar çalmayı öğrenmek için yalnızca gecenin geç vakitlerini ayırabiliyorsam, çalmak istediğim ezgiler yaşadığım ülkede bilinmiyorsa ya da ürkek biriysem ve bu işi

kendi başıma becerebilmeyi yeğlediysem, bu türden düzenlemelerin yararı olabilir.

Branş öğretmenlerinin bir listesi hazırlanıp, eğitim gereçlerine okulla değil, daha farklı kanallarla ulaşılabilmelidir. Bir gereç, kullanacak olanın komutuyla hazırdır ya da hazırlanabilir. Oysa bireylerden biri, yalnızca o işi başarmak isterse beceri kaynağı olabilir ve seçtiği zaman, yer ve biçimi sınırlandırır.

Branş öğretmenleri, bireyin öğreneceği ortağından farklı olmalıdır. Sunum toplantılarını izlemek isteyen yaşıtlar, yüzeysel ilgi ya da yeteneklerden başlamalı; alıştırma ya da ortak bir beceriyi geliştirme ereğiyle birleşmeliler. Basketbol oynamak, dans etmek, kamp alanı kurmak ya da yapılacak seçimleri tartışmak buna örnektir. Bununla birlikte, bir becerinin ilk aktarımı, bu becerisi olan biriyle, öyle bir becerisi olmayan ama edinmeyi isteyeni buluşturur.

«Beceri modeli», bir branşı olan ve bunu uygulamak isteyeni erekliyor. Bu tür bir uygulama, gizilgüç öğrenici için bir kaynaktır. Çağdaş buluşlar, bu uygulamada; kasetleri, filmleri ve panoları da içerme fırsatı veriyor. İletişim konusundaki branşlara özellikle istek gösterilecektir. Cuernavaca'daki merkezimizde on bine yakın yetişkin, İspanyolca öğrendi; aralarından çoğu, öğrenecekleri dili anadili gibi konuşmak isteyen, güdülenmiş öğrencilerdi. Bu öğrenciler, bir laboratuvarda yineleme esaslı, dikkatli hazırlanmış öğretim izlenceleri ve anadili İspanyolca olan biriyle yapılacak sıradan bir izlenceyle karşılaştıklarında, ikinciyi seçiyorlar.

Paylaşımı yaygın olan becerilerden birini gösteren kişi sürekli gereksindiğimiz insan kaynağını oluşturuyor. Bir dili konuşabilmede ya da araba kullanmada, aşçılıkta veya iletişim araçlarını kullanmada bizler çoğunlukla biçimsel öğretim ve öğrenimin çok az yararlı olduğunu, konuyla özellikle ilgili malzemeleri ilk sınamadan sonra ayrımsıyoruz. Cerrahlık ya

da keman çalmanın, bir başvuru ya da katalog okumakla veya bir gerecin kullanımının mekanik yönleri gibi karmaşık diğer becerilerin de aynı biçimde öğrenilmesinin önünde bir engel yok.

Özel bir zorlukla karşılaşmayıp, çok iyi güdülenmiş bir öğrenci, öğrenmek istediklerini nasıl yapması gerektiğini gösterebilecek birinden daha çok yardımı gereksinmez. Becerilerini sergilemeden önce eğitimbilimci olarak belge almaları gerekenlerin isteği; hayatlarının belli dönemlerinde, ihtimal, özel koşullar altında ya kişilerin öğrenmek istemedikleri şeyler öğrenen ya da bütün insanların, özel bir engeli olanlar dahil, belirli şeyler öğrenebileceği konusundaki üstelemelerinin sonucudur.

Bugünün eğitim piyasasında bulunan becerileri az rastlanır yapan, bu becerileri sergileyebileceklerin bir belgeyle, toplumun kendilerine duyacağı güven gösterilmedikçe, tasarımlarını gerçekleştiremeyecek olmalarıdır. Bir beceri edineceklere yardım edenlerin, öğrenme zorluklarına nasıl tanı koyacaklarını bilmeleri ve kişileri, emeklerini beceri öğrenmeye ayırmaları yolunda üsteliyoruz. Özetle, bu kişilerin eğitimbilimci olmalarını istiyoruz. Öğrenmeyi, öğretme uğraşı dışında tanımladığımız sürece, becerilerini sergileyeceklerin sayısı artacaktır.

Küçük çocukların öğrenim alanlarında, ebeveynlerin, beceriyle donanmanın ve öğretmenliğin bir kişide toplanmasına ilişkin üstelemeleri artık yanlış bulunmasa da, anlaşılırdır. Kendi çocukları için Aristoteles gibi birini bulma arayışındaki bütün aileler adına yalnızca kendini savunmadır bu. Öğrencileri isteklendirirken, bir tekniği de öğretecek kişiler o kadar az ve bulunması o kadar zordur ki, küçük öğrenciler çoğunlukla gerçek bir düşünürden çok, bir yalancıyla yetinirler.

Az rastlanır becerili kimselere duyulan bu istek, bu becerileri gösterecek olanların azlığı durumunda bile hızla karşı-

lanabilir. Ama böyle insanlara kolay ulaşılabilmelidir. 1940'lı yıllarda işlerinde çalışmak için okul eğitimi görmemiş radyo onarımcıları, Latin Amerika radyolarının iki yıl gerisinde değillerdi. Bu onarımcılar, satın alınması kolay ama onarımı olanaksız olan transistörlü radyolar çıkıp onları işsiz bırakıncaya kadar varkaldılar. Teknik okullar, onarımcıların verimini ve doğal olarak daha sağlam radyoların yapılabileceği şeyleri yapmanın uzağındadır.

İlgileri ortak bir noktaya yöneltmek, birinin becerisini paylaşmasına son vermek için oyun etmek demektir. Bireyin, becerisinin az rastlanırlığından sağladığı kazancı vardır ve onun yeniden üretilmesi sonucu bir çıkarının olması düşünülemez. İletişimde uzmanlaşan öğretmen, sanatçının, çıraklığını uygulamadaki gönülsüzlüğünden çıkar sağlar. Beceriler biçimsel bir eğitim sonucu beliriyorsa, toplum, bunların çok değerli ve güvenilir olduğuna inanmaları konusunda bir aşılamayla karşılaşır. İş piyasası becerilerin az rastlanılırlığına bağlıdır ve becerilerin az rastlanır olması doğrultusunda ya yetke dışı kullanım ve yaygınlaşmasını yasaklamak ya da nesnelerin, az rastlanır olan bilgi ve malzeme kullanımını sağlayabileceklerce üretim ve onarımı için gayret edilmelidir.

Okullar bu nedenle becerikli kişilerin sayısını azaltıyor. Dört yıllık hemşirelik izlencesinin hızla yayılması sonucu ABD'de hemşire sayısındaki düşüş bunun örneğidir. İki ya da üç yıllık izlencelere kayıt olunacak, yoksul ailelerden gelen kadınlar, bu uygulamayla artık hemşire olma olanağından da yoksun bırakılıyorlar.

Öğretmenlerin belgeli olmasında üstelemek becerilerin az rastlanır olması doğrultusundaki gayretin diğer örneğidir. Hemşireler hemşirelik eğitimi almaları için özendirilseydi ve iğne yapma, belge yazma ya da ilaç verme gibi kanıtlanmış becerileri dikkate alınıp çalıştırılsalardı, bir süre sonra eğitimli hemşire bulma sorunu yaşanmazdı. Belge uygulaması,

akademik özgürlük ayrıcalığı adına, başka birindeki bilgiyi paylaşmayı esas alan halk yararını değiştirip, eğitim özgürlüğünü sınırlama yönelimindedir. Becerilerin etkince değişimi uygulamasını güvencelendirmek için akademik özgürlüğü yayacak yasal düzenlemeler gereklidir. Rastgele bir beceriyi öğretme hakkı, konuşma özgürlüğü gibi bir hak olarak görülmelidir. Öğretimdeki sınırlamalar bir kez kaldırıldığında, buna koşut olarak, öğrenmedeki sınırlamalar da kaybolacaktır.

Branş dersi veren öğretmenlere, öğrencilere verecekleri hizmet için özendirilmeleri gerekiyor. Belgesiz öğretmenlere kamu anamalını açmanın iki basit yolu var; ilki, halka açık ve ücretsiz beceri merkezleri açmak. Böylesi merkezler işleyimleşmiş bölgelerde açılabilir. Saptanmış kimi çıraklıklara başlayabilmek için önkoşulları kapsayan okuma, daktilo, muhasebe, yabancı dil, bilgisayar programcılığı ve elektrik sayaçlarını okuma gibi belli diller, kimi makineleri kullanmayı öğreten beceri merkezleri açılabilir. Başka bir yaklaşım ise, alıcıların giriş ücreti ödemek zorunda kalacağı beceri merkezlerine, toplumdaki belli öbeklerin devamının sağlanmasıdır.

Daha köktenci bir yaklaşım ise, beceri değişimi için «fonlar» oluşturmaktır. Yurttaşların her birine, temel becerileri sağlamasında kullanacağı az da olsa para yardımı yapılabilir. Bu yardımın ötesinde, parasal gelirin daha önemli kısmı, öğretimcilere gidecektir. Bu öğretmenler, beceri merkezlerine düzenli olarak ders veriyorlar. Saptanmış bir zamanda, becerilerini diğerlerine öğretenler, daha becerikli öğretmenlerden yardım isteme hakkını elde bulunduracaklardır. Tamamen yeni elit bir bölüm, eğitimlerini paylaşma yoluyla sağlamış olan yeni bir aydın öbeğini çıkaracaktır ortaya.

Ebeveynlerin, çocukları için beceri yardımı alma hakkı olmalı mı? Uygulamanın bu türü, ayrıcalıklılara daha fazla üstünlük vereceği için, ayrıcalıklı olmayanlara daha büyük bölümünün verilmesi, aradaki dengenin kurulmasını sağlayabi-

lir. Beceri değişimi uygulaması, dosyalama bilgilerini ilerletecek araçların varlığıyla ilgilidir. Bu tür bir araç, deneme ve belge edindirme ek hizmetlerini de verecektir ve tekelci uygulamaların önünü almak için gereksinilecek yasal düzenlemeleri hızlandıracaktır.

Temel olarak, evrensel beceri değişimi özgürlüğü, eğitim geçmişine bakılarak değil, yalnızca sınanmış becerilerin köken alındığı ayrımcı yasalarla güvencelendirilmelidir. Güvencenin bu türü, önlenemez biçimde, iş piyasasındaki kişileri aranılır yapmada kullanılacak sınamalarda halk denetimini gerektirecektir. Bu yapılmazsa, toplumsal seçme hizmet verecek olan iş alanındaki karmaşık test dizilerini gizlice uygulamaya koyabilir. Beceri testlerinin nesnel kullanımı için, yalnızca test edilecek özel makinelerin veya sistemlerin işlemesine izin vermek gibi pek çok şey yapılabilir. Dakitlo yazımı testleri, bir muhasebe dizgesinin ya da hidrolik bir vincin işlemesi, araba kullanımı, COBOL dilini çözme benzeri, nesnelleştirilebilir.

Aslında, kılgısal önemdeki becerilerin çoğu bu yolla sınanabilir. İnsan gücünün yönetim erekleri için yaygın bir beceri testi, daktilo yazmanın, stenografi ve muhasebenin öğretildiği bir izlencede, öğretmenin beğenisini kazanmaktan daha yararlıdır. Kuşkusuz, resmî beceri testi için en çok gereken sorgulanabilirliğidir. Kendi adıma, yeterlilik testlerini yasaklamaktan çok, kısıtlayarak özgürlüğün güvence altına alınacağına inanıyorum.

Ortak Uygulaması

Okullar, yaşıt öğrencileri bir sınıfa toplayıp, bu öğrencilere matematikte, yurttaşlık ve dilbilgisinde aynı yöntemi uygulayarak eğitir. Öğrencilerden her birine, sayıları sınırlı derslerden birini seçmesine olanak verir. Yaşıtlar herhangi bir du-

rumda, öğretmenlerin erekleri çevresinde yan yana getiriliyor. İstenebilir bir eğitim sistemi, öğrencilerden her birine ortağını ve katılmak istediği eylemliliği açıkça saptamasına fırsat veriyor.

Okul, öğrencilere ev dışına çıkıp yeni arkadaşlar bulma olanağı veriyor. Ama bununla birlikte, bu dönem, çocuklara aynı yerdeki çocuklar arasında kendi arkadaşlarını seçme düşüncesini aşılar. Çocuklara küçük yaştan başlayarak değerlendirme ve diğerleriyle beraber olma fırsatı vermek, onları yeni girişim ve ortaklar bulmaya karşı hayat boyu sürecek ilgiye hazırlar.

Usta bir satranç oyuncuusu kendisine yakın bir yaşıt bulduğu için sürekli mutlu olur. Kulüpler buna yardım ederler. Saptanmış kimi kitapları, yazıları tartışmak isteyenler, tartışacak başka kişiler bulmak için, ihtimal, ücret öderler. Türlü takım oyunları oynamak, gezmek, akvaryum kurmak veya motosiklet kullanmak isteyenler, ortak bulmak için bir süreci gereksinirler. Bu gayretlerinin ödülü, aradıkları ortağı bulmaktır. Yüksek düzeyli okullar, aynı izlenceye kayıt olunmuş öğrencilerin ortak ilgilerini belirleme yolunda çalışırlar. Okulun tersine, saptanmış bir zamanda ortak ilgileri olanlar için imkân veren kuruluşlar olmalıdırlar.

Beceri eğitimi ortakları eşleştirmede olduğunca, iki taraf için de eşit yarar getirmez. Branş öğretmenleri, önce de değindiğim gibi, çoğunlukla öğretimin yapılmasının ötesinde cesaretlendirilmelidir. Beceri eğitimi, sürekliliğe dayanır. Aslında, bu, öğrenci için hayli gereksinilir olmasına karşın, sıkıntı kaynağıdır da. Beceri değişimi izlencesini ilerletmek için krediler ya da somut diğer özendirmeler gerekir. Ortak oluşturma dizgesini böyle bir özendirmeye değil, yalnızca iletişim ağına ihtiyaç duyar.

Kasetçalarlar, kayıt sistemleri, izlenceli öğretim, biçim ve seslerin tekrar üretimi becerilerin pek çoğunun, insan olan

öğreticilerine kaynak olarak duyacakları gereksinimi azaltma yönelimindedir. Bu, öğretmenlerin etkili oluşunun yanı sıra, bireyin hayatı boyunca geliştirebileceği beceri sayısını da çoğaltır. Buna koşut olarak, bireylerin geliştirdiği beceriye duyduğu ilgiyi yanıtlamak için çoğalan gereksinimi de karşılar. Tatilden önce Yunanca öğrenen bir öğrenci, tatil dönüşünde Yunan politikasına ilişkin söz söylemek ister. New York'ta yaşayan bir Meksikalı, Siempre ya *Los Agachados* adlı gazetenin okuyucularını bulmak ister. Birey kendisi gibi, James Baldwin ya da Bolivar çalışmalarına duyduğu merakı geliştirmek isteyen ortaklara gereksinir.

Ortak uygulaması basit bir uygulamadır. Kullanıcı kendisini ad ve adresiyle açıklayıp, ortağa gereksinim duyduğu alandan söz edecektir. Bir bilgisayar aracılığıyla bu kişiye aynı alana kayıt olanların ad ve adresleri yollanacaktır. Bu türden basit bir uygulama, toplum yararına olan değerli bir çalışma için yaygın biçimde hiç kullanım alanı bulmamıştır.

Değindiğim uygulamanın en kolay biçimi, istekli ile bilgisayar arasındaki iletişimin postayla yapılabilmesidir. Büyük kentlerde, telgraf yollama büroları hemen yanıt almada yardım edebilir. Bilgisayardan bir adı ve adresi bulmanın en kolay yolu, bir çalışmayı listeye eklemektir. Bu sistemi kullananlar, yalnızca kendi gizilgüçlü yaşıtlarınca bilinirler.

Bilgisayarın bir ortak bulmaya yardım etmediği hallerde tamamlayacak olan, eylemliliği gruplara ayrılmış gazete eklerini kullanıp, okurları bilgilendirmektir. İlgilenenler kendi adlarını sisteme ekleyebilir. Toplumun desteklediği ortak uygulaması, özgür buluşma hakkını güvence altına almanın bu sivil çalışmada kişileri eğitmenin en iyi yöntemi olabilir.

Özgür toplantı hakkı, politik anlamda açıklanmış bir hak olmakla birlikte, kültürel olarak da kabul görmüştür. Yapılacak olan, bu hakkın, toplantı yasalarına uygun biçimde yapılmasının yasalara bağlanma nedenini öğrenmektir. Bu, yaş

öbeklerine, sınıf ve cinsiyete uygun biçimde orduda ve zaman kaybına neden olan kurumlarda da görülen bir şeydir. Okul daha alışılmadık sorunlar getiren bir kuruluştur.

Okuldan arındırılmanın anlamı birinin erki sonucu bir toplantıya katılan diğerlerinin mutlu olması adına son vermektir. Bununla birlikte, rastgele bir yaş ve cinsiyetteki birinin hakkını da korumak demektir. Bu hak, toplantıların kurumsallaşmasıyla epeyce yoğunluk yitirmiştir. Toplantı aslında bireysel buluşmanın sonucunu gösteriyor. Artık bu durum, kimi aracıların kurumsal ürününü gösteriyor.

Hizmet kurumlarına alıcı bulma becerisi, yalnızca satılabilir haber olduğu için, bireyleri yanıtlayan kurumsal medyanın sesinin duyulması adına kişilerin olanaklarını çoğaltmıştır. Ortak uygulamasındaki kolaylıklar, bir köydeki çanın çalmasıyla kalabalığın buluşmasındaki kolaylık ölçüsünde, kişileri buluşturmak isteyenler için olasıdır. Okul binaları (başka amaçla kullanım için dönüştürülmeleri tartışılır) bu ereğe yardım edebilir.

Okul sistemi, aslında kiliselerin daha önce karşılaştıkları sorunla karşılaşabilir. İnanç yitiminin boşluğu nasıl ve ne ile doldurulabilir? Okulların satışı tapınakların satışı kadar zordur. Süregelen kullanımlarını devam ettirmenin yollarından biri de yakın çevredekilere daha fazla yer açmaktır. Her bir kişi sınıfta neyi, ne zaman yapacağını söyleyebilir ve izlenceler panolara asılabilir. Genç liderler ve becerikli eğitimciler, bu tür bir sistemde önemli iki birimi oluştururlar. Yüksek öğrenimde de bu tür bir yaklaşım gösterilebilir. Öğrencilere seçtikleri öğretmenlerle yılda on saatlik bir özel danışma fırsatı verilebilir. Eğitim ve öğrenimlerinin kalan vakitlerinde kitaplığa, ortak uygulamasına ve çıraklığa bağlı olurlar.

Bu türden bir eşlemenin, haberleşme araçlarında olduğu gibi, sömürülebileceği ve etik dışı ereklerle kötüye kullanımı da olasıdır. Bu çalışmaların eşliğinde kimi önlemler alınma-

lıdır. Elverişli bilgilerin yanı sıra, isteklinin ad ve adresinin bulunması gerektiğini önermiştim. Böyle bir sistem kötüye kullanmaya karşı etkili bir önlemdir. Diğer düzenlemeler; bir kitaptan, filmden, TV izlencelerinin veya alıntıların eklenmesini kolaylaştıracaktır. Sistem çekinceleriyle ilgili kaygı, getireceği yararları dikkate almamıza neden olmalıdır.

Konuşma ve toplantı özgürlüğü konusundaki kaygılarıma katılanlar, ortak uygulamasının bireyleri birleştirmede yapay bir yol olduğunu ve yoksulların (bu sistemi en çok gereksinenler) katılım olanağı bulamayacaklarını savlayacaklardır. Biri, yerel ahalinin hayatına yerleşmemiş belli erekler için yapılmış eşleştirmeler oluşturmayı söylediğinde; kimileri gerçekten etkilenirler. Diğerleriyse, alıcı tanımlama ilgilerini ayrıştırıp birleştirmek için bilgisayar kullanımını önerdiklerinde, tepki gösterirler. Yaptıkları şey, kişilerin bu türden alışılmadık yollarla buluşturulamayacaklarıdır. Genel istek, düzeylerin pek çoğunda paylaşım deneyimlerinin geçmişi hakkındadır ve bu, sözgelimi komşulukların gelişmesi gibi sınama sonucu oluşmalıdır. Bu kaygıları bölüşüyorum, ancak kendi dayanakları kadar benimkileri de gözden kaçırıyorlar sanırım. İlk olarak, yaratıcı açıklamanın ana ekseni olan komşuluğa dönüş, aslında siyasî üniteler olarak komşuluğun yeniden kurulmasına karşı olabilir. İstekleri, komşuluğa yöneltmek kentsel yaşamın önemli ve özgürleştirici cephesini, bireyin aynı anda birkaç ortak öbeğinde yer alma olanağını kaçırıyor. Bununla birlikte, fiziksel bir komünde beraber hiç yaşamamış bireylerin, çocukluktan başlayarak birbirlerini tanıyanlara oranla yaşayacakları daha fazla deneyim olacaktır. Büyük dinler sürekli birbirlerinden uzakta yaşayanların kavuşmalarının önemini öne çıkarıyor ve inancı onlar arasında özgürleştiriyor. Hac, manastır hayatı, tapınakların kardeşçe yardımı ve ibadet yerleri bu bilinci gösterir. Ortak uygulaması,

kentin sınırlayan yaşam biçimine uymuş kişilerdeki gizilgüçleri ortaya çıkaracaktır.

Yerel topluluklar değerlidir. Bununla beraber, kişi sosyal ilişki çevrelerini açıklama olanağını hizmet kuruluşlarına verdiği için, bu yerel topluluklar siliniyor. Son kitabında Milton Kotler, «kent iş merkezi»nin egemenliğinin, politik önemini ve komşuluğun elden alındığını gösteriyor. Korumacılar komşuluğu kültürel bir ünite olarak yeniden canlandırmaya girişiyorlar. Bireyleri yapay biçimde, bulundukları bağlamdan uzaklaştırıp soyut öbeklere, ortak uygulamalarına eklemek, günümüzdeki kentlerde silinen yerel hayatın yenilenmesini özendirmelidir. Arkadaşlarını anlamlı bir konuşma ortamına çağırma önceliği olan kişi, büro protokolu ve banliyö hayatından kaynaklanan, onlardan uzak durmak gerektiğine evet diyen tutumunu bırakabilir. Birlikte işler yapmanın, karar almaya bağlı olduğunu bir kez görenler kendi yerel topluluklarının yaratıcı politik değişime daha açık olmaları konusunda inatçı da olabilirler.

Kentte yaşayanların karışık kurumsal hizmetlere duydukları gereksinimlerinin her birine güvenmelerinin öğretilmesi gerektiği için, bizler kent yaşamının maliyetinin yüksek olma yönelimini dikkate almalıyız. Çağdaş kentte hayatta kalmak bile alabildiğine maliyet getiriyor. Kentte ortak uygulaması kişilerin yazçizci sivil hizmetlere duydukları bağımlılığın bitirilmesi yolunda önemli bir adım olabilir.

Bu, halkın güvenini sağlamanın yeni yollarını ortaya koyacak bir adımdır. Okullu bir toplumda bizim kime güvenip güvenmeyeceğimizi belirlemek için, kendi işlerinin etkisi hakkında eğitimcilerin uğraşman değerlendirmelerine giderek daha fazla umut bağlar olduk; hekime, avukata, ya da psikoloğa gidiyoruz, çünkü güvenimizi hak eden öbür meslektaşlarca uzman eğitim uygulaması olan birine çok güveniyoruz.

Okuldan arındırılmış bir toplumda, uzmanlar artık alıcılarının sahip olduğu eğitim geçmişlerine güvenmeleri savında olmayacaklardır veya alıcılarının kendi eğitilmişliklerini beğenen diğer uzmanlara rastgele başvurmaları güvenli olmayacaktır. Uzmanlara güven duymak yerine, bilgisayar yardımıyla kurulmuş olan yaşıt uygulamasıyla onların memnun olacağı bir uzmanın deneyimli müşterileriyle görüşmek, gizilgüç bir müşteri için olasıdır. Bu tür uygulamalar sayrılıya kendi hekimini, öğrencilere de kendi öğretmenlerini seçme olanağı veren toplum yararı olarak değerlendirilebilir.

Uğraşman Eğitimciler

Kişiler öğrenme olanakları sağlarken, yeni şanslar ve lider arama yolunda isteklenecektir. Kişilerin bağımsızlığa ve rehberliğe duyduğu gereksinimin derinleşeceğini bekleyebiliriz. Diğerlerinin engellerinden kurtulduklarında, başkalarının hayat boyu edindiği sıkıdüzenden yararlanmayı öğrenmeliler. Okuldan arındırılmış eğitimin, (engellemekten çok) eğitime yeni katılanları destekleyecek pratik zekâlı kişileri araştırmasında, çoğalma görülmelidir. Sanatı olanlar bilgi kaynağı ya da beceri örnekçeleri olmaktan vazgeçerlerse, üstün zekâlılık savlarındaki doğruluk payı saptanacaktır.

Ustalar için giderek çoğalan gereksinimle birlikte, yardımları da artmalıdır. Okul yöneticiliği kalmadığında, bağımsız eğitimcilerin uğraşını oluşturması gereken koşullar belirecektir ki, bu bir çelişki olarak değerlendirilebilir. Okullar ve öğretmenler iyiden iyiye tamamlayıcı unsurlar haline gelmiştir. Bu, sahiden de ilk üç eğitim değişiminin veliler ve «doğal eğitimciler»in gereksindiği rehberlik, yardım isteyen öğrenciler ve kişilerin onları işletmeye duydukları iş ağları için nasıl sonuçlanacağını (tam bir kullanıma izin vermek için neyin gereksinildiği) gösteriyor.

Velilerin de sorumlu bir eğitimin bağımsızlığına liderlik yapacak biçimde çocuklarını yönlendirmede rehberliğe gereksinimi vardır. Engellerle karşılaştıklarında öğrenciler deneyimli rehberler gereksinecektir. İlki, eğitbilimsel gereksinim, ikincisi, bilginin bütün alanlarındaki entelektüel liderlik gereksinimi. İlki, kişi öğreniminin ve eğitim kaynaklarının tanınmasını gerektirir; ikincisi, herhangi bir bulgudaki deneyimle gelen bilgiyi gereksinir. Her iki deneyim de etkili eğitim için olmazsa olmazdır. Okullar bu işlevleri bir tek rolde birleştirir ve yararsız olduğu düşünülmediğinden bunlardan herhangi birinin bağımsız uygulamasıyla yetinirler.

Aslında, özel eğitim için üç ayrı biçim bulunmalıdır: Biri, eğitimsel değişimlerin ya da bununla ortaya konulan çalışma ağlarının türlerini saptayıp uygulamak; ikincisi, bu ağların kullanımında öğrencilere ve velilere yardımcı olmak; üçüncüsü, entelektüel çabalı yolculuklardaki girişimlerde eşitler arasında birinci *(primus inter pares)* olarak davranmaktır. Bunlardan yalnızca ilk ikisi, eğitim yöneticileri ve eğitbilimsel konsüller bağımsız meslek birimleri olarak görülebilir. Açıkladığım bu çalışma ağının plan ve uygulaması fazla kişi gerektirmez, ancak okullardaki uygulamalara tamamen karşıt bir görüngüyle eğitim ve yönetimi iyi anlamış kişiler gereksinecektir.

Bu türden eğitime dayanan meslek, okulların uzaklaştırdığı pek çok kişiyi kabullenirken, okulların kendilerine bir özellik verdiklerini de gözden uzak tutacaktır. Eğitimsel çalışma ağlarının kuruluşu ve uygulaması için kimi planlamacılara ve yöneticilere gerek olacaktır. Ancak bu, okulların gereksindiği ölçüde ya da onlarla türdeş değildir. Öğrenci sıkıdüzeni, halkla ilişkiler ve danışman öğretmenler açıkladığım çalışma ağlarında yer ve karşılık bulamazlar. Ne öğretim izlencesi hazırlama, kitap satın alma, sınıflar oluşturma kimi eylemlilikleri hazırlama ya da beden eğitimine dayalı rekabe-

tin denetimi gerekir ne de öğretmenlerin vaktinin çoğunu alan çocuk gözetimi ders planı ve dersleri kayda alma benzeri eğitim çalışma ağının çalışmasında işlev yüklenen uygulamalardan söz edilebilir. Öğrenme ağlarının çalışması, becerilerden ve bir müzenin, kitaplığın, iş bulma kurumunun çalışmasından beklenen kimi tutumlar gereksinecektir.

Günümüzün eğitim yönetimi diğerlerinin (koleje yönetici olarak atanmışlar, yasa koyucular ve şirket yöneticilerinin) hoşnut kalması adına öğretmenleri ve öğrencileri denetlemekle ilgileniyor. Çalışma ağları kurucuları ve yöneticileri öğrenciler, beceri yöntemleri, eğitim, eğitim liderliği ve eğitim gereçleri arasındaki birliği oluşturmak için kendilerini ve diğerlerini kişilerin yolundan uzak tutmadaki benzersiz becerilerini göstermek durumunda kalacaklardır. Bugünün öğretiminde görev alan pek çok kimse alabildiğine yetkecidir ve bu görevi yeğleyemeyebilir. Eğitimsel değişikliklerin anlamı, izlemeyi mümkün kılan trafik müdürünün idealleriyle bağdaşmayacak ereklerin ardından giderek, bunu bireyler (özellikle küçük çocuklar) adına kolaylaştırmak olmalıydı.

Açıkladığım çalışma ağları hayata geçirilirse, öğrencilerden her birinin izleyeceği yol, kendince bir yol olacaktır ve resmî olarak kabul edilebilir bir izlencenin özelliklerini taşıyacaktır. Zeki öğrenci düzenli bir meslekî ilerleme gösterecektir; yeni erek oluşturmada yardım, sezgi, olası yöntemler arasında tercih. Bugün bile, kişilerin pek çoğu öğretmenlerinin verdiği önemli hizmetlerin birer öğüt olduğunu açıklıyor. Okuldan arındırılmış bir dünyada eğitimbilimciler kendilerine gelecek ve öfkeli öğretmenlerin «uygular gider» gibi yaptıklarını yapabilecektir.

Çalışma ağ yöneticileri, aslında kaynaklara götürecek araçları oluşturma işinde yoğunlaşacaklardır. Eğitimbilimci, öğrenciye ereğine en hızlı biçimde varmasında yardım edecektir. Aynı öğrenci, Çinli bir komşusundan Çince öğrenmek

isterse, eğitimbilimci ikisinin bu çalışmadaki gelişimini değerlendirip, beceri, özyapı ve çalışmaya ayırdıkları zamana uygun kitap ve tarzlarını saptamak için varolmalıdır. Uçak teknisyenine çıraklık için elverişli yerler bulmada, Afrika tarihi üzerine yapılacak tartışmalarda yaşıtlar bulmayı isteyenlere kitap önerebilir. Çalışma ağı yöneticisi gibi, eğitimbilimci kendisini uğraşman bir eğitimci görme yanılgısı yaşayabilir. Kişilerin her bir kaynağa ulaşması eğitim yardımlarıyla sağlanır.

Usta ya da gerçek bir önder olsun bir eğitim liderinin işlevi, uğraşman bir yönetici ya da eğitimbilimcininkine oranla daha az bulunur. Çünkü liderlik tanımı zorluklar içerir. Uygulamada, kişilerin, girişimini izledikleri ve onun gelişimci keşfinin çırağı olarak bulundukları kişi liderdir. Bu, çoğunlukla «yanlış»ın «doğru»ya dönüşeceği, bütünüyle yeni tekbiçimlerin yenilikçi görünümünü kapsar. Ortak uygulamasıyla birlikler oluşturma hakkına saygı duyan bir toplumda, saptanmış bir konuda eğitim önceliğini yüklenecek beceri, öğretmene başvurma ölçüsünde yaygınlaşır. Ama bu yazıyı tartışmak için verimli bir toplantı düzenleyerek önceceliği bulunduranla, bunun mümkün etkilerinin dizgesel keşfindeki liderliği yüklenecek kişinin becerisi ayrımlıdır.

Bununla birlikte, liderlik haklı olmayla ilgisizdir. Thomas Kuhn'un de tonladığı gibi, kesintisizce değişen dizimler sürecinde farklı liderlerin, geçmiş hatalarının kanıtlanması zorunludur. Entelektüel liderlik; çalışmalarında diğerleriyle yaptığı işbirliğindeki düzeyli zihinsel sıkıdüzene, hayale ve hevese bağlıdır. Sözgelimi, öğrencilerden biri ABD'deki kölelik karşıtı eylemlilik veya Küba Devrimi ile Harlem'deki olaylar arasında bir benzerlik olduğunu düşünebilir. Bir tarihçi olan eğitimci böyle bir benzeşimdeki hataları gösterip, atacağı adımları bir tarihçi olarak atabilir. Öğrenciden çalışmasına katılmasını isteyebilir. İki durumda da öğrencisini, paranın ya

da başka bir şeyin satın alamayacağı eleştirel bir zanaatta ustalaştırabilir.

Öğretmenle öğrenci ilişkisi entelektüel sıkıdüzenle sınırlanamaz. Fizikte, dinde, sanatta, psikanalizde ve eğitbilimde de bir karşılığı vardır. Bu karşılık dağcılık, gümüş işçiliği, siyaset, kabine kurma ve çalışanların yönetilmesinde de işlevlidir. Gerçek her öğretici-öğrenen ilişkisinde ortak olan, ilişkilerinin paraya dayanmaması ve ikisi için de ayrı biçimde ortaya çıkan ayrıcalığı bölüşüyor olduklarını bilmeleridir.

Dolandırıcılar, halk avcıları, kişileri kendi dinine almaya çalışanlar, yoz öğreticiler, kilise memurluklarını parayla alıp satanlar, sahtekârlar, tansık avcıları ve peygamberler liderliği üstlenebildiklerini göstermişlerdir. Farklı toplumlar yalancı öğreticilere karşı kendilerini savunmak için farklı önlemlere başvurmuşlardır. Hintliler kast sistemine, Doğulu Yahudiler hahamların manevî öğrencilerine dayanmışlar; Hıristiyanlığın yükseliş döneminde manastır yaşamı ilgi görmüş, tarihî diğer dönemlerde hiyerarşik düzene sığınılmıştır. Bugünse, toplum okulların verdiği belgeye güveniyor. Bu uygulamanın görünümünün iyileşeceği kuşkuludur, ancak böyle olacağı savlanıyorsa, daha sonra bireysel öğrenciliğin neredeyse kaybolması pahasına gerçekleştireceği yolunda bir karşı savda da bulunulabilir.

Uygulamada, öğretmenin becerisiyle, demin açıklanan eğitim liderleri arasında belirsizlikten söz edilecektir. Kimi öğreticilere başvurulmasının, neden öğrencilerine kendi sıkıdüzenini öğreten öğretmenin tekrar derslerinde (drill) «usta»yı (öğretmeni) bulgulamasıyla sağlanamadığının kılgısal bir nedeni yoktur.

Bununla birlikte, öğretici-öğrenen ilişkisini asıl belirleyen, parasız olmasıdır. Aristoteles bunu şöyle açıklıyor: «Kararlaştırılmış sözcüklere dayanmayan moral bir arkadaşlık türü, bir arkadaşa göre bir beceri sağlar.» Thomas Aquinas ise

bunun aşk ve merhamete dayanan bir öğretim yöntemi olduğunu söyler. Bu türden bir öğrenim, öğretmen için sürekli lükstür, öğretmen ve öğrencisi için boş zaman (Yunanca *schole)* sorunudur. Farklı bir ereği olmadığı için her iki tarafa da anlamlı gelen bir edimdir.

Bunu gerçekleştirmek için, Tanrı vergisi hünerleri olanların isteği üzerine yapılandırılmış gerçek entelektüel liderliğe güvenmek, bizim toplumumuzda da gereklidir. Ama bu uygulama politikadan uzak tutulmalıdır. Bizler, öncelikle, kişileri kurgulamaktan çok, bireysel çalışmaların daha yüksek değerler sağlayacağı bir toplum kurmalıyız. Bu tür bir toplumda araştıran, keşfeden ve yaratıcı öğretimi uslamsal olarak en ulaşılabilir «işsizlik» rahatlığında düşünülecektir. Ama ütopyanın belirmesini beklemeye vakit yok. Bugün bile, okuldan arınmanın ve yaşıt öbekleri kurmanın önemli sonuçlarından biri «öğreticilerin» uyumlu öğrencileri birleştirmesi önceliğini ele almasıdır. Bununla birlikte, bilgi paylaşımını veya bir öğretmeni yeğleme açısından, gizilgüç öğrencilere örnek olacak bir fırsat eşitliği getirecektir.

Okul mesleği olanları paketleyen rollerle ayartan tek kurum değildir. Hastaneler ev bakımı uygulamasını giderek olanaksızlaştırıyor ve hastanelerin çoğalması, sayrılığın sağaltımı bakımından yarar gibi algılanıyor. Bir yandan da, öğretmenlerin okul bağımlılığıyla oranlandığında daha az bağımlılık göstermesine karşın, hekimlerin çalışması için gereken yasallıkları ve becerileri bir hastaneyle olan ilişkiye bağımlı kılıyor.

Benzer sözler, yasallık kazanan yeni uygulamalar olarak yoğun bir gündemi olan ve bu yüzden adaleti sağlamada geciken, mahkemeler için de geçerlidir; ya da özgür bir mesleği tutsakça bir uğraşı yapmada başarılı olan kiliseler için de. Sonuç; meslek üyelerinin yetersizliğine karşı, daha yüksek

fiyat ve artan gelire karşı neredeyse hiçbir hizmet vermemek biçiminde beliriyor.

Eski mesleklerin şimdiye değin gelirde ve saygınlıktaki üstünlüğü değiştirmek kolay görünmüyor. Öğretmenliği yenileştirmek kolay olabilir, ama bu yalnızca daha yeni bir kökeni olduğundan dolayı değildir. Eğitimle ilgili meslek, yaygın bir egemenliği savlıyor. Yalnızca kendi çıraklarını değil, diğer meslekten olanları da (çıraklığa alma bakımından) almaya yetecek güçte olduğunu söylüyor. Bu patlama, kendi çıraklarına da öğretme işini yükleneceği savında bulunan herhangi bir mesleğe karşı savunmasız bırakıyor. Okul öğretmenlerinin maaşı düşüktür ve okul sisteminin sıkı denetimiyle soluk alamıyor. Böyleleri arasında en çok girişimci ve Tanrı vergisi bir büyüleyiciliği olanlar, ihtimal kendilerine daha uygun, daha iyi, daha özgür ve beceri örnekçesi, çalışma ağı yöneticiliği veya uzman rehberlik gibi yüksek maaşlı işler bulacaktır.

Ayrıca, kayıt yaptırmış öğrencinin belgeli öğretmene duyduğu bağımlılık, onun diğer mesleklerde olan bağımlılığına oranla daha rahat giderilebilir, örneğin, hastaneye yatarak hekime bağımlı olmuş bir hastaya oranla. Okullar zorunlu olmaktan çıkarılmalı, hoşnutluğunu sınıftaki eğitimbilimsel yetkelerin uygulamasında bulan öğretmenler uyguladıkları tarzı beğenen öğrencilerle ilgilenmeye devam etmelidir. Bugünün meslekî yapısının bir kurum olmaktan çıkarılması, okul öğretmenlerinin bulundukları konumdan uzak tutulmasıyla olasıdır.

Okulların resmî kurumlar olmaktan çıkarılması, önlenemez olarak ve hızla gerçekleşmelidir. Bu, artık daha fazla ertelenemez. Yapılacak şey, onu başarılı olabileceği bir doğrultuya çekmektir. Birbirine bütünüyle karşıt iki yönden birine yani.

İlki, eğitimcinin ve toplum üzerinde okul dışında da artan denetiminin erk alanını genişletmek olmalıdır. Tamamen iyi

niyetle ve günümüz okullarında kullanılan seslenişi yayarak, okullarda yaşanan şimdiki bunalım, iletilerini bize ulaştırmak ereğiyle (bizim iyiliğimize) çağcıl toplumun bütün çalışma ağlarını kullanmak için eğitimcilere bir gerekçe olacaktır. Okuldan arındırılma, izlenceli öğretimin iyi niyetli yöneticileri tarafından sürdürülecek «korkusuz bir dünya» olarak belirmesidir.

Bununla birlikte, belge almak için dereceli eğitim izlencesinin zararlı olduğuna ilişkin çalışmalarda, entelektüel eğitimcilerde ve okul yöneticilerinde olduğunca, hükûmette de giderek yükselen bilinç artan sayıda kişiye eşsiz fırsatlar tanımada yararlı olacaktır. Bu, bildiği ve inandığı şeyleri diğerleriyle öğrenme ve paylaşma için malzemeyi eşit düzeyde kullanma hakkının korunmasıdır da. Ama bu, eğitim devriminin saptanmış hedefler koşutluğunda gerçekleşmesini gerektiriyor.

1- Kişi ve kurumların kendi eğitim değerleri konusundaki uygulamalarla ilgili denetimlerini yok ederek malzemeye ulaşmak kolaylaşacaktır.

2- Kişilerin isteği doğrultusunda öğretmek ve uygulatmak özgürlüğünü sağlama alarak beceri paylaşımına gidilecektir.

3- Kişilerin, toplantı yapmalarına; artık giderek çoğalıp, insanlar adına konuşma savındaki kurumların egemenliğine giren becerilerini sergilemelerine olanak verip, eleştirel ve yaratıcı kaynaklar özgürleştirilecektir.

4- Kişiyi kurumsallaşmış bir meslekçe verilen hizmetlere karşı beklentilerini biçimlendirme hedefiyle kimi zorunluluklardan kurtaracaktır; kişiye yaşıtlarının deneyimlerini gösterme; seçtiği öğretmene, rehbere, danışmana karşı güven besleme olanağı vererek. Okuldan arındırılmış toplum, önlenemez biçimde, bugünün

dünya düzeninin ve ulusların temel aldıkları düzenli ekonomi eğitim ve siyaset arasındaki farklılıkları seçilemez hale getirecektir.

Eğitim kurumlarına ilişkin fikrimiz bizi insanoğlunun izlenimi fikrine taşıyor. Okulları alıcı gereksinen bir varlık, ne bağımsızlığa ne de kendi kendine gelişmesi için güdülenmeye sahiptir. Evrensel okullulaşmayı Prometheuscu bir girişimin doruğu olarak açıklayıp; Epimethouscu birinin yaşamasına elverişli bir dünya seçeneği hakkında konuşabiliriz. Skolastik araçlara seçeneğin, gerçek iletişim ağlarıyla saydamlaşmış bir dünya olduğunu belirgince ortaya koyup, işlevini somut olarak gösterirken, yalnızca insanın Epimetheuscu doğasını ortaya yeniden çıkarmayı bekleyebiliriz; ama ne tasarımlayabilir ne de üretebiliriz.

7

EPIMETHOUSCU BİREYİN YENİDEN DOĞUŞU

Toplumumuzu, New York'ta bir oyuncakçıda gördüğüm bir makineye benzetiyorum. Bir düğmeye bastığınızda mekanik bir elin çıktığı madenî bir mücevher kutusuydu. Krom kaplı parmaklar kapağa uzandı, aşağı çekti. Aslında bu kutu, yalnızca kapağı kapatmak için oluşturulmuş bir düzenekti. Bu garip şey Pandora'nın kutusunun tam tersiydi.

Pandora tarih öncesi anaerkil hayat biçiminin egemen olduğu Yunan'daki dünyasal tanrıçaydı. Amforasından bütün sayrılıkların çıkmasına izin vermişti, ama umut amforadan çıkamadan kapağını kapatmıştı. Çağdaş bireyin tarihi, Pandora söyleninin aşağılanmasıyla başlar ve kendi kendisini kilitleyen bir mücevher kutusuyla biter. Bu yaygın sayrılıkların her birini kutuya kapatıp, kurumları biçimlendirme çabası olan Promethean tarihidir. Sönen umutların ve yüksek beklentilerin.

Bunun anlamını kavramak için umut ve beklenti arasındaki ayrımdan söz etmeliyiz. Umut, doğa tanrıçasına duyulan inancı temel alır. Beklenti ise, burada kullanacağımız gibi, kişi tarafından tasarımlanan ve denetlenebilen sonuçlara dayanır. Umut, kendisinden bir armağan beklediğimiz kişiye duyulan istekte yoğunlaşır. Beklenti, savlama hakkımız bulunan şeyi üretebilecek öngörülebilir bir süreçten hoşnut kalmayı beklemektir sabırsızca. Promethean'ın etosu umudu

oluşturur. İnsan türünün soyunu sürdürmesi, sosyal bir güç olarak yeniden onu buluntulamasına bağlıdır.

Pandora, dünyaya bütün sayrılıkların ve iyiliklerden de yalnızca umudun bulunduğu bir kavanozla gönderilmişti. Yabansı insan umut dünyasında yaşadığını sanıyordu. Klasik Yunan, umudun beklentiyle yer değiştirmesiyle başlar. Pandora bu eviriminde iyilikleri ve kötülükleri serbest bıraktı. Pandora'yı onlar kavanozdan çıkmalarına izin verdiği sayrılıklarla anımsadılar. Asıl önemlisi, yaratıcı'nın ve umudun koruyucusu olduğunu unuttular.

Yunanlılar döneminde Prometheus ve Epimetheus adlı iki kardeşin öyküsü anlatılırdı. Prometheus, Pandora'yı yalnız bırakması için Epimetheus'u uyarıp, Pandora ile kendisi evlendi. Klasik «içgörü» anlamındaki «Epimetheus» adı «ahmak» ve «ruhsuz» olarak deyimlendi. Heredot (Hesiod) öyküyü kendi döneminde klasik biçimiyle yeniden söyledi. Yunanlılar, ilk kadının düşüncesi karşısında korkup kadın din düşmanı din adamları oluverdiler. Akılcı ve yetkeci bir topluma evrildiler. Erkekler, her bucağa yayılan sayrılıklarla savaşmak için tasarladıkları kurumları yönettiler. Dünyayı biçimlendirecek güçleri olduğunu anlayıp, bu gücü umut etmeyi de öğrendikleri hizmetleri yerine getirmek için kullandılar. Kendi gereksinimleri ve çocuklarının gelecekteki isteklerinin el becerileriyle *(artifacts)* biçimlenmesini istediler. Gelecek kuşaklar için yasa yapıcı, mimar, yazar konumunda bulunup, kentleri ve sanatları kurdular. Yabansı insan, kişileri toplumun aydınlanmasına almak için kutsal törenlerde söylencesel katılımlara güvenmişti. Yunanlılar sadece atalarının tasarladığı eğitim kurumları tarafından biçimlenmelerine izin veren kişileri doğru kişiler olarak gördüler.

Söylenin gelişimi düşlerin yorumlandığı bir dünyada bilicilerin oluşturulduğu bir dünyaya geçişi anlatıyor. Eski çağlarda dünyanın merkezi olan Parnassus Dağı yamaçlarında

dünyevî tanrıçalara tapınılırdı. Delphi'de Chaos ve Eros'un kardeşi Gaia uyurdu, Gaia'nın oğlu ejderha Python Troy'un mimarı Güneş Tanrısı Apollo doğudan belirinceye dek, onun ay ışığı ve kırağıyla yoğrulan düşlerine bekçi olurdu. Apollo ejderhayı öldürdü ve Gaia'nın mağarasını sahiplendi. Apollo'nun rahipleri Gaia'nın tapınağını ele geçirdiler ve yerli bir hizmetçi bulup, Gaia'yı dünyanın merkezinde tüten bir tripota oturttular ve öfkeden uyuşturdular. Ardından, ruhu peygambervarî hislerle dolduran altılık şiirler okumaya başladılar. Peloponnesus'un bütün erkekleri sorunlarını Apollon'a iletirdi. Bu tapınak, sözgelimi vebanın veya kıtlığın önlenmesi için alınacak tedbirler, Isparta için doğru yasayı çıkarmak (sonraları Bizans ve Kalkedon) benzeri sosyal konularda karar alınmasına yardım ederdi. Ona ilişkin her şeyin bir ereği vardı ve yararlıydı.

Platon; *Devlet* adlı yapıtında ideal devletin nasıl olacağını açıklarken, popüler kültürü dışta tutar. Kentlerde yalnızca arp ve lir çalınmasına izin verilir, çünkü bu iki çalgının uyumu halka yakışan özgürlük ezgisi, bahtsızlık ezgisi, baht ezgisi, korkusuzluk ezgisi ve ılımlılık ezgisi yaratıyordur. Kentliler Pan flütten ve onun içgüdüleri canlandıran gücünden önce korku içindeydiler. Ülkede yalnızca çobanlar Pan flüt çalabiliyordu.

Kişiler, hayatlarını devam ettirmek istedikleri yasalar ve kendi izlenimine göre çevresini biçimlendirme adına sorumluluklar almışlardır. Doğa Ana tarafından söylensel yaşama alınma, forumda kendisini evinde gibi hissedecek halkın eğitimine dönüştürüldü.

Yabansı için dünya yazgı, gerçek ve gereklilikçe yönetilirdi. Prometheus ateşi tanrılardan çalıp, gerçekleri sorunlara dönüştürdü ve yazgıya kafa tuttu. Klasik dönem insanı, insanoğlunun görüngüsü için uygarlaştırılmış bir bağlamdı. Yazgıya, doğaya ve çevreye kafa tutabileceğinin ayrımındaydı,

ama yalnızca kendisini tehlikeye atmış olurdu. Çağcıl kişi daha da ötelere gidiyor. Dünyayı kendi düşlerine göre kurmaya ve bütünüyle insan yapımı bir çevre oluşturmaya kalkışıyor. Bu yeni duruma uymak için kendisini sürekli yenileme koşuluyla gerçekleştirebileceğini anladı. Şimdi kişioğlu kendisinin bir tehlikeyle yüz yüze olduğunu kavramıştır.

Günümüz New Yorku'ndaki hayat, kendince neyin olacağı ya da olabileceği düşüncesini üretiyor. New York'ta bu düşünce olmadan yaşamak olası değildir. Kent sokaklarında bir çocuk, bilimsel olarak üretilmemiş, geliştirilmemiş, tasarımlanmamış, kimseye satılmamış herhangi bir şeye dokunamaz. Ağaç dikilecek yerlere bile Parklar Müdürlüğü karar veriyor. Çocukların televizyonlardan duyduğu şakalar bile alabildiğine yüksek paralar ödenerek üretilmiştir. Harlem sokaklarında oynadıkları çöpler, birileri için tasarımlanıp kırılmış paketlerdir. İstek ve korkuları bile kurumsal biçimlendirilmiştir. Güç ve katılık düzenlenip yönetilir olmuştur ve çeteler polislere karşıdır. Öğrenme edimi araştırmaların, tasarlamaların ve geliştirilmiş izlencelerin bir tüketim gereci olarak açıklanıyor. İyiliği ne olursa olsun, uzmanlaşmış kurum ürünlerinden biridir bu. Kent çocuğu olası kurumların dışındaki hiçbir şeye güvenemez. Düşlemleri bile kurgubilim üretimleriyle programlanmıştır. Sadece hata yaparak, tasarımlanmamış sürprizlerle karşılaşabilir. Fakat bir su oluğundaki portakal kabuğuyla karşılaşma, yoldaki bir su birikintisi, bir sıranın, izlencenin ya da makinenin arızası yaratıcı düşlemlerin ortaya çıkışını gerektirebilir. Eldeki tek fırsat «kaçamak yapma» fırsatıdır.

Tasarlanmamış olan hiçbirşey istenebilir olmadığı için, kent çocukları, her bir isteğimiz için bir kurum planlayabileceğimiz sonucuna varıyor. Kendisine yapılan bağışların –öğrenim bağışı– değer yaratacak sürecin gücü olduğunu sanıyor. Erek, bir arkadaşla karşılaşmak, komşuluk etmek ya da

bir beceri edinmek olsun olmasın, düzenlice üretilebilir olduğu yolunda açıklanıyor. İstenmeyen hiçbir şeyin üretilmeyeceğini bilen biri, bir süre sonra üretilmemiş bir şeyin istenmeyeceğini düşünür. Ay'a yolculuk yapacak bir uzay aracı tasarımlansa, bu yolculuk için istekliler çıkabilir. Birinin gideceği yere gidememesi üzücü olabilir. Hoşnut eden isteğin daha büyük bir hoşnutsuzluğa neden olan bir olgunun bulgulanmasını gerektireceği yargısının maskesini indirip, gerçeği ortaya çıkaracak ve bu türden anlayışların bitmesine neden olacaktır. Üretilmesi olası olanı üretmemek, hizmet ve artan ortak isteğin üretimi üzerine yapılandırılmamış bir toplumun itici gücü olan hayal kırıklığını yaşamak için içten içe «çoğalan beklentilerinin» yasasını açıklayacaktır.

Çağdaş kent sakinlerinin zihinsellikleri söylencesel gelecekteki cehennem imgesinde somutlanıyor. Bir süreliğine ölüm'e (Thanatos) zincirlenen Sisyphus, büyük bir taşı yüksek bir dağın doruğuna kadar iterek çıkarır ve taş her seferinde zirveden aşağı düşer. Tantalus, tanrılar tarafından yemeğe çağrılır ve ölümsüzlük bağışlayan tanrıların yiyeceklerinin nasıl hazırlanacağına ilişkin bilgileri çalar ve sonra, kuru bir ırmak kıyısında kurumuş meyve ağaçları altında sonsuza kadar açlık ve susuzluğa yargılanır. Çoğalan istekler dünyası yalnızca bir kötülük değil, cehennemin kendisi olarak da görülebilir.

Kişioğlu herhangi bir şey istemek için hayal kırıklığı yaratma gücü geliştirmiştir, çünkü kendisi adına kurumların yapamayacağı hiçbir şey düşünemiyor. Çevresi güçlü materyallerle doldurulmuş kişioğlu, kendi materyallerinden biri haline getirilmiştir. Eskiçağ kötülüklerinden birini ortadan kaldırmak demek olan kurumlardan her biri, kişioğlu için kendini mühürleyen tabutlara evrilmiştir. Kişi, Pandora'nın kutudan çıkmasına izin verdiği kötülükleri kapatmak için yaptığı kavanozlarda tutsaktır. Kendi materyallerimizle üretilmiş olan sis-

tem, gerçeğin önünü perdeleyip, bizi de içine almıştır. Kendimizi hiç beklemediğimiz bir anda, kendi kurduğumuz tuzakta bulduk.

Gerçekliğin kendisi bile kişinin kararına kalmıştır. Kamboçya'nın (sonsuz) ele geçirilmesi buyruğunu veren devlet başkanı bu kez de aynı biçimde atom bombasının etkili kullanımı için buyruk verebilir. «Hiroşima şalteri» yeryüzünü ikiye ayırabilir. Gaia üstünde egemenlik kurmak isteyen Chaos'un gücünü elde eden kişioğlu, kurumlarımızın salt kendi bitişlerini yaratmadığını, bizim bitişimizi de getirdiğinin anımsatıcısıdır. Çağdaş kurumlarımızın saçmalığı, askerî olaylarda belirgince görülüyor. Modern silahlar özgürlüğü, uygarlığı ve hayatı ortadan kaldırarak savunulabilir. Askerî dilde güvenlik, dünyadaki hayatı bitirme anlamındadır.

Sivil kurumların da dayanağını oluşturan saçmalık da belirgince ortadadır. Bunlar, yıkıcı etkilerini göstermek için şaltere gereksinim duymazlar. Güçleri dünyanın kapağına tutturulmuştur. Hoşnutluk yaratmaktan çok, hızla «gereksinim» üretiyorlar. Bu gereksinimleri karşılamaya çalıştıkları bu dönemde yeryüzünü kullanıp tüketiyorlar. Bu, tarım ve imalat için olduğu kadar, tıp ve eğitim için de geçerlidir. Çağdaş tarım toprağı ağılıyor. «Yeşil devrim» yeni tohumlarla bir hektarlık topraktan üç kat ürün kaldırma olanağı veriyor. Ancak bunu gerçekleştirmek için daha çok gübre, böcek ilacı, su ve güç harcıyor. Sayılan diğer şeyler gibi, bu da okyanusları ve atmosferi kirletip, dönüştürülemez kaynakların özelliğini bozuyor. Tüketim hız kesmezse, atmosferdeki oksijeni, doğada tekrar üretilmesi için gereken süreden daha hızlı bitireceğiz. Bölünme ya da birleşmenin tüketimi eşit ya da daha büyük bir tehlike olmadan yerine getirilmesine inanma nedenimiz yok. Hekimler, ebelerin yerini alıyor ve kişioğlunun dönüştürüleceği yolunda söz veriyor: Türeyimsel tasarımlanmış, bütünüyle sağlıksal bir evren. İnsanların biçimlendirildiği ilk bi-

çimlendirme, insanı kendi tuzağına düşürmek olan tasarımlı bir süreç olmuştur. Ereği, dünyadaki herkesin bu oyunda rol alması için eşit düzeye çıkarmak. İnsanoğlu, dünyayı önlenemez biçimde işliyor; üretiyor ve okullulaştırıyor.

Askerî kuruluşların saçmalığı tartışılamaz. Sivil kuruluşların saçmalıkları da gizli kapaklı değil. Bunun nedeni, daha korkunç ve engellenemez biçimde çalışmasıdır. Atom bombasıyla oluşacak bir kıyımı engellemek için hangi düğmenin açık kalması gerektiğini biliyoruz. Düğmelerin hiçbiri çevresel kıyameti (Armageddon) önleyemez.

İnsanoğlu, klasik antikçağda, dünyanın kendi tasırımlarına uygun biçimlendirilebileceğini bulgulamıştı. Böylece dünyanın tehlikeli, acıklı ve komik olduğunu öğrenmişti. Ortaya demokratik kurumlar konmuş ve insanın yalnızca bu kurumların dizgelerinde güvenilir olduğu algılanmıştı. Beklentiler, insanın doğasındaki süreç ve güven sonucu her birini dengeledi. Geleneksel meslekler gelişti ve bununla birlikte kuruluşlar da kişilerin çalışmalarını gereksinir oldu.

Kurumsal sürece duyulan güven, içten içe, bireyin yaptığı iyi şeylerle yer değiştirdi. Dünya insanî boyutunu kaybetti ve yabansı dönemlerin özyapıları olan asıl gereksinimlere ve yazgıcılığa tekrar döndü. Ancak gizemli dönemlerde insan benzeri «tanrılar adına» vahşet kaosu değişemez ve gerekli görülürken, bugün yalnızca insanın tasarımlaması, evrenin varoluşu için neden olarak sunuluyor. Hepimiz bilim adamlarının, mühendislerin ve tasarımcıların oyuncağı olduk.

Bu uslamlamayı kendi işimizde ve diğerlerinin işinde görebiliriz. Yollarında günde yalnızca bir düzine kadar arabanın geçtiği bir Meksikalı, kapısının önünde, yeni asfaltlanmış yol üzerinde domino oynuyordu (ihtimal bütün gençliğinde orada oturup domino oynamıştı). Üstünden bir araba geçti ve

onu öldürdü. Olayı bana anlatan turist çok üzgün görünüyordu ve şunları söyledi: «Ölümü kendisi istedi.»

İlk anda, turistin bu yanıtının, bir tekinsize ters düşme sonucu ölen birini duyurduğu için, kimi yabansı Bushmanların açıklamalarından farksız gibi. Ancak bunun karşıt iki anlamı var. Turist bir makinenin engellenemez uslamlamasıyla düşünürken, yabansı insan aşkın gücünü suçlayabilir. Yabansı, herhangi bir sorumluluğu olduğunu sezmiyor. Turist, bu tür bir sorumluluk seziyor ama yadsıyor. Yabansı insan ve turist: İkisinde de bu acıklı olayın klasik tarafı, olayın tarzı, kişisel gayret ve başkaldırı yok. Yabansı insan bunun ayrımında değil ve turist bu ayrımı yitirmiş halde. Bushman söyleni ve Amerika söyleni huzurlu ve insandışı güçlerce oluşturulmuştur. Her ikisi de acıklı başkaldırıyı deneyimlemez. Bushman için bu olay büyü yasalarına uygundur. Amerikalı içinse, bilimsel yasalara bağlıdır. Bu olay, turistin kendisi için fiziksel, sosyal ve ruhbilimsel olayları yöneten mekanik yasaların büyüsüdür.

1971 yılı umut vaat eden bir gelecek adına yapılacak araştırmalar bakımından önemli değişikliklere uygundur. Kurumsal erekler kesintisizce kurumsal ürünlerle çelişiyor. Yoksulluk izlenceleri yoksul sayısını artırıyor; Asya'daki savaş Vietkong sayısını çoğaltıyor, teknik yardım azgelişmişlik oranlarını katlıyor. Okullar, okuldan daha çok atılmalarla sonuçlanıyor; ve bir nüfusa karşı alınan önlem nüfusta artışa meydan veriyor.

Tüketiciler satın alacakları çok şey olduğu gerçeğiyle ve sineye çekecekleri daha çok kandırılmayla karşı karşıyadır. Son zamanların ölçüsündeki yetersizlik; bu utanca ya teknolojik isteklerin ardındaki bilimsel buluntulamaların düzensizliğine ya da etnik, düşünyapısal, sınıf düşmanlığının çarpıklığına yaslanıyor. Bir yandan, bilimsel bin yıllık dönem, bir yandan bütün savaşları bitirecek bir savaş beklentisi bitmiştir.

Deneyim kazanmış bir tüketici için tılsımlı teknolojilere çocukça bir güven duymak dışında çare yoktur. İnsanların pek çoğunun, duyarlı bilgisayarlardan, hastane kaynaklı hastalıklardan, yollardan, havadan, telefondan ya da trafikten gelen olumsuz deneyimleri vardır. Yalnızca on yıl önce geleneksel bilgelik bilimsel ilerlemeyi esas alan daha iyi bir hayat kuruyordu. Bugün ise, bilim adamları çocukları korkutuyorlar. Çekilen ay fotoğrafları insanoğlunun yanlışının, kompleks dizgelerin çalıştırılmasıyla ortadan kalkabileceğini tılsımlı biçimde ortaya koyuyor. Bu, insanoğlunun yanlışlarının öğretime elverişli tüketmesinin denetim dışı kalabileceğine ilişkin korkumuzu gidermiyor.

Sosyal yenileştirmeciler için ne geçmişe dönüş ne de 1940'ların tüketim varsayımına dönüşten söz edilebilir. Nesnelerin dağıtım sorununun, nesnelerin bolca üretimiyle çözüleceği beklentisi bitmiştir. Çağcıl tatları, hoşnut edici en küçük paketleme harcaması yükselmiş ve çağcıl olanı tatlandıranın vakti hızla geçip gitmiştir.

Dünyadaki kaynakların sınırlı olduğu açıktır. Bilim ya da teknolojideki hiçbir buluş yeryüzündeki herkese, bugün varsıl ülkelerdeki yoksul yurttaşlarda bile bulunan meta ve hizmeti veremez. Sözgelimi, bu türden bir ereğe ulaşmak için en ileri teknolojiyle birlikte demirin, tenekenin, bakır ve kurşunun günümüzdeki yedeklerinden yüz kat fazlası gerekiyor.

Son olarak, öğretmenler, hekimler, işçiler kendilerinin ayrımlı iş yönetimlerinin hiç değilse bir yönü olduğunu görüyorlar. Bu öbektekiler ortaya koydukları kurumsal uygulamalar için daha çok istekte bulunuyorlar ve istekler, hizmet kurumlarının sağladığından daha hızlı artıyor.

Geleneksel usun düşünce biçiminden kuşkulanılıyor. Ekonomi yasaları bile topluma, paranın büyük kısmının kullanıldığı coğrafî bölgeye uygulanan dar değişkenler dışında ikna edici görünmüyor. Para sahiden de yalnızca, para biri-

mi anlaşma koşullarına bağlanmış bir ekonomide en ucuz yaygınlıktadır. Hem anamalcı hem de komünist ülkeler kendilerini, dolarla açıklanan maliyet kazancındaki verimlilik önlemlerine adamışlardır. Anamalcılık, üstünlük savında bulunurken, daha yüksek bir yaşam tekbiçimi sergiliyor. Komünizm kesin utkusunun ilk adımı olarak, daha yüksek büyüme oranıyla övünüyor. Her iki düşünyapının artan verimliliğinin toplam maliyeti geometrik olarak çoğalıyor. En büyük kurumlar, mal sayımı listesinde bulunmayan kaynaklar için acımasız bir rekabet içinde: Hava, deniz, sessizlik, gün ışığı ve sağlık. Bu kurumlar özelliklerini çaresizce kaybederken, adı geçen kaynakların sınırlılığını da sunuyorlar kamuoyuna. Doğa her yerde ağılanıyor, toplum insansızlaşıyor, iç yaşam ele geçiriliyor ve bireysel edimler önleniyor.

Kendisini değerlerin kurumsallaşmasına adamış bir toplum, meta ve servis üretimlerini bu türden isteklerle açıklıyor. Bir ürüne gereksinmenize neden olan eğitim, ürün fiyatına ekleniyor. Okul, içinde bulunduğunuz topluma gereksiniminiz olduğuna inandıran bir reklam ajansıdır. Bu tür bir toplumda uç değerler alışıldık sınırları aşmıştır. Toplum, çok büyük birkaç tüketiciyi; dünyayı bitirmesi ve tıka basa dolu midelerini biraz daha doldurmak, daha küçük tüketiciler üzerinde egemenlik kurup, sıkıdüzene almak ve elindekilerden memnun olanları etkisizleştirmek için güç sağlamada yarışa zorlanıyor. Doymamışlık ethosu fiziksel yıkımın, toplumsal karşıtlaşmanın ve ruhsal edilginliğin köklerindedir.

Değerler, tasarlanmış süreçlerde kurumsallaştırıldığında, çağcıl toplumun bireyleri iyi yaşamanın kendileri ve toplumun inanmayı gereksindiği değerleri bilmeyen kurumları olduğuna inanıyorlar. Kişinin buna karşılık gelen değeri, bu kurumların ürettiklerini tüketme ve ilgi göstermemesiyle ölçülüyor ve bu yeni, daha da yüksek bir istek yaratıyor. Kurumsal-

laştırılmış bireyin değeri, istenmeyeni ayıklayan bir ünite olarak sığasına bağlıdır. Bir düşü kullanmak için, birey kendi el becerisinin putu olmuştur. Kişi kendisini, bulundurduğu malzemeyle üretilmiş değerleri yakan bir fırın olarak açıklıyor. İnsanın sığası sınırsızdır. Kişioğlununki, Prometheus'un ediminin en üst sınıra taşınmış görünümüdür.

Dünyadaki kaynakların tüketimi ve kirletilmesi, insan izleniminin yozlaşmasının, bilincindeki geriye gidişinin sonucudur. Kimileri doğaya, kişilere değil de kurumlara bağlı bir örgen olarak bir insan kavramına götüren ortak bilincin değişimine ilişkin konuşmak isteyebilir. Değerlerin kesintisiz kurumsallaştırılması, bu uygulamanın tasarımlanmış sürecine duyulan inanç, istekli tarafından beklenen sonuçları mutlak biçimde veriyor. Bu tüketici ethosu Prometeheuscu yanılsamanın ruhundadır.

Küresel bir denge kurma yolunda harcanan çabalar, değerlerin, kurumsallaştırmanın dışına atılmasıyla sonuca ulaşabilir.

Homo-faber görüyle ilgili bir şeylerin yapısal yanlışlığı kuşkusuz anamalcılıktaki, komünist ve «azgelişmiş» ülkelerde genişleyen azınlıkta da benzer biçimde yayılmıştır. Bu kuşku, yeni seçkinin özyapısına ortaktır. Bu, bütün sınıflardan insanlara, gelire, inanç ve uygarlığa ilişkindir ve çoğunluğun sahiplendiği söylenin önlemidir. Bilimsel ütopyaların, düşünyapısal riyanın, mal ve hizmetin bir düzeye kadar eşit dağılımı beklentisidir. Kapana kısılmış olma duygusu çoğunlukça paylaşılıyor. Bununla birlikte, saptanmış ereklerine büsbütün karşıt sonuçlar getiren genel anlaşımca kabul görmüş yeni pek çok politikanın ayrımında olmayı bölüşüyorlar. Ayrıca, sözde başka bir varlık olan Prometheuscu çoğunluk yapısal olandan kaçmayı sürdürürken; beliren azınlık bilimsel *deus ex machina*'nın, düşünyapısal kesin çözümün, şeytan ve cadı avcılığının eleştirisini iletiyor. Sözü geçen azın-

lık, kesintisizce kandırılmamızın, Prometeheus'un zincirle kayaya bağlanması gibi, bizim de çağcıl kurumlarımıza bağlı olduğumuz kuşkusunu oluşturuyor. Umutlu bir güven ve klasik ironi, Prometeheuscu yanılsamaya göstermek için gizli tasarlanmak zorundadır.

Prometeheus çoğunlukla «içgörü» olarak algılanır veya bazen «Kuzey Yıldızı sürecini başlatan» olarak düşünülür. O, ateşi çalmak için tanrıları aldatmayı başarmış insanoğluna demir dövmeyi öğretmiş, teknolojistlerin tanrısı olmuş ve demir zinciri parçalamıştır.

Delphi'nin Pythiası, açık oturumlar üstünde yerini alan bir bilgisayarla yer değiştirmiştir. Kutsal tapınağın *(ocacle)* altı vurgulu dizeleri (hexametreleri) öğretimin on altı ikil koduna evrilmiştir. Dümenci, dümenini bir güdümbilim makinesine dönüştürmüştür. Son makine, yerimizi saptamak için ortaya çıkıyor. Çocuklar şenliksiz bir yeryüzünden uzay gemilerine binip uçma düşü kuruyorlar.

Aydaki insan görüngesinden, Prometeheus Umut Gezegeni ve İnsanlığın *(Arc of Mankind)* olarak ışıldayan mavi Gaia'yı seçebiliyordu. Dünyanın belirliliğinin yeni bir anlamı ve yeni bir geçmişe özlemi, insanoğlunun kardeşi Epimetheus'un yeryüzünü Pandora ile evlendirmesi seçmesi yolundadır.

Yunan söyleni tam da burada bir kestirime dönüşüyor. Çünkü bu söylen bize Prometeheus'un oğlu Deucalio'nun, Epemetheus ve Pandora'nın kızları Pyrrha ile beraber dünyada oluşan yeni insan kuşağının babası olmak için Tufan'ı geçen Nuh'a benzeyen Ark Dümencisi olduğunu söylüyor. Kutu'nun içi dışına çıkmış biçimi olan Pandora'nın tanrılardan getirdiği Pythos'un anlamındaki içgörüye varıyoruz.

Beklentiler hakkında umudu değerli yapan şeyler için bir ad bulmalıyız. İnsanları metalardan çok sevenler için ve şunlara inananlar için bir ad bulmalıyız:

Her insan ilgiyedeğer,
Yazgıları gezegenlerin elyazısına benzer.

Onların her şeyi özeldir,
Ve benzemez bir gezegen diğerine.

Yeryüzünü sevip, buluşabilecekleri dünyayı sevecekler için bir ad bulmalıyız.

Ve biri karanlıkta yaşasa,
O karanlıkta buluşsa dostlarıyla,
İlgiyedeğerdir o karanlık da,
Benzersiz bir dakika.

Ateşten ve demirden yayılan ışıkla Prometeheus'un kardeşiyle işbirliğine gidenlere bir ad bulmalıyız. Onlar ötekilerine sahip çıkmak için, yeteneklerini çoğaltmak adına böyle davranırlar:

Herkesin özeldir iç dünyası,
ve bu dünyada benzersiz bir dakika.
Acıklı bir dakika bu dünyada,
Bunların hepsi de özeldir işte.

Umutlarını koruyan kardeşlerimizin adlarının Epimethean olmasını öneriyorum.

SON

IVAN ILLICH

OKULSUZ TOPLUM

Ivan Illıch, "Değerlerin kurumsallaşması" na karşı duran *Okulsuz Toplum* adlı yapıtında, varolan eğitim sistemlerinin açmazlarını gösterip; eğitim ve öğrenimin okul dışına çekilmesi ve toplumun okuldan arındırılması gerektiğine değiniyor.

Verimsiz, tekdüze eğitim izlenceleri yerine; bireyler arası yakınlığı, tüketici olmak yerine doğaya karşı sorumlu olmayı geçirip; "bilgi" nin tekelleşip metalaşmasına karşı çıkarken, istenebilir bir geleceğin evrensel ve insancıl eğitim biçimleriyle gerçekleşeceği üzerinde duruyor.

Bandrol uygulamasına ilişkin usul ve esaslar hakkında yönetmeliğin 5. maddesinin değişik 'g' bendi çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir.